

Mening, makt og avmakt

- en kvalitativ studie av menn og kvinner som går i terapi ved Alternativ til vold

Mona Kristin Sjulsen

November 2006

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om hvordan menn og kvinner som bruker vold mot sin partner selv forklarer og gir mening til egen voldsbruk. Dette belyses gjennom kvalitative intervjuer av tre menn og to kvinner som går i terapi ved Alternativ til vold i Oslo. I tillegg har jeg intervjuet fire terapeuter om deres inntrykk av menns og kvinners voldsbruk, og om hvordan klientene forklarer sin egen voldsbruk. Grunnen til at jeg har valgt å skrive om vold i parforhold er at det er et viktig tema og det har i den siste tiden vært mye fokus på det. Oppgavens formål er å nyansere bildet av vold i parforhold og øke kunnskapen om vold i parforhold.

Det er voldsutøvernes egne forklaringer som er denne oppgavens hovedtema. Jeg har vært opptatt av å få innsyn i deres måter å skape mening i voldsbruken. Denne oppgaven har et fenomenologisk perspektiv. Jeg skal prøve å forstå volden ut fra perspektivet til den som utøver den og jeg skal forsøke å knytte volden til voldsutøvernes hverdagsvirkelighet. Andre teoretiske perspektiver jeg bruker er sosialkonstruktivisme, samhandlingsteori og teorier om makt og kjønn.

Undersøkelsen viser at bruk av psykisk vold er den mest vanlige voldsformen blant de informantene jeg intervjuet. En ting som kjennetegner informantene er at de ikke så på det de gjorde som vold før de begynte i terapi. Hadde de derimot brukt fysisk vold, ville de ikke kunnet bortforklare voldsbruken i like stor grad som ved psykisk vold. Informantene har gjennom terapien fått økt bevissthet om hva vold er og hvor grensene for voldsbruk går.

Gjennom intervjuene har jeg fått innblikk i hvordan informantene eksternaliserer og internaliserer voldsbruken. Mennene ser ut til å eksternalisere i større grad enn kvinnene, kvinnene veksler mer frem og tilbake mellom eksternalisering og internalisering. Men det er også tydelig at terapien har bidratt til at både mennene og kvinnene internaliserer voldsbruken.

Felles for både mennene og kvinnene i denne undersøkelsen er at volden blir et instrument i en relasjon, den blir et middel til å utvikle og vedlikeholde en relasjon. For mennene er volden et middel til å bevare en vertikal relasjon basert på rettighet og kontroll, mens for kvinnene er volden et middel for å bevare en horisontal relasjon basert på nærhet.

Forord

Det er en stor lettelse, men også litt vemodig å være ferdig med masteroppgaven. Det har vært spennende og lærerikt å skrive denne oppgaven. Men det har også til tider vært vanskelig å skrive om et så ømtålig og tabubelagt emne som vold i parforhold. Derfor har alle oppmuntringene og de gode rådene jeg har fått betydd veldig mye for meg, og de har hjulpet meg med å holde motet oppe gjennom oppgaveprosessen.

Først og fremst vil jeg takke informantene for at dere ville dele erfaringene deres med meg, og dermed gjorde det mulig for meg å skrive denne oppgaven. Jeg vil også takke ansatte ved Alternativ til vold i Oslo for at de hjalp meg med å rekruttere informanter og for lån av kontor i forbindelse med intervjuene.

En stor takk rettes også til veilederne mine, John Eriksen og Ole Kristian Hjemdal. Takk for nyttige innspill, konstruktiv kritikk og oppmuntrende ord.

Jeg vil også takke seminargruppa og kollokviegruppa for mange gode samtaler, god støtte og mange nyttige utvekslinger av erfaringer.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke familie og venner for at dere har troa på meg og for deres interesse for oppgaven og tålmodighet gjennom oppgaveprosessen.

En varm takk rettes spesielt til Thomas – din støtte betyr veldig mye for meg.

November 2006

Mona Kristin Sjulsen

INNHold

Sammendrag.....	I
Forord.....	II
INNHold.....	III
KAPITTEL 1. INTRODUKSJON TIL OPPGAVEN.....	1
1.1 Innledning.....	1
1.2 Problemstillinger	2
1.3 Definisjoner og begrepsavklaring	2
1.3.1 Voldsbegrepet.....	2
1.3.2 Voldsbegrepets utydelige grenser	3
1.3.3 Ulike typer vold.....	4
1.3.4 Partnervold	5
1.4 Oppsummering	6
1.5 Oppgavens struktur	7
KAPITTEL 2. FORKLARINGER OG TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ VOLD I PARFORHOLD	8
2.1 Determinisme og indeterminisme	8
2.2 Ulike perspektiver innen forskningen om vold i parforhold	9
2.2.1 Det psykologiske perspektivet	9
2.2.2 Det feministiske perspektivet.....	9
2.2.3 Det sosiologiske perspektivet.....	10
2.2.4 Viktimologi	11
2.3 Drøfting av de ulike perspektivene	12
2.4 Teoretisk vinkling	13
2.4.1 Symbolsk interaksjonisme og fenomenologi	13
2.4.2 Samhandling og mening.....	14
2.4.3 Sosialkonstruktivisme	15
2.4.4 Makt og kjønn	16
2.5 Oppsummering	18
KAPITTEL 3. EMPIRI	19
3.1 Forskning på vold i parforhold generelt.....	19
3.2 Forskning om vold i parforhold i Norge	21
3.2.1 Kriminalstatistikken	21
3.3 Kvantitative studier	22
3.3.1 Levekårsundersøkelsene.....	22
3.3.2 Den skjulte volden.....	22
3.3.3 Vold i parforhold – ulike perspektiver	23
3.4 Kvalitative studier av vold i parforhold	24
3.4.1 Norske studier	24
3.4.2 To utenlandske studier	24
3.5 Oppsummering	25
KAPITTEL 4. METODE OG ETIKK	26
4.1 Valg av metode.....	26
4.2 Forarbeid	26
4.3 Adgang til feltet og rekrutteringsprosessen.....	27
4.4 Om utvalget	28
4.5 Forskerrollen	30
4.6 Gjennomføring av intervjuene	31
4.7 Om overgangen fra tale til tekst	34
4.8 Om analysen av data	35

4.9 Etiske betraktninger rundt intervju som metode	36
4.10 Tre etiske hovedprinsipper	36
4.10.1 Informert samtykke	36
4.10.2 Konfidensialitet	37
4.10.3 Konsekvenser av å delta i forskningen.....	37
4.11 Om bruk av båndopptaker	38
4.12 Vurdering av data	38
4.12.1 Troverdighet	38
4.12.2 Bekreftbarhet	39
4.12.3 Overførbarhet	39
4.13 Oppsummering	39
KAPITTEL 5. KORT PRESENTASJON AV INFORMANTENE.....	40
5.1 Kvinnelige informanter	40
5.2 Mannlige informanter.....	40
KAPITTEL 6. INFORMANTENES FORTELLINGER OM VOLD.....	42
6.1 Tidligere voldserfaringer.....	42
6.2 Hva slags vold forteller informantene om?	44
6.3 Informantenes holdninger til og definisjon av vold	45
6.3.1 Forsvarsmekanismer mot volden	48
6.4 Tanker rundt det å være voldsutøver.....	49
6.4.1 Kriser og tap av kontroll.....	51
6.4.2 Skam.....	53
6.5 Situasjoner som fører til bruk av vold.....	53
6.6 Kjønn og vold.....	58
6.7 Å ta den andres rolle.....	61
6.8 Oppsummering	62
KAPITTEL 7. Å GI VOLDSBRUKEN MENING: FORKLARINGER OG HENSIKT	64
7.1 Å skape mening i det meningsløse	64
7.2 Vold – indre prosesser.....	65
7.3 Partnerens rolle.....	67
7.4 Terapiens hovedmål: Internalisering av voldsbruken	70
7.5 Vold – makt.....	71
7.5.1 Hva er makt?	71
7.6 Avmakt.....	76
7.7 ”Rop om hjelp”: Vold som kommunikasjon	79
7.8 Voldens funksjon.....	82
7.9 Oppsummering	82
KAPITTEL 8. OM TERAPIEN OG TERAPEUTENES ROLLE	84
8.1 Bruker informantene fortsatt vold?	87
8.2 Oppsummering	88
KAPITTEL 9. AVSLUTNING	89
LITTERATURLISTE	91
VEDLEGG:.....	101
INFORMASJONSSKRIV	101
INTERVJUGUIDE	103

KAPITTEL 1. INTRODUKSJON TIL OPPGAVEN

1.1 Innledning

Denne oppgaven skal handle om menns og kvinners bruk av vold i parforhold. Det har i det siste vært et stort fokus på vold i parforhold. Økt fokus har ført til økt forskning, og dermed økt dokumentasjon om vold mot kvinner og menn i parforhold (Haaland, Clausen og Schei 2005). Men det er fremdeles betydelige mørketall, spesielt i forhold til kvinners vold mot menn (Vinsrygg 2004). Fjorårets TV aksjon og NIBRs (Norsk institutt for by- og regionsforskning) rapport om at en av fire kvinner har vært utsatt for vold i parforhold, har bidratt til at oppmerksomheten rundt temaet har vært større enn noen gang. Haaland m.fl. (2005:22) hevder at "vold i parforhold er et utbredt samfunnsproblem med store helsemessige, sosiale og psykiske konsekvenser." Vold i parforhold er et skambelagt og ømtålig emne (Loseke, Gelles og Cavanaugh 2005). Derfor er det et vanskelig tema å forske på. Forskningen knyttet til temaet er preget av mange uenigheter (Loseke m.fl. 2005). Men vold i parforhold er absolutt et viktig tema å forske på for å oppnå økt kunnskap om problemet, og om hva som kan gjøres for å redusere det.

Formålet med denne oppgaven er at den skal bidra til å skape et nyansert bilde av vold i parforhold og øke forståelsen rundt problemet. Med forståelse menes innsikt og kunnskap om hvordan menn og kvinner bruker vold i parforhold, ikke at man skal forstå voldsutøveren i form av at man skal ha sympati med han eller henne. Forståelse øker kunnskapen. Oppgaven skal bidra med økt kunnskap rundt vold, hva vold er, og hvordan voldsutøverne selv forstår volden, både den fysiske og den psykiske volden. For å oppnå denne forståelsen og kunnskapen må man prate med de som selv har vært eller er utøvere av vold i parforhold.

Vold utgjør et stort emne. Jeg har begrenset meg til å kun se på vold mellom partnere, og ikke vold mellom f.eks. foreldre og barn, og bare i heterofile parforhold.

Materialet i undersøkelsen bygger på intervjuer av mannlige og kvinnelige voldsutøvere som går i terapi ved Alternativ til vold (ATV), og intervjuer av fire terapeuter som jobber ved Alternativ til vold. Intervjumaterialet er min primærkilde.

1.2 Problemstillinger

Oppgaven har en tredelt problemstilling. Hovedproblemstillingen for oppgaven er:

- Hvordan forklarer menn og kvinner som går i terapi sin egen voldsbruk, og hvordan gir de mening til volden?

Denne problemstillingen skal belyse menns og kvinners egne forklaringer på hvorfor de bruker vold og hvordan de setter voldsbruken inn i en kontekst. Konteksten innebærer bla. tidligere voldserfaringer, situasjoner som fører til vold, og holdninger til vold. Jeg ønsker å få innblikk i personenes subjektive forståelse av sin voldsbruk og deres egne refleksjoner over beskrivelsene.

Jeg vil også prøve å få frem betydningen av kjønn når det gjelder vold.

- På hvilke måter skiller menns og kvinners opplevelser og forklaringer seg fra hverandre? På hvilke måter er de like?

Denne problemstillingen skal undersøke menns og kvinners ulike måter å bruke vold på og hvordan de reagerer i ulike situasjoner. Har volden ulik funksjon for menn og kvinner?

Jeg skal også se på terapeutenes forklaringer når det gjelder menns og kvinners bruk av vold, og hva de mener kjennetegner klientenes beskrivelser og forklaringer av egen voldsbruk.

- Hvilken betydning har terapien og terapeutene for klientenes forståelse av vold?

Fører terapien til større selvinnsikt og innlevelse i partnerens situasjon? Blir klientene påvirket av terapeutene?

1.3 Definisjoner og begrepsavklaring

1.3.1 Voldsbegrepet

Vold kan defineres på mange ulike måter. Definisjonene kan variere mellom ulike land, ulike undersøkelser og ulike personer. Dessuten kan volden oppleves svært forskjellig av utøveren, den utsatte og evt. vitner av volden (ATVs nettside). Hvem er det som skal bestemme hva som er vold? Er det utøveren, offeret eller den som er vitne til volden? Ifølge Hjemdal (2003:15) finnes det ”ingen absolutt og autoritativ definisjon av hva som er vold og hva som ikke er det.” En person kan se på en handling som voldelig, mens en annen kan mene at den samme handlingen er legitim, og dermed ikke voldelig.

En kortfattet definisjon av vold er: ”vold er illegitim integritetskrenkelse” (Hjemdal 2003:16). Denne definisjonen er omfattende. Møller (2000:34) bruker også en vid definisjon av vold:

Vold er for meg en særegen fysisk, psykisk og/eller sosial virksomhet med en destruktiv bruk av kraft og metoder (for eksempel makt og hersketeknikker) der målet eller motivet med handlingen kan være å skade, krenke, passivisere, utmanøvrere eller uskadeliggjøre en annen (...) Bruk av vold er en form for maktanvendelse mot en persons integritet og frihet, der ulike makt og hersketeknikker brukes for å undertrykke ham eller henne.

Møller (2000:28) peker på at vold ikke kan betraktes som et selvstendig fenomen. Vold utøves i forhold mellom mennesker - i sosiale relasjoner. Møller (2000) ser på makt og vold i et indre forhold. Vold kan forstås som en spesiell form for maktutøvelse. Denne oppgaven opererer med et såkalt utvidet voldsbegrep. Hammerlin (2002) argumenterer også for en utvidet voldsdefinisjon som vektlegger ulike intensjoner med volden, og omfatter så vel handlinger som konsekvenser.

1.3.2 Voldsbegrepets utydelige grenser

Også grensene for hva som ses på som vold og hva som ikke ses på som vold vil variere fra person til person. Hva som skal aksepteres og hva som skal fordømmes, er ofte et dilemma (Loseke m.fl. 2005). Det er vanlig å skille mellom legitim og illegitim vold. Vold i selvforsvar vil være en form for legitim vold, mens det å slå ned en uskyldig gammel dame ses på som illegitim vold (Christie 1986).

Vold og konflikt (krangling) er to forskjellige ting. Konflikt kan føre til vold. Vold er negativt og ødeleggende for parforhold. Få parforhold er helt fri for konflikter, og en konflikt behøver ikke være negativt. Noen konflikter kan være konstruktive dersom resultatet er at begge parter kommer til enighet. Voldsbruk er en ekstrem form for konfliktatferd (Haaland m.fl. 2005). Ifølge Haaland m.fl. (2005:39) har ”partene i en konflikt ulike interesser og de vil uttrykke motstridende versjoner av egen og motpartens motiver og handlinger i et konfliktforløp.” Skjørten (1994) peker på at en stor del av voldsfenomenet må ses i sammenheng med subjektive opplevelser og fortolkninger. Den som er utsatt for vold og den som utøver volden opplever volden svært forskjellig (Råkil 2002). Pga. dette er vold i parforhold vanskelig å dokumentere. Dessuten vil mange mene at det å kjefte på, nedvurdere eller ydmyke partneren ikke er vold, selv om det går under betegnelsen psykisk vold. Særlig grensene for hva som er psykisk vold er uklare og vil variere fra person til person.

Isdal (2000) legger vekt på at vold er atferd, og må derfor skilles fra følelser. Måten følelser håndteres på gjennom atferd avgjør om en handling er voldelig eller ikke. Sinne er en følelse, mens vold er en handling (Isdal 2000). Hvordan en person velger å håndtere sinnet sitt er avgjørende for hvordan vedkommende velger å handle; sinne kan resultere i voldelige handlinger. Aggresjon derimot, ligger ifølge Isdal, svært nær vold. Aggresjon er ifølge Isdal (2000: 40) en *"handling som er rettet inn mot å skade noe eller noen."* Isdal peker dog på at aggresjon ikke alltid er vold, siden aggresjon ikke alltid er rettet mot andre mennesker. Aggresjon kan også være rettet mot en selv. Verdens helse organisasjon betegner selvskading som vold. (WHO's nettside). Aggresjon oppleves som truende og skremmende i de fleste tilfeller. Det er ulike måter å reagere på når andre er aggressive, noen vil trekke seg unna, mens andre selv kan bli aggressive.

1.3.3 Ulike typer vold

Sætre (1997b) har utarbeidet en oversikt over voldsfeltet og hva voldsbegrepet rommer. Voldsfeltet kan kategoriseres ut fra mange ulike sider ved fenomenet, f.eks. hvilken type vold det er snakk om. Det er mange ulike former for vold (Sætre 1997b; Vinsrygg 2004). Vold kan være fysisk (slag, spark), psykisk (ydmyke, true), seksuell (overgrep, krenkelser), materiell (smelle med dører, kaste gjenstander), latent (spille på redsel for ny vold) og motvold (når den svake parten tar igjen). Ofte blir vold kategorisert ut ifra hvilken relasjon det er mellom offer og overgriper (Stefansen 2001). Vold i parforhold er en form for relasjonsvold (Isdal 2000). Ordet relasjonsvold innebærer at volden er rettet mot noen man har en nær relasjon til som f.eks. partner. Den volden som utspiller seg i parforhold er ofte en blanding av mange ulike former for vold. Det er vanlig å skille mellom såkalt mindre alvorlig vold og alvorlig vold (lett/tung vold) og mishandling. Statistisk hyppig forekommende former for mindre alvorlig vold er: dytting, kasting av ting, ørefik (Straus 1980). Mer alvorlig vold er å slå, sparke, bite, kvele, slå med gjenstand og angripe med kniv eller våpen (Straus 1980; Johnson og Leone 2005).

Uansett hvor stor eller liten alvorlighetsgraden av volden er, så er vold et tegn på at noe er galt i parforholdet. Mildere voldsformer kan utvikle seg til å bli mer alvorlige. Denne oppgaven omhandler i hovedsak den psykiske og den såkalte lette volden, den mindre alvorlige volden. Det er viktig å understreke at også denne volden må tas alvorlig, og at den kan ha psykiske så vel som fysiske konsekvenser.

Det skilles ofte mellom fysisk og psykisk vold. ATV definerer fysisk vold (mishandling) slik: *”Fysisk mishandling er enhver form for fysisk handling som skader eller kontrollerer er annet menneske”* (ATVs nettside). Fysisk vold er den volden som er mest synlig, den er objektiv, og dermed lettest å få tak i og lettest å måle.

Psykisk vold (mishandling) defineres slik: *”Psykisk mishandling er all bruk av ord, stemme, handling eller mangel på handling som kontrollerer, skader eller krenker dine nærmeste”* (ATVs nettside). Psykologisk vold er subjektiv og vanskeligere å måle enn fysisk vold (Kwong m.fl. 2003). Den psykiske volden er derfor vanskeligere å anmelde, fordi den er mer ”usynlig” enn den fysiske volden; man har ikke noen ”bevis” for at man har vært utsatt for denne typen vold (f.eks. i form av blåmerker).

Møller (2000) hevder at fysisk og psykisk vold må ses i et indre forhold. De som utsettes for fysisk vold får også psykologiske skader, og de som utsettes for psykisk vold føler fysisk ubehag. Den ene typen vold innebærer også den andre.

1.3.4 Partnervold

Johnson (1995) skiller mellom to hovedformer for partnervold: Episodisk partnervold og intim terrorisme. Episodisk partnervold er den volden som utøves som respons på konflikter som dukker opp i forholdet, og er først og fremst et uttrykk for tap av kontroll i ”kampens hete” (Pape 2003). Slik vold skjer sjelden, den er mindre alvorlig og begge parter er fysisk aggressive. Intim terrorisme derimot, er mer brutal og kan øke over tid. Kvinner (og evt. menn) som utsettes for denne formen for vold er offer for systematisk trakassering og undertrykkelse (Pape 2003). På norsk har denne formen for partnervold tradisjonelt blitt kalt kvinnemishandling.

Hovedskillet mellom de to formene for partnervold går på kontroll over partneren. Ifølge Johnson og Leone (2005:324) er intim terrorisme kjennetegnet av et generelt kontrollmønster rettet mot å dominere partneren, der kontrollen er basert på frykt. Intim terrorisme behøver derfor ikke innebære bruk av fysisk vold. Johnson og Leone (2005) har bidratt til å utvikle et mål på ikke-voldelig kontroll som går på sjalusi, skriking, kalle partneren for ting og å hindre partneren i å ha kontakt med familie og venner. Disse kontrollerende handlingene går under betegnelsen psykisk vold. Episodisk partnervold derimot, er ikke forankret i et slikt

omfattende kontroll mønster, men oppstår som følge av bestemte konfliktsituasjoner (Johnson og Leone 2005:324).

Det er også en tredje form for partnervold som kalles voldelig motstand (Johnson 2000). Denne formen handler om fysisk maktbruk som har karakter av selvforsvar eller gjengjeldelse. Det er stort sett bare kvinner som utøver denne formen for vold, og de utøver den som respons på partnerens intime terrorisme (Pape og Stefansen 2004).

Begrepet partnervold omhandler både menns vold mot kvinner og kvinners vold mot menn (Stefansen 2001). Begrepet er omstridt. Det blir bla. kritisert for å tilsløre at menns og kvinners vold er ulike fenomener med ulike årsaker og konsekvenser (Stefansen 2001). Jeg vil i denne oppgaven bruke både begrepene vold i parforhold og partnervold, men i hovedsak vold i parforhold. Selv om jeg bruker begrepet partnervold, betyr ikke dette at jeg mener at volden utført av menn og volden utført av kvinner er den samme, men det må tas hensyn til at mye av den volden som forekommer i parforhold er gjensidig.

Vold foregår alltid i en kontekst, og det er alltid viktig å ta hensyn til denne konteksten. Begrepet kontekst er ifølge Stefansen (2001) mangetydig, og det kan forstås på ulike nivåer. På ett nivå handler det om situasjonen rundt hver enkelt voldshendelse. ”Konteksten voldshendelsene foregår i har betydning for hvordan volden fortolkes” (Pape og Stefansen 2006:213). På et annet nivå handler kontekst om de samfunnsmessige rammene som omgir familien (Stefansen 2001). Et annet perspektiv er kjønnsperspektivet. Voldens mening er forskjellig for kvinner og menn som tyr til vold mot sin partner, ifølge Pape og Stefansen (2006).

1.4 Oppsummering

Hva som oppfattes som vold og hva som ikke oppfattes som vold er ulikt fra person til person. Denne oppgaven opererer med et utvidet voldsbegrep. Vold forstås i denne oppgaven som både voldelig og ikke – voldelig kontroll. Begrepet vold i parforhold innebærer at man krenker partneren både i form av fysisk og psykisk vold. Fysisk vold kan oppfattes som alt fra dytting til å slå med knyttet neve/gjenstand. Psykisk vold innebærer alt fra trusler, krenkelser, nedvurderinger og ulike kontrollerende handlinger. Det er viktig å ta i betraktning hvilken

kontekst voldshendelsene foregår i. Det er mange nyanser mellom svart og hvitt når vold skal defineres. Det er disse nyansene jeg skal forsøke å drøfte i denne oppgaven.

Formålet med oppgaven har ikke vært å finne en "sannhet" om den "typiske" mannlige og kvinnelige voldsutøver. Jeg har ønsket å få innblikk i menns og kvinners egne historier, og hvordan de skaper mening i disse historiene. Hver enkelt informants subjektive beretning står derfor i fokus. Men jeg har også forsøkt å drøfte likheter og forskjeller mellom informantenes fortellinger.

1.5 Oppgavens struktur

Kapittel 2 tar for seg ulike forklaringer på vold i parforhold som brukes innenfor familievoldsforskningen. Her skal jeg også presentere teorien som skal brukes i denne oppgaven. Kapittel 3 tar for seg noe av empirien som finnes på feltet, først og fremst norske undersøkelser. Jeg skal også peke på uenigheter i forskningen knyttet til vold i parforhold. Kapittel 4 er et metodekapittel. Her redegjøres det for metodiske valg og datainnsamlingen. Etikk og metodiske utfordringer står sentralt i dette kapitlet. Kapittel 5, 6, 7 og 8 er oppgavens hoveddel, analysen, hvor jeg presenterer de viktigste funnene i undersøkelsen og foretar en tolking og drøfting av disse. Funnene skal knyttes til teori som jeg presenterte i kapittel 4. De avsluttende kommentarene og oppsummeringene kommer i kapittel 9.

KAPITTEL 2. FORKLARINGER OG TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ VOLD I PARFORHOLD

2.1 Determinisme og indeterminisme

Ifølge Møller (2000:92) har: ”ulike fagfolk ulik teoretisk forankring og ulikt menneskesyn som kan føre til at de belyser voldsbruk ulikt og ofte motstridende.” Ofte er det et skille mellom individuelle og miljømessige forhold når det gjelder å forklare volden. Er et menneskes voldsbruk bestemt av frie valg eller er den determinert?

Ifølge Møller (2000:92) er determinismen en teori som splitter individ og samfunn. Ifølge determinismen har alt en årsak og ingenting skjer tilfeldig. ”Atferd ses på som styrt av forhold man ikke har kontroll over” (Skjørten 1994:12). Årsaksforklaringer, dvs. forklaringer som søker tilbake i tid for å finne årsakene til en handling er deterministiske (Skjørten 1994). Sosial læringsteori er en deterministisk årsaksforklaring som har vært sentral i familievoldsforskningen (Stefansen 2001). Vold er lært, enten gjennom erfaring, eller ved observasjon av andres atferd, eller på begge måter. Er det slik at vold avler vold? En annen sentral årsaksforklaring på voldsbruk er betydningen av ruspåvirkning (Skjørten 1994; Stefansen 2001). Alkoholrus kan være en hoved- eller delforklaring på voldsutøvelsen (Skjørten 1994).

Indeterminismen (voluntarismen) derimot, ser ifølge Møller (2000:93) ”på individ og samfunn i et indre, vekselvirkende forhold. Mennesket handler ut ifra fri vilje, og er fritt og rasjonelt velgende.” Såkalte hensiktsforklaringer som legger vekt på hensikten med en handling, er i større grad knyttet til ansvarlighet og valg (Skjørten 1994). Et eksempel på slike forklaringer er voldsbruk som et middel for å oppnå makt og kontroll (Skjørten 1994).

Som en mellomting mellom såkalt ”hard” determinisme og indeterminisme finnes myk determinisme som gir rom for at fri vilje er forenelig med determinismen. Myk determinisme har et ”både og” - perspektiv: Møller (2000:95) fremhever at friheten og valgene vi tar er relative: ”selv om vi handler ut ifra fri vilje, kan valgene vi tar bære preg av indre/ytre tvang.” Vi er selv ansvarlige for de valgene vi tar, men disse valgene kan være påvirket av ytre strukturer. Aktør og struktur må ses i sammenheng.

2.2 Ulike perspektiver innen forskningen om vold i parforhold

Det kan være mange ulike forklaringer på hvorfor noen bruker vold i parforhold.

De tre mest vanlige rammeverkene for å begrepsliggjøre partnervold er: det psykologiske perspektivet, det feministiske perspektivet og det sosiologiske perspektivet (Loseke m.fl. 2005). Disse forklaringene brukes i forskningen om familievold. I tillegg nevner jeg viktimologi, som er viktig for å forstå betydningen av offerrollen. Jeg skal først gi en kort redegjørelse av de ulike perspektivene, og deretter foreta en diskusjon av dem.

2.2.1 Det psykologiske perspektivet

Det psykologiske perspektivet ser på betydningen av psykiske lidelser som årsak til angrep mot ektefelle (Dutton og Bodnarchuk 2005:5). Også biologiske forklaringer som går på indre fysiologiske eller biologiske betingelser hører til i dette perspektivet. Det psykologiske perspektivet kan ses på som en deterministisk forklaring på avvik (Skjørten 1994). Dutton og Bodnarchuk understreker at flertallet av menn ikke er voldelige. Dutton (2005:7) beskrev i 1980 begrepet "mishandlingspersonlighet" som innebar aggressiv skam, en tendens til å overføre uskyld, tilknytningsangst og vedvarende sinneutbrudd. Vanlige psykiske lidelser blant angripere er: antisosial personlighetsforstyrrelse, borderline og overkontrollerende personlighetsforstyrrelse (Dutton og Bodnarchuk 2005).

2.2.2 Det feministiske perspektivet

"Det feministiske perspektivet vektlegger at kjønn og makt må tas i betraktning for å forstå vold i hjemmet" (Yllö 2005:19). Vold er en kjønnet makttaktikk. Den feministiske retningen har vært opptatt av å synliggjøre kvinners undertrykte posisjon i samfunnet, og har derfor fokusert på menns vold mot kvinner. Generelle trekk ved samfunnet (tradisjonelle kjønnsrollemønstre og kvinneundertrykking) ses på som årsak til vold i familien (Skjørten, Bjørge og Olaussen 1999)

"Vold er ifølge feministperspektivet et resultat av ulikhet innenfor ekteskapet og forsterker mannlig dominans og kvinnelig underordning innenfor og utenfor hjemmet" (Yllö 2005:22). Vold mot kvinner er en del av mannlig kontroll (Hanmer og Maynard 1987; Dobash og Dobash 1998). Gjentatte voldshandlinger forstås ut ifra at mannen vil kontrollere kvinnens atferd (Stets 1988). Det feministiske perspektivet kan ses på som en form for deterministisk

forklaring i og med at trekk ved samfunnsstrukturen tillegges den største forklaringsverdien (Skjørten 1994).

2.2.3 Det sosiologiske perspektivet

Dette perspektivet er bla. opptatt av hvordan begreper som vold og familie blir definert.

Perspektivet er påvirket av sosialkonstruktivismen som er opptatt av å undersøke hva slags makt og hvilke meninger som er knyttet til ord, og vold som sosial konstruksjon (Loseke 2005:36). F.eks. hva er en familie? Hva er vold? Hva er ”legitim” vold og hva er ikke ”legitim” vold? All vold blir ikke sett på som problemfylt. Vold i selvforsvar er eksempel på en form for legitim vold, og man kan unngå straff dersom volden ble utført for å redde sitt eget eller andres liv. Hva som ses på som vold er ifølge Loseke (2005:37) en moralsk vurdering som foretas av de som bruker begrepet. Ulike personer kan foreta ulike moralske vurderinger.

Sosial strukturnivået tar for seg hvordan sosiale miljøer kan utgjøre en risikofaktor for vold. Enhver familie er unik. Allikevel deler familier mange av de samme kjennetegnene. Familien kan ses på som en sosial institusjon (Loseke 2005). Enhver sosial institusjon har ifølge Loseke (2005:42-43) tre kjennetegn:

Den inkluderer mer eller mindre enighet om ideer. Familien inkluderer, ideer om privathet, omsorg, følelsesmessig nærhet og felles aktiviteter. Familien inkluderer praksiser – måter mennesker oppfører seg mot hverandre, f.eks. deling av husarbeid og stereotype ideer om kjønn. Familien inkluderer også arrangementer – objektive kjennetegn på den sosiale verden som er utenfor individuell kontroll, f.eks. lover som gjelder ekteskapet (skilsmisse).

Disse og mange andre institusjonelle kjennetegn ved familien kan ses på som risikofaktorer for vold. F.eks. assosieres familie med privathet som kan føre til isolasjon, som igjen kan ses i sammenheng med høyere rater av familievold. Dessuten er arbeidselingen i hjemmet ofte kjønnet, og stereotype ideer om kjønn er assosiert med konemishandling (Loseke 2005). Gelles og Straus har hevdet at ekteskapet er en ”slå lisens” (Stets og Straus 1989). Det er et høyere antall angrep blant ektefeller enn blant ukjente.

Det sosiologiske perspektivet vil i mange tilfeller ses på som indeterministisk. Mange sosiologiske teorier er voluntaristisk inspirert og vektlegger menneskets frie vilje og frie valg.

Det sosiologiske perspektivet bidrar til at det blir stilt vanskelige spørsmål. Ifølge Loseke (2005:45) ”kan ikke vold bli forstått eller stoppet dersom man unngår eller overser vanskelige spørsmål.” Derfor er det viktig å tenke sosiologisk om forskning og statistiske funn.

2.2.4 Viktimologi

Viktimologien studerer de som utsettes for vold (Stefansen 2001). Viktimologi er en relativt ny vitenskap som dukket opp etter andre verdenskrig (Juklestad 1999). I følge Hentig (1948) er de vanligste offergruppene barn, kvinner og gamle. Viktimologien er opptatt av relasjonen mellom offer og utøver og offerets medvirkning til volden, f.eks. trekk ved offerets atferd eller livsstil (Juklestad 1999). Dette har blitt møtt med kritikk fordi forbrytelsen blir forklart ut ifra egenskaper ved offeret, en form for ”blame the victim” holdning som fører til at offeret blir medskyldig (Juklestad 1999).

Offerbegrepet er mangetydig. I praksis kan det være vanskelig å peke ut hvem som er offer og hvem som er utøver. En rekke studier av vold viser at rollen som offer ofte overlapper med rollen som utøver (Baron 1997; Pape og Pedersen 1999). I et parforhold hvor voldsbruken er gjensidig, vil kanskje begge parter se på seg selv som ofre, samtidig som begge er utøvere. Offerbegrepet er koblet til spørsmål om skyld og ansvarsfordeling (Pape og Stefansen 2004). Det å få offerstatus er på mange måter et fortrinn. Men hvem er ”ekte” ofre? Christie (1986) peker på at samfunnet anerkjenner de ”ekte ofrene” (de svake og uskyldige) og støtter deres hjelpebehov.

Vektleggingen av et kjønnsperspektiv i offer- orientert forskning har økt i de senere årene (Hjemdal 2004a). Når det gjelder vold i parforhold, er det som oftest kvinnene som blir sett på som offer. En mann som blir slått, oppfattes ikke nødvendigvis som et offer (Thuen 2003). Grunnen til dette er at mannen som oftest er fysisk sterkere enn kvinnen, og at han derfor må ”tåle” å få en ørefik av kona.

Christie (1986:18) hevder at offerrollen ikke bare er uttrykk for en objektiv status eller fenomen. Den er også en sosial rolle, som innebærer et sett av forventninger om egenskaper og oppførsel. Skjørten (1994:145) fremhever at: ”når kvinneforskere og kvinnebevegelsen har en entydig fremstilling av kvinnen som det uskyldige offer, kan dette føre til at hun blir sett på som et passivt objekt for andres handlinger.” Kvinnen blir dermed vurdert ut ifra ”svake”

karakteregenskaper (Skjørten 1994). Mange reagerer på en slik fremstilling og mener at den fører til at kvinnene tillegges en undertrykt rolle. Feministenes hovedmål er jo at kvinnen skal fremstilles som et selvstendig handlende subjekt, og dette stemmer dårlig overens med offerrollen (Ericsson 2004). En mann som er offer vil føle at det truer hans maskuline identitet (forestilling om mannen som sterk, aktiv). Mannlige ofre vil i stor grad føle skam, og de vil ha store problemer med å fortelle at de blir slått av kona. En mann som ikke kan håndtere kona blir sett på som en ”tøffelhelt” (Skjørten 1994).

2.3 Drøfting av de ulike perspektivene

Det psykologiske perspektivet er opptatt av personligheten til voldsutøveren og ser på ulike former for psykiske lidelser som årsak til partnervold. Det feministiske perspektivet er ifølge Dutton og Bodnarchuk (2005:14):

skeptiske til å akseptere psykiske lidelser som en viktig forklaringsfaktor for angrep mot partner. Feminist perspektivet misliker at angrep mot kvinner blir patologisert, da dette tar vekk fokus fra sosiale årsaker og fra behovet for å få slutt på patriarkiet som fører til undertrykking av kvinner.

Det psykologiske perspektivet kan ifølge Møller (2000:107) kritiseres for ikke å ta hensyn til samfunnsutviklingen og den sosiale konteksten. Perspektivet kan av noen ses på som en form for psykologisk determinisme, dvs. at man er fanget av psyken. Voldsproblematikken blir ifølge Møller (2000:108-109) ”reduisert til rendyrkede psykologiseringer. Individ, samfunn og sosialt miljø får et utvendig forhold til hverandre.” I tilfeller der det utføres grove former for mishandling er det psykologiske perspektivet godt egnet til å forklare partnervold, men det er allikevel ikke tilstrekkelig. Man må også ta de to andre perspektivene i betraktning for å skape et mer helhetlig bilde av voldsutøveren og voldsutøvelsen.

Feministiske forklaringer ser på menns vold mot kvinner som hovedproblemet, og fokuserer ikke på individuelle forskjeller i menns vold, eller på kvinners vold. Feminister prøver å forstå hvorfor menn generelt bruker fysisk makt, i stedet for å undersøke hvorfor en bestemt mann slår en bestemt kone (Dutton og Bodnarchuk 2005:6). Videre kritiserer Dutton og Bodnarchuk feministperspektivet for å bevare sin egen ideologi ved at det overser eller avviser empiriske data som ikke tjener deres ideologiske mål. Det feministiske perspektivet er blitt beskyldt for å overse kvinners vold i parforhold. Som motsvar til dette hevder feminister at vold utført av menn og vold utført av kvinner ikke er det samme (Loseke og Kurz 2005:89). Utsagn om at

”kvinnens vold skaper menns vold”, fører ifølge feminister til at kvinner som blir slått blir gjort ansvarlig for at de selv blir slått (Loseke og Kurz 2005:92). ”Kvinnens vold mot menn blir dermed en rettferdiggjøring for at sympati og støtte tas vekk fra mishandlede kvinner” (Loseke m.fl. 2005:347).

Feminister har bidratt betydelig til vår forståelse av vold i intimsfæren og til samfunnets fokus på problemet (Yllö 2005:30). Feministisk forskning kan i noen tilfeller beskyldes for å være partisk og lite nyansert. Bla. overser perspektivet betydningen av andre årsaker til vold mot kvinner som stress, alkoholisme og voldelig sosialisering (Straus 2005). Feministiske teorier forutsetter a priori at kvinner er ofre og menn angripere, og fokuserer derfor ikke på kvinners vold mot menn unntatt i selvforsvar (Loseke m.fl. 2005). Pape og Stefansen (2004) mener at det må gis rom for at virkeligheten kan være mer nyansert enn dette. Det feministiske perspektivet representerer en av flere viktige innfallsvinkler, men det er ifølge Pape og Stefansen (2000) ikke egnet til å forklare menns utsatthet og kvinners utøvelse av partnervold.

Det sosiologiske perspektivet anerkjenner de biologiske og psykologiske risikofaktorene, men hevder at de ikke er tilstrekkelige for å forstå vold. Biologiske og psykologiske perspektiver ses på som deterministiske, dvs. at man er ”forutbestemt” til å bli voldelig. Det sosiologiske perspektivet har av noen vært beskyldt for å være en form for sosiologisme, dvs. at voldsbruk kun forklares ut ifra sosiale årsaker, volden reduseres til å bli et sosialt problem (Loseke 2005). Dette fører til at fokus tas vekk fra personen som utøver volden. Struktur tillegges større vekt enn aktør.

2.4 Teoretisk vinkling

2.4.1 Symbolsk interaksjonisme og fenomenologi

Denne oppgaven har et symbolsk-interaksjonistisk perspektiv. Symbolsk interaksjonisme er en måte å forstå samfunnet på, og dermed et godt utgangspunkt for en analyse av den sosiale virkeligheten (Levin og Trost 2005). Ifølge Levin og Trost (2005:11) kan symbolsk interaksjonisme utgjøre en velutstyrt verktøykasse som er egnet til å forstå menneskelig atferd og menneskets følelser. Det finnes mange ulike perspektiver innenfor symbolsk interaksjonisme, men de ulike perspektivene har visse felles grunntrekk. Jeg vil i hovedsak basere meg på et fenomenologisk perspektiv. Alfred Schütz er grunnleggeren av den fenomenologiske tradisjonen i sosiologien, hans hovedverk var *Der sinnhafte Aufbau der*

sozialen Welt (1932). Ifølge Thagaard (1998:34) tar ”fenomenologien utgangspunkt i den subjektive opplevelsen og prøver å oppnå en forståelse av den dypere meningen i enkeltpersoners erfaringer.”

Dette innebærer at jeg skal prøve å forstå volden ut fra perspektivet til den som utøver den og at jeg skal forsøke å knytte volden til voldsutøverens hverdagsvirkelighet. Fenomenologi er opptatt av at ”de sosialt konstruerte virkeligheter som reflekteres i den enkeltes opplevelse av volden er pluralistiske og relative” (Stefansen 2001). Man kan derfor ikke snakke om noen objektiv virkelighet. Eisikovits og Buchbinder (2000:5, overs. av forf.) mener at:

Intim vold ikke kan forstås uten å ta hensyn til parets sosiale og kulturelle miljø, som livsstil, meninger og holdninger om hva som er rett og galt, legitimering av vold, normer relatert til kvinnens plass i en rekke sosiale enheter, og lover som regulerer sosial atferd.

Vold må alltid forstås ut i fra en kontekst. Ifølge Østerberg (2001:167) er det ved fenomenologisk analyse at vi ”kan avdekke og eventuelt begrunne meningsstrukturer som er forutsetningen for vår opplevelse av den sosiale realitet og dermed verden.” Jeg skal prøve å avdekke hvilke meninger voldsutøverne knytter til volden. Mening er derfor et gjennomgående perspektiv i analysen.

Fenomenologi vektlegger menneskets handlingsfrihet og hvilke subjektive intensjoner som blir lagt til grunn for menneskets handlinger (Aas 1995). Fenomenologi bryter derfor med årsakstenkningen og er en indeterministisk teori.

2.4.2 Samhandling og mening

Et parforhold er en intim sosial relasjon. Vold i parforhold er et resultat av samspill, av den sosiale relasjonen mellom to mennesker (Aas 1995). Ifølge Østerberg (2001:67) er en sosial relasjon ”en relasjon mellom to handlende subjekter, og innebærer at begge parter orienterer seg mot hverandre.” Det foregår en interaksjon. Sosial interaksjon går ut på å kommunisere meningsinnhold (Østerberg 2001). Menneskelig atferd innebærer ikke at vi svarer direkte på andres handlinger. I stedet har vår atferd sammenheng med hvordan vi tolker eller oppfatter hensikten eller intensjonen med andres handlinger (Levin og Trost 2005). Dersom hensikten ikke er tydelig kan den lett bli feiltolket. ”Vi ønsker å bli forstått, dvs. at den vi kommuniserer

med skjønner hva vi mener, sier eller føler, at han eller hun til en viss grad klarer å sette seg inn i vår situasjon” (Østerberg 2001:75). Videre hevder Østerberg at (2001:88-89):

Når vi samhandler med partneren vår, foregår det stadig en redefinering og omtydning av vårt forhold til den vi er sammen med, både fordi vi stadig får nye erfaringer som må tolkes, og fordi vi hele tiden reflekterer over oss selv og andre. I et parforhold påvirker man hverandre gjensidig i og med at man er i en interaksjons - situasjon.

Ifølge Blumer er det mange ting vi må ta hensyn til når vi svarer på en annens handling eller ytring, f.eks. den andres behov, følelser, forventninger og krav og regler (Harste og Mortensen 2000).

Det å utøve vold mot sin partner er forbundet med et negativt selv og de fleste ønsker ikke å erkjenne at de er voldsutøvere. Goffman er opptatt av hvordan selvet opprettholdes og fungerer gjennom samhandling i moderne samfunn (Harste og Mortensen 2000). Hvordan vi prøver å opprettholde vårt selv bilde overfor andre har sammenheng med hvordan vi ønsker å presentere oss (Goffman 1992). Hvordan vi presenterer oss selv i det offentlige (front stage), kan ifølge Goffman avvike fra hvordan vi oppfører oss innenfor hjemmets fire vegger (back stage). I det offentlige er vi opptatt av å vise oss fra vår beste side, mens privat kan det komme frem en annen side av oss selv. Det er ingen som ser og dermed ingen som kan fordømme vår atferd i hjemmet, bortsett fra familiemedlemmer.

2.4.3 Sosialkonstruktivisme

Et sosialkonstruktivistisk perspektiv fokuserer på faktorer som begrenser frie valg (Stefansen 2001). Ulike strukturer i samfunnet skaper begrensninger for handling. Jeg ønsker å se på vold i parforhold i et myktdeterministisk perspektiv, dvs. at vi handler ut ifra fri vilje, men er begrenset av ulike former for indre/ytre tvang (Møller 2000). Handling innebærer valg (Østerberg 2001). ”Det den handlende gjør må ha en betydning, en mening for han; en handling har alltid mening for den som handler” (Østerberg 2001:46). Det er bare mennesker som handler. Atferd er ”en direkte observerbar måte å oppføre seg på” (Edling 2001:24). Ofte stilles sosial atferd som motsetning til sosial handling, et begrep som tar utgangspunkt i atferdens subjektive innhold (Edling 2001). Atferd studeres ofte som respons på et eller annet stimuli (Edling 2001). Ifølge Weber er forståelse og tolkning av meningssammenhenger de viktigste metoder for å analysere sosiale handlinger (Harste og Mortensen 2000).

Å bestemme seg for å bruke vold er et valg. Men dette valget er påvirket av ulike ytre og indre faktorer. Det er mange ting som spiller inn. Erfaringer med vold fra barndom og tidligere forhold, samt personlighet og evne til å takle vanskelige perioder, er avgjørende for hvordan man reagerer under en krangel, og for om man velger å anvende vold for å oppnå sine mål (Winstok, Eisikovits og Gelles 2002).

Ifølge Berger og Luckmann (1999) er den sosiale virkeligheten samfunnsskapt, den er konstruert. Den sosiale virkelighet består av objektive samfunnsskapte fortolkninger og fortolkningsmønstre (Harste og Mortensen 2000). Sosialkonstruktivismen er opptatt av hvordan ulike meninger er tilknyttet ulike ord. Vold er som jeg tidligere har vært inne på et begrep som er vanskelig å definere, fordi det kan innebære vidt forskjellige ting for forskjellige personer. Hvilke holdninger man har til vold og tidligere erfaringer med vold påvirker hva vi ser på som vold. De fleste er enige om at det å slå eller sparke noen er vold, men ikke alle vil si at det å krenke eller true partneren er vold. Hvem er det som skal definere hva som er vold? Er det forskeren eller informanten (Aas 1995)? Jeg er først og fremst opptatt av informantenes egen forståelse av vold og hvilken innvirkning forståelsen har hatt på egen voldsbruk (fenomenologisk perspektiv). Dersom informantene f.eks. ikke definerer det å nedvurdere partneren som psykisk vold, vil de kanskje ikke se på seg selv som en voldsutøver.

”Diskurs er en type metasamtale som alle i et samfunn forholder seg til når de fatter beslutninger, argumenterer og prioriterer” (Widerberg 2001:138). Mennesker forholder seg hele tiden til flere diskurser. Disse diskursene er ofte motstridende (Widerberg 2001). Ofte er det et skille mellom diskurs og praksis, dvs. at man kan mene en ting og gjøre noe helt annet. En annen diskurs noen av informantene snakket om og forholdt seg til er likestillingsdiskursen. Jeg velger å ha med diskursperspektivet fordi det viser at det er forskjell på holdning og handling, men jeg bruker ikke diskursanalyse som analyseform.

2.4.4 Makt og kjønn

Det er vanlig å belyse vold i parforhold i et maktperspektiv. Ideelt sett burde et kjærlighetsforhold være en sone fri for makt (Engelstad 2005). Men ifølge Engelstad er ofte makten med som et underliggende premiss i mellommenneskelige forhold. Weber definerte makt som *”evnen til å få sin vilje gjennom til tross for motstand”* (Brante 2001:190).

Alberoni (1987) hevder også at former for dominans og kontroll er en del av de fleste kjærlighetsforhold. I et parforhold skapes ulike former for maktbalanse f.eks. når det gjelder diskusjon (Engelstad 2005). Denne maktbalansen vil ofte være skjev, ved at den ene parten i noen tilfeller vil få en overlegen posisjon (Engelstad 2005). Dette kan oppleves som urettferdig for den som er underordnet. Ifølge Engelstad (2005:36) er ”maktfordelingen i en relasjon avhengig av hvilke ressurser som er tilgjengelige og evnen til å utnytte disse ressursene.” En måte å beherske partneren på er å redusere hans eller hennes æresfølelse eller selvspekt. Dette er en form for psykisk vold.

Å forklare volden ut ifra makt og kontroll perspektiver, kan ses på som en voluntaristisk (indeterministisk) forklaringsmåte, dvs. at de tar utgangspunkt i aktørers frie vilje for å kunne forstå og forklare sosial handling. Det fokuseres bla. på intensjon, motivasjon og mål - middel tenkning (Hjellbrekke 2001). Ifølge rasjonell handlingsteori kan vold være et middel til å nå et mål, i og med at man opptrer kalkulerende og beregnende for å oppnå det en vil (Østerberg 2001).

Menns makt over kvinner har ofte vært sett på som årsak til vold mot kvinner. En vanlig forklaring på vold i parforhold er en makroforklaring om patriarkalsk herredømme. ”Kvinner er i et underordningsforhold til menn og denne maktskjevheten er forklaringen på kvinnemishandling” (Aas 1995:16). Boken *Den maskuline dominans* (Bourdieu 2000) handler om det mannlige og det kvinnelige. Bourdieu viser i denne boken hvordan menn dominerer på de fleste områder i det vestlige samfunnet. I løpet av historien har menn hatt en overlegen posisjon i forhold til kvinner. Det at kvinner er underordnet menn, er ifølge Bourdieu en gjennomgående struktur i samfunnet (Egeland 2003). Kvinnene opplever denne dominansen som naturlig. Videre hevder Bourdieu at kvinnen ønsker å være underordnet mannen, fordi dette er en del av hennes habitus. Måten makten er strukturert på er ifølge Bourdieu (2000) kroppsliggjort i kvinnens ubevissthet (Egeland 2003).

Kjønn er vår grunnleggende identitet (Levin og Trost 2005:156). Mange mener at kjønn kan ses på som årsak til gitte handlinger eller atferd: ”Hun gjør det fordi hun er kvinne.” Men i mange sammenhenger må man ifølge Levin og Trost (2005:226) gå over til en ”forståelse av kjønn som mening: En handling utført av en kvinne får en helt annen mening enn samme handling utført av en mann; kjønnsløs identitet finnes ikke.” Derfor blir vold utført av menn og kvinner forstått ulikt. Det er ulike forventninger knyttet til det å være mann og kvinne i

vårt samfunn i dag. Ifølge Levin og Trost (2005) er kjønn ikke bare en egenskap ved personen, men kjønn er noe som skapes og gjenskapes gjennom samhandling. Det å ”gjøre kjønn” er en prosess som pågår hele tiden når man samhandler med andre (Widerberg 2001).

Teorier om kjønn kan plasseres i det sosiologiske perspektivet og i det feministiske perspektivet. Det finnes en rekke kjønnte metaforer som gir det maskuline forrang fremfor det feminine (Aasland 1992:212). Tradisjonelle maskuline egenskaper er aggressivitet, aktivitet, rasjonalitet og besluttsomhet. Hegemonisk maskulinitet er den dominerende maskulinitetsformen. I noen kulturer blir voldelig atferd sett på som tegn på maskulinitet, mannlig autoritet, makt og kontroll (Dobash og Dobash 1998). Tradisjonelle feminine egenskaper er passivitet, ydmykhet, underkastelse og omsorg. Disse egenskapene lar seg vanskelig forene med voldsutøver rollen.

2.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjort rede for ulike perspektiver som benyttes innenfor forskningen om vold i parforhold. Når man skal forklare hvorfor vold utøves i parforhold holder det ikke å bare bruke ett perspektiv. Forklaringer bør inneholde elementer fra alle de tre ulike perspektivene, og i tillegg elementer fra viktimologien. Ofte vil de ulike perspektivene kunne utfylle hverandre, dvs. at de er komplementære. Vold i parforhold bør belyses både ut ifra samfunnsstruktur og individuelle problemer, dvs. både på makro og mikroplan (Aas 1995). I denne oppgaven vil jeg legge mest vekt på det feministiske og det sosiologiske perspektivet i min drøfting og analyse, fordi de både tar for seg kjønnsperspektivet og samfunnsforhold.

Jeg har også redegjort for de teoretiske tilnærmingene jeg skal bruke i min analyse. Den teoretiske tilnærmingen jeg i hovedsak skal bruke i denne oppgaven er fenomenologi. Fenomenologien er opptatt av å få tak i virkeligheten slik mennesket opplever og fortolker den (Stefansen 2001). Andre teoretiske tilnærminger jeg skal bruke er sosialkonstruktivisme, samhandlingsteori og teorier om makt og kjønn.

I det følgende kapitlet skal jeg gå igjennom foreliggende empiri på vold i parforhold. Jeg skal nevne noen viktige kvantitative og kvalitative undersøkelser og drøfte ulike dilemmaer og uenigheter knyttet til forskningen.

KAPITTEL 3. EMPIRI

3.1 Forskning på vold i parforhold generelt

Vold er vanskelig å studere empirisk. Kunnskapen vi har om voldsomfanget her i Norge er derfor begrenset. Det er vanskelig å si sikkert hvor mye vold det er i samfunnet, særlig når det gjelder den volden som foregår i hjemmene. En grunn til dette er at de fleste av disse voldsepisodene ikke blir anmeldt, og dermed ikke registrert. Mange vegrer seg mot å melde fra om vold utført av partner og mange kan la være å svare på spørreundersøkelser om emnet. Å angripe eller bli angrepet av sin partner er forbundet med skam (Straus 2005:72).

Vold i parforhold er et ømtålig og tabubelagt tema. Forskningsfeltet som omhandler partnervold er relativt nytt. Det er først i de tre seneste tiårene at det har blitt fokusert på den såkalte skjulte volden som foregår i hjemmene, og som først og fremst rammer kvinner og barn. I 1970 årene begynte oppmerksomheten rundt problemet familievold å øke, mye takket være kvinnebevegelsens arbeid for å synliggjøre kvinners liv (Pape og Stefansen 2006:207). I 1980 og 1990 årene ble familievold satt på den offentlige og profesjonelle agenda (Loseke m.fl. 2005). Holdningene knyttet til vold i hjemmet ble endret ved å gi problemet et navn; mishandling. Dette begrepet innebærer at atferden ikke er akseptabel, og at den er av offentlig bekymring (Loseke m.fl. 2005). Før dette ble som regel vold i hjemmet sett på som "husbråk" og det fikk liten oppmerksomhet fra politiet. Det som skjedde innenfor husets fire vegger var et privat anliggende, og det ble derfor skjult og bagatellisert. Hjemmet tilhører privatsfæren, og er i motsetning til det offentlige, usynlig. Mange vegrer seg mot å gripe inn ved mistanke om vold i hjemmet. Særlig den psykiske volden er fortsatt en privatsak (Dagbladet 1.7.2006). Folk flest er redde for å blande seg inn i andres privatliv og mange mener at de det gjelder bør ordne opp i problemene på egenhånd. "Det at volden ikke er synlig for omgivelsene, er i stor grad med på at volden opprettholdes" (Askeland og Jareg 1995:2).

To forskningsretninger skiller seg ut i forskningen om vold i parforhold. Den ene retningen er de feministiske forskerne som fokuserer på menns vold mot kvinner. Ekteparet Dobash er blant pionerene i denne forskningen. De vektlegger betydningen av at vold plasseres innenfor den kjønnede konteksten i menns og kvinners liv (Loseke og Kurz 2005:79). Ifølge Pape og Stefansen (2006:208) må "den volden som kvinner utsettes for, forstås i lys av samfunnsmessige strukturer som skaper og opprettholder menns makt over kvinner." De

feministiske forskerne kritiseres for å overse kvinners bruk av vold unntatt når det gjelder selvforsvar.

Motsatsen til den feministisk orienterte retningen er ”familievoldsforskerne” med Straus og Gelles i spissen (Haaland m.fl. 2005). Denne kjønnsnøytrale forskningstradisjonen ser på partnervold som en form for konflikthåndtering mellom to (likeverdige) parter. Forskningen er beskrivende og baserer seg for det meste på undersøkelser av normalbefolkningen (Pape og Stefansen 2004). Disse forskerne argumenterer for at det er kjønssymmetri i bruk av vold (Loseke og Kurz 2005). ”Fokuset har vært rettet mot samspillsmønstre og den interne dynamikken i parrelasjonen, og ikke mot menns og kvinners samfunnsmessige posisjoner” (Pape og Stefansen 2006:208). Loseke og Kurz (2005:80) kritiserer dette perspektivet fordi kjønn ikke er innarbeidet som målenivå, og fordi vold ikke blir begrepsliggjort som et kjønnnet fenomen.

De kjønnsnøytrale forskerne hevder at kvinners vold mot menn er et fortiet og tabubelagt samfunnsproblem av betydelige dimensjoner (Steinmetz 1977/78; Cook 1997; Straus 1999). Allerede i midten av 70 - årene fant man i USA ut at kvinner angriper partneren fysisk i parforhold (Straus 1997). Ifølge Straus (2005:56) viser amerikansk forskning at kvinner tar initiativ til og utfører fysiske angrep mot sin partner like ofte som menn. Den høye angrepsraten blant kvinner kan forklares som en reaksjon på eller et forsvar mot partneren. Men i studien National Family Violence Survey (1985) oppga 53,1 % av kvinnene at de var den som tok initiativ til den fysiske konflikten. Kvinner kan altså angripe partneren selv om de ikke har blitt angrepet først. Kvinner som utfører mindre angrep mot sine menn står i fare for å selv bli utsatt for angrep fra partneren, i form av gjengjeldelse. Straus (2005:71) peker på ”viktigheten av å stoppe vold av kvinner for å stoppe vold mot kvinner.” Dette kan lett ses på som en form for ”blame the victim” holdning, dvs. at kvinner holdes ansvarlig for den volden de opplever (Skjørten 1994). Men Straus (2005:67) mener at ”det å anerkjenne at vold av kvinner er en av de mange årsakene til vold mot kvinner ikke rettferdiggjør vold utført av menn.” Når kvinner bruker vold mot menn og menn tar igjen eller omvendt; at menn bruker vold mot kvinner og kvinner tar igjen, fører dette ifølge Straus (2005) til at antagelsen om at vold avler vold blir sann.

I følge Pape og Stefansen (2006) har Johnson argumentert for at splittelsen mellom den feministiske og den kjønnsnøytrale retningen handler om en manglende erkjennelse av at

partnervold ikke er et enhetlig fenomen, men at det derimot rommer høyst ulike voldsformer. På grunn av dette kan ikke de feministiske og de kjønnsnøytrale studiene sammenlignes. Intim terrorisme er som tidligere nevnt basert på et generelt kontroll mønster og episodisk partnervold utløses av konfliktsituasjoner i et forhold. Intim terrorisme er mer hyppig, alvorlig og innebærer større skadevirkninger. Johnson og Leone (2005:347) mener at forskningen på partnervold kan bli mer effektiv dersom man skiller mellom disse typene av partnervold. Disse voldstypene er ikke samme fenomen, og de har ulike virkninger på ofrene. Derfor må de holdes atskilt i vitenskapelig forskning og det er viktig at volden som studeres defineres tilstrekkelig. Dersom forskningen ikke foretar dette skillet, vil det i følge Johnson og Leone (2005:348) ”utgjøre en risiko for unøyaktige og potensielt farlige overgeneraliseringer om partnervold.”

3.2 Forskning om vold i parforhold i Norge

Mye av forskningen om vold i parforhold har ifølge Skjørten (1994:145) vært preget av svart - hvitt bilde, med mannen som den skyldige gjerningsmann og kvinnen som det uskyldige offer. Det har imidlertid blitt mer fokus på at også kvinner utøver vold mot sin partner, men det er gjort flest kvalitative studier basert på kvinnelige ofres beretninger (Skjørten 1988; Egeland 2003; Bjerke 2006). Så vidt jeg vet er det ikke gjennomført noen egen kvalitativ studie av mannlige ofre for partnervold i Norge. På 90 - tallet gjennomførte Folkehelse voldsundersøkelser i Buskerud og Akershus. Disse undersøkelsene omfattet også mannlige ofre (Hjemmen, Dalgard og Graff – Iversen 2002). Jeg skal nå ta for meg ulike empiriske undersøkelser som omhandler vold i parforhold i Norge.

3.2.1 Kriminalstatistikken

Kriminalstatistikken bygger på anmeldelser av vold til politiet. Vold blir her definert gjennom de lovparagrafer som omfattes av statistikken (Hjemdal 2003). Det er store mørketall i denne statistikken, bla. fordi få voldshendelser som foregår i hjemmet anmeldes. I år 2000 gjaldt nesten 60 % av den anmeldte volden rettet mot kvinner, vold i hjemmet (Hjemdal 2003). Kriminalstatistikken fanger i hovedsak opp den mest alvorlige volden som resulterer i størst fysisk skade. Hovedproblemet med kriminalstatistikken er både *hva* den måler (hvordan vold defineres) og *måten* den måler vold på (Hjemdal 2003).

3.3 Kvantitative studier

3.3.1 Levekårsundersøkelsene

Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelser spør om man har vært utsatt for vold med skade, uten skade, eller trusler om vold. Levekårsundersøkelsen fra 2002 viste at mellom 10.000 og 20.000 kvinner utsettes for vold i nære relasjoner hvert år. Kvinner utsettes for et betydelig større voldsvolum enn menn, og de opplever høyere antall gjentatte voldsepisoder (Hjemdal 2003:34). Levekårsundersøkelsene gir ifølge Hjemdal (2003:35) ”godt grunnlag for å si at kvinnene er hardest rammet av vold.” Menn blir i større grad utsatt for vold på kveldstid og i helgene, fra ukjente voldsutøvere og på offentlige steder (SSB.no).

Levekårsundersøkelsene bygger på direkte intervjuer av et representativt utvalg av den norske befolkningen (Hjemdal 2003:17). Det er respondentene selv som definerer hva som er vold (Hjemdal 2003). Voldsbegrepet som brukes i disse undersøkelsene er ikke spesifisert slik at det fanger opp flere ulike typer vold (Sætre 1997). Vold som skjer i det offentlige rom vil derfor være overrepresentert i levekårsundersøkelsene (Sætre 1997). Dessuten anmelder kvinner vold fra ukjente dobbelt så ofte som vold fra nærstående (Hjemdal 2003). Det er derfor grunn til å anta at det er en betydelig underrapportering av vold i familien i levekårsundersøkelsene.

3.3.2 Den skjulte volden

Den skjulte volden (Pape og Stefansen 2004) er en undersøkelse om Oslobefolkningens utsatthet for vold, trusler og seksuelle overgrep. Undersøkelsen har fokus på offeropplevelser i forhold til partner eller tidligere partner. Utvalget var trukket ut tilfeldig og omfattet drøyt 4000 kvinner og menn i alderen 24-55 år. Undersøkelsen tok i bruk både kvantitative og kvalitative data.

Resultatene av undersøkelsen viste at langt flere kvinner enn menn var blitt utsatt for overgrep fra samlivspartner eller kjæreste, mens menn i størst grad var utsatt for vold fra en fremmed gjerningsperson. Men når det ble spurt om utsatthet for partnervold i løpet av det siste året, viste det seg at omtrent like mange menn og kvinner var utsatt (Pape og Stefansen 2004:8). Langt flere kvinner (12 %) enn menn (3 %) var blitt utsatt for grove former for fysisk vold fra en partner eller tidligere partner (Pape og Stefansen 2004).

Det er flere svakheter ved undersøkelsen: Svarprosenten var bare 56 %. Undersøkelsen gjelder bare for Oslo og kan ikke generaliseres til resten av landet. Undersøkelsen var basert på postalt spørreskjema. Dette har ifølge Pape og Stefansen (2004:20) konsekvenser for hva slags type spørsmål en kan stille og hvor mange spørsmål en kan inkludere i spørreskjemaet. Et spørreskjema skal helst ikke være for langt, da dette kan føre til større frafall.

3.3.3 Vold i parforhold – ulike perspektiver

I mai 2005 ble det utgitt en rapport om vold i parforhold fra Norsk institutt for by og regionsforskning (NIBR). Rapporten heter *Vold i parforhold – ulike perspektiver* (Haaland, Clausen og Schei). Dette er den første landsdekkende undersøkelsen i Norge. Et sentralt formål ved studien var å kartlegge utbredelsen av ulike former for fysisk maktbruk og vold i nære relasjoner. Kjønnsperspektivet er en rød tråd gjennom hele rapporten. Det vektlegges at menn og kvinner utsettes for forskjellig type vold, og at menn bruker grovere vold enn kvinner.

Spørreskjemaet ble sendt til et tilfeldig utvalg på 7600 personer i alderen 20 – 54 år. 4618 (knappt 60 %) besvarte spørreskjemaet. Undersøkelsen viste at bruk av fysisk makt og vold i parforhold har et betydelig omfang. Etter 15 års alder har mer enn hver fjerde kvinne, og mer enn hver femte mann opplevd at ektefelle eller samboer minst en gang har brukt fysisk makt. Kvinner rapporterer om mer omfattende og tyngre skader enn menn. For begge kjønn er erfaringer med fysisk maktbruk fra partner knyttet til alder, yngre er i større grad mer utsatt enn eldre (Haaland m.fl. 2005). Parforhold som er preget av manglende likeverd er mer utsatt for maktbruk og vold. Resultatene i undersøkelsen viser ifølge Haaland m.fl. at vold mot kvinner i nære relasjoner er et betydelig folkehelseproblem.

Begrensninger ved undersøkelsen: Det er en postal undersøkelse, og denne typen undersøkelser har ofte lavere svarprosent. Siden undersøkelsen dreier seg om et såpass sensitivt tema som vold, vil frafallet sannsynligvis være høyere enn i undersøkelser med mindre sensitive tema. Haaland m.fl. (2005:39) peker på at vold er et vanskelig tema å studere: "Voldsbegrepet er uklart, omstridt og vanskelig å definere." Undersøkelsen er en såkalt offerundersøkelse; den bygger på den ene partens historie. "Dersom den andre parten hadde kommet til orde, ville han/hun mest sannsynlig gitt et annet bilde av situasjonen og sin rolle i den" (Haaland m.fl. 2005:39).

3.4 Kvalitative studier av vold i parforhold

3.4.1 Norske studier

Kristin Skjørten har skrevet en doktorgradsavhandling i kriminologi om menns forståelse av kvinnemishandling (1994). Hun foretok halvstrukturerte intervjuer av 34 mannlige voldsutøvere. Skjørten fant ut gjennom intervjuene at mennene forklarer voldsbruken på en slik måte at de forsvarer den, gjennom å omskrive volden og bagatellisere den. Først når volden kommer ut av kontroll, opplever mange av mennene den som et problem. Mennenes vold fungerer som et maktmiddel ved at kvinnene retter seg etter deres ønsker og behov.

Askeland og Jareg har i sin hovedoppgave i psykologi (1995) foretatt en analyse av fem kvinner som forteller om sine opplevelser i forhold til bruk av vold mot mannlig partner. Studien har et fenomenologisk perspektiv. Felles for kvinnene i studien er at deres voldsbruk gis mening gjennom tidligere hendelser, f.eks. i barndommen. Kvinnene bruker vold for å kommunisere avmakt. Volden blir for kvinnene et gjentakende forsøk på å mestre denne avmakten. Kvinnene bruker ulike kognitive strategier for å rettferdiggjøre sine handlinger og for å fraskrive seg ansvaret for volden, f.eks. eksternalisering (Askeland og Jareg 1995:9). Kvinnene opplevde etter hvert at de fant ut at hovedproblemet lå hos dem selv.

3.4.2 To utenlandske studier

Eisikovits og Buchbinder (2000) har gjennomført en fenomenologisk analyse av vold i parforhold. De har foretatt halvstrukturerte dybdeintervjuer av menn som mishandler og av par der både mannen og kvinnen slår hverandre, men som likevel holder sammen. Selv om volden er ødeleggende for forholdet, fungerer den som en form for samhandling og kommunikasjon, som et lim som holder paret sammen (Eisikovits og Buchbinder 2000:14). Volden tas etter hvert for gitt, den blir normalisert, den tolereres og blir en del av dagliglivet.

Dobash og Dobash har et feministisk utgangspunkt. De har intervjuet menn som slår og kvinner som har blitt slått. Dobash og Dobash er opptatt av kontekstens betydning og fokuserer på voldsprosessen. Voldelige handlinger må ses ut ifra omstendighetene og konteksten de foregår i (Dobash og Dobash 1998:141). De fokuserer både på kontekst, motivasjon, hensikt og resultat. Vold mot kvinner skjer innenfor en bred kontekst av reaksjoner fra sosiale aktører og generelle meninger og holdninger om forholdet mellom

menn og kvinner, og om bruk av vold for å oppnå ulike mål. Ekteskapet er ifølge Dobash og Dobash en voldskontekst som skaper grobunn for konflikter.

3.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert noen eksempler fra den tidligere forskningen knyttet til vold i parforhold. Det er knyttet stor debatt rundt problemet vold i parforhold. Forskningsfeltet er i stor grad preget av stridigheter og ideologiske føringer (Pape og Stefansen 2004). Både menns vold mot kvinner og kvinners vold mot menn skaper debatt i mediene og i forskningsmiljøer. For å skape et nyansert bilde av vold i parforhold er det viktig at problemet med kvinners vold mot menn ikke overses og bortforklares. Men samtidig kan man ikke hevde at kvinners vold og menns vold er det samme. Fokus på både menn og kvinner som utøver vold fører til en bredere og mer nyansert beskrivelse ifølge Pape og Stefansen (2006).

De norske undersøkelsene viser at vold i parforhold er et betydelig problem. I løpet av et tidsperspektiv på ett år ser det ut til at såkalt episodisk partnervold er mest vanlig, og at begge kjønn er utsatt for denne typen vold. Når det gjelder alvorligere vold, såkalt intim terrorisme, ser det ut til at kvinner er hardest rammet. Det er viktig å merke seg at undersøkelsene kan bygge på ulike voldsdefinisjoner, og at de derfor ikke er direkte sammenlignbare. Resultatene fra undersøkelsene må tolkes med en viss forsiktighet siden hva som ses på som vold defineres ulikt fra person til person, og derfor må man regne med underrapportering. Dessuten er frafallet i undersøkelsene relativt høyt. De to norske kvalitative studiene jeg har nevnt fokuserer på utøveren av volden, og utøverens opplevelse og forklaring av volden er i fokus.

I neste kapittel skal jeg gjøre rede for metodiske valg, hvordan datainnsamlingen har foregått, og jeg skal drøfte intervjuerens rolle og betydningen av etikk i kvalitative studier, både generelt og spesielt tilknyttet min undersøkelse.

KAPITTEL 4. METODE OG ETIKK

4.1 Valg av metode

Jeg har valgt å bruke kvalitative intervjuer for å belyse menns og kvinners bruk av vold i parforhold. Gjennom intervjuene ønsket jeg å belyse menns og kvinners egne erfaringer og tanker om det å bruke vold mot sin partner. Kvalitative intervjuer er godt egnet til å gi innblikk i andre menneskers erfaringer og tanker. Derfor er det nødvendig å bruke intervjuer for å komme i kontakt med voldsutøvernes erfaringsverden.

Studien har et kjønnsperspektiv i den grad at jeg både skal se på menn og kvinner som utøver vold. Det er gjort mest forskning på området menns vold mot kvinner. For å nyansere denne forskningen ønsker jeg å se på kvinners vold mot menn, i tillegg til menns vold mot kvinner. Det at kvinner også kan utøve vold bryter med forestillingen om kvinnen som offer. For å få økt kunnskap om hva som fører til vold, må man intervjuer de som utøver volden, i tillegg til terapeuter som jobber med voldsutøvere.

4.2 Forarbeid

Som innledning til undersøkelsen skrev jeg tankekart over ting jeg forbinder med det å være voldsutøver og voldsutsatt. Som forsker vil man i forkant av et prosjekt ha en forforståelse av det temaet man skal studere (Widerberg 2001). En forsker kan aldri ha et helt objektivt forhold til det feltet han/hun studerer.

Jeg utførte også minnearbeid om mine erfaringer med vold. Riktignok har jeg ikke opplevd eller vært vitne til vold i min familie, men jeg vet om flere som har opplevd at deres far har brukt fysisk vold mot moren.

Jeg forberedte meg også ved å foreta et prøveintervju av en venn for å se hvordan intervjuguiden fungerte, og for å forberede meg selv på intervjusituasjonen. Prøveintervjuet ble preget av at den jeg intervjuet ikke hadde utøvd vold, men måtte "late som" det, og det kunne derfor ikke sammenlignes med den ekte intervjusituasjonen. Formålet med prøveintervjuet var å teste intervjuguiden, få tilbakemelding på spørsmålene, og prøve ut intervjurollen, og ble bare delvis oppnådd, men var likevel nyttig.

Intervjuguiden var delvis strukturert og hadde seks ulike temaer. Temaene handlet om terapien, om holdninger, om oppvekst, om voldsbruken og om syn på det å være voldsutøver og voldsutsatt. Rekkefølgen på temaene ble bestemt underveis. Informantene styrte rekkefølgen i den grad at jeg fulgte opp med de temaene de begynte å prate om. Jeg begynte alltid med å stille bakgrunnsspørsmål og avsluttet med å spørre hvorfor de stilte opp til intervju og om det var noen spørsmål de synes jeg ikke burde ha stilt dem.

4.3 Adgang til feltet og rekrutteringsprosessen

Jeg rekrutterte informanter gjennom Alternativ til vold. De som kontakter Alternativ til vold har enten gjort det frivillig fordi de vil ha hjelp med sitt voldsproblem, eller de har møtt krav fra partner om å begynne i behandling. De kan også ha blitt henvist fra andre psykologer eller DPS'er (distriktpsikiatriske poliklinikker). ATV er en privat stiftelse, og et behandlings- og kompetansesenter på vold, med fokus på vold i nære relasjoner (ATVs nettside).

Kontakten med ATV ble opprettet via min biveileder på NKVTS (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress). Jeg sendte en e-post til lederen av ATV Oslo der jeg fortalte kort om hva prosjektet gikk ut på. Jeg ba ham også om å informere de andre terapeutene om prosjektet. Terapeutene mottok et informasjonsskriv som de delte ut til sine klienter. Jeg fikk navn og telefonnummer av terapeutene til de klientene som sa seg villig til å stille opp på intervju, og vi gjorde en avtale om intervjutidspunkt over telefon.

Til sammen intervjuet jeg tre menn og tre kvinner som går til behandling ved Alternativ til vold i Oslo. I tillegg hadde jeg intervjusamtaler med fire terapeuter. Det er til enhver tid ca. 60 menn til behandling ved Alternativ til vold i Oslo. Mange av disse har tidligere blitt spurt om å delta i ulike undersøkelser. Dette bidro til at det var vanskelig å rekruttere mange mannlige informanter. Det samme gjelder for kvinner. Kvinnetilbudet ved ATV i Oslo var begrenset da jeg gjennomførte intervjuene. I 2005 var det kun ti nye henvendelser til ATV fra kvinner (ATVs nettside).

Det har derfor vært en vanskelig og tidkrevende prosess å rekruttere informanter. Mye av grunnen til rekrutteringsproblemene er nok at intervjutemaet er sensitivt og skambelagt for mange, og at det derfor kan være en ekstra stor påkjenning å snakke om volden til en ukjent

person, som i tillegg skal analysere det de sier. Også det å ta kontakt med en terapeut kan være et vanskelig skritt å ta, men det er et nødvendig skritt for å få hjelp til å endre seg.

Jeg intervjuet også fire terapeuter, to mannlige og to kvinnelige. Det var naturlig nok lettere å rekruttere terapeutene enn klientene. Terapeutene fortalte meg bla. om deres generelle erfaringer med klienter, hva som kjennetegnet menns og kvinners vold og hvilke grunner menn og kvinner gir for sin voldsbruk.

Fog (2001:63) sier at det kvalitative forskningsintervju både har noe til felles med og noe som atskiller det fra en terapisamtale. Begge samtaleformene er ”kunstige”, de er etablert på forhånd. Både intervjueren og terapeuten har oppmerksomheten fullt rettet mot den andre personen og hans/hennes fortelling. Terapeuten skal behandle og hjelpe klienten, mens intervjueren skal prøve å oppnå en forståelse av informantens fortelling gjennom å analysere den. Det er klienten som henvender seg til terapeuten, i et forskningsintervju er det omvendt; det er forskeren som henvender seg til klienten (Fog 2001). Ifølge Fog (2001:63) fungerer intervjusamtalen som et redskap, et instrument, en metode. Intervjuet blir et verktøy for å oppnå forståelse.

4.4 Om utvalget

Siden det var få som sa seg villig til å stille opp på intervju, hadde jeg bare tilgang til et begrenset utvalg. De som tar kontakt med ATV kan være mer ressurssterke enn de som ikke søker hjelp for sitt voldsproblem. De som søker hjelp innrømmer at de har et problem og at de er villig til å ofre tid (og penger?) på å gjøre noe med det. Jeg har ikke mulighet til å finne ut om dette er tilfelle, men en slik seleksjon kan prege utvalget mitt ved at det var de mest taleføre og ressurssterke som valgte å la seg intervju.

Deltakelse i terapi fører til at klientene blir vant til å snakke om sin voldsbruk, og derfor vil de også ha et mer reflektert forhold til volden. Dette gjør at det er lettere for dem å prate om voldsbruken. De som holder sin voldsbruk skjult for omverdenen, og som benekter at de bruker vold vil være vanskelige å få tak i. Brantsæter (2001:95) påpeker at ”terapi erfaring hos informanten kan gjøre at informanten opplever det mindre truende å bli intervjuet.”

Informantene hadde mest sannsynlig blitt stilt mange av de samme spørsmålene i terapi som jeg stilte dem under intervjuet. Jeg spurte alle informantene om de synes det var noen

spørsmål jeg ikke burde ha stilt dem, men ingen mente at jeg hadde gjort dette. Noen av informantene pekte på at etter å ha deltatt i terapi såpass lenge, så var det ikke mange spørsmål jeg kunne stille som virket støtende. De har fått et mer distansert syn på volden og klarer lettere å prate om den og forstå den enn de som nettopp har begynt i terapi.

Modellmakt er en form for ubevisst, symbolsk makt (Bråten 1973). Psykologenes kompetanse gir dem en innflytelse som igjen kan føre til modellmakt. Modellmakt kan føre til at klientene overtar terapeutens forståelse. Dette kan føre til at klientene har en ferdig fastlagt historie og en bearbeidet selvforståelse av sin voldsbruk siden de har forklart problemet mange ganger før. Jeg er først og fremst interessert i klientenes egen forståelse, men jeg bør ha med i betraktning at denne forståelsen kan være påvirket av terapeutene.

Hvordan er informantenes selvoppfatning? Ville jeg fått helt andre intervjuer dersom jeg hadde intervjuet voldsutøvere som ikke går i terapi? Sosial ønskeverdighet kan virke inn på hvordan en person fremstiller seg selv, det kan være slik at informantene har et ønske om å fremstille seg selv i et positivt lys, og at dette ønsket ikke er forenelig med at de er voldsutøvere. Kan dette føre til at de holder ting tilbake og reduserer egen voldsvirksomhet? Informantene vil nok mest sannsynlig være ærlige i sin fortelling. Skjørten (1994) peker på at hun ikke hadde inntrykk av at de mannlige voldsutøverne hun intervjuet foretok noen systematisk tilbakeholdelse av informasjon, men at de hadde ulike grenser for hvor mye de ønsket å fortelle. Dette stemmer overens med inntrykket jeg har av mine informanter. De ønsker en forståelse av voldsbruken, og det kan de bare få gjennom å være ærlige. Dessuten var jeg ikke ute etter å finne sannheten om deres voldsbruk, jeg ønsket innblikk i deres subjektive forklaring av voldsbruken og hvordan de ga mening til volden.

Når man foretar kvalitative intervjuer av et lite utvalg personer er det ikke grunnlag for å foreta generaliseringer. Jeg ønsker derfor å fokusere på hver enkelt informants fortelling, og gå i dybden av den for å prøve å oppnå en forståelse av informantens historie. Men jeg ønsker også å finne likhetstrekk i informantenes fortellinger. Jeg kan ikke si noe mer om mannlige eller kvinnelige voldsutøvere, utover det de har fortalt meg.

4.5 Forskerrollen

Som intervjuer må man tenke gjennom sin egen rolle og vurdere denne. Man må på forhånd tenke gjennom hvordan man kan bli oppfattet av informantene og ta dette med seg videre i intervjuprosessen. Man må ifølge Thagaard (1998) klargjøre sin posisjon i forhold til informantene. Kjønn, alder, etnisitet og sosial status er viktige variabler som kan virke inn på interaksjonen med informanten.

Når man intervjuer må man tenke over betydningen av kjønn. Brantsæter (2001) fremhever at interaksjonen mellom informant og intervjuer preges av forhandlinger og at man gjør kjønn. Skjørten (1994:21) peker på at ”det at hun var kvinne kunne være en barriere mot å ta kontakt for noen av mennene.” For menn kan det være vanskelig å beskrive voldsforhold til en kvinne, siden den volden de begår/har begått er rettet mot kvinner. Dessuten har de kanskje mest erfaring i å snakke om volden med mannlige terapeuter. Men det kan også tenkes at det er lettere for en mann å åpne seg ovenfor en kvinne. Prieur og Taksdal (1989) fant ut at 71 % av mennene i deres prostitusjonsundersøkelse mente at det var lettere å snakke fortrolig med kvinner enn med menn. Menn er fra de er små mer vant til å snakke fortrolig med kvinner (Skjørten 1994).

De kvinnelige klientene vil muligens lettere kunne åpne seg ovenfor en kvinne enn ovenfor en mann. Når man prater med en av samme kjønn, er det lettere å identifisere seg med vedkommende, og man vil derfor raskere kunne etablere en relasjon til personen (Widerberg 2001:96). Det kan også være grunn til å tro at kvinner prater mer i en intervjusituasjon. Ifølge Skjørten (1994:31) har ”flere forskere erfaring med at menn er mer ordknappe i en intervjusituasjon i forhold til kvinner.” Jeg opplevde dette i forhold til den ene mannlige informanten, mens de to andre mennene pratet masse. Intervjuets tema kunne være en årsak til at den ene mannlige informanten var såpass ordknap, mens det at de hadde gått i terapi i over et år bidro til at de to andre lett pratet om temaet. Prieur og Taksdal (1989) mener at ”forskjellig kjønn mellom forsker og informant kan skape en konstruktiv distanse i intervjusituasjonen” (Skjørten 1994:40). Det at en kvinnelig intervjuer lettere vil kunne identifisere seg med en kvinnelig informant, kan skape en nærhet som kan gjøre det vanskeligere å distansere seg fra informantens beretning. Min erfaring var at jeg lettere identifiserte meg med kvinnene, men jeg prøvde å distansere meg ved å passe på at jeg ikke ga de for mye støttende respons, men i stedet prøvde å vurdere deres utsagn (Thagaard 1998).

Brantsæter (2001:216) påpeker i sin avhandling om menn som er dømt for seksuelle overgrep mot barn at det: ”kan ses på som logisk at mennene synes å etterstrebe et slags verdig perspektiv når de blir intervjuet om noe skammelig.” Mennesker er opptatt av å bevare egen verdighet, og det er derfor naturlig at man fremstiller sine handlinger på en verdig måte. Dette kommer til syne gjennom ulike måter å forklare volden på f.eks. i form av bagatellisering og eksternalisering.

Skjørten (1994:41) fremhever at det også er andre sider ved forskeren enn personens kjønn, f.eks. evne til å lytte og observere, som har betydning for innlevelse i informantens verden i intervjusituasjonen, og i tolkningen av datamaterialet.

Sosial status og alder kan også virke inn på interaksjonen med informanten. Hvilken betydning har det at jeg er høyt utdannet og forholdsvis ung? Det at jeg er ung kvinne kan ifølge Brantsæter (2001) føre til at informantene kunne føle seg sikrere i intervjusituasjonen. Det er en mulighet for at jeg ble oppfattet som naiv og uten erfaring av informantene i og med at jeg er såpass ung. Men ingen av informantene kommenterte alderen min, jeg sa heller ikke hvor gammel jeg var.

4.6 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene var delvis strukturerte, dvs. at temaene var fastlagt på forhånd, men rekkefølgen ble bestemt underveis (Thagaard 1998). Denne intervjuformen er fleksibel. Jeg prøvde å legge opp til at informantene kunne prate mest mulig på egenhånd. Jeg stilte oppfølgingsspørsmål og passet på at alle temaene i intervjuguiden ble dekket. Alle intervjuene ble tatt opp på bånd. Jeg spurte alle informantene på forhånd om det var greit at jeg brukte båndopptaker, og ingen hadde noen innvendinger mot dette. Det korteste intervjuet varte litt over en halvtime og det lengste var på litt over en time. Alle intervjuene bortsett fra ett foregikk på ATV, enten før eller etter klientene skulle i terapi. Det første intervjuet jeg foretok var på en kaffebar. Det var tidlig på morgenen og ATV hadde ikke åpnet enda. Informanten foreslo derfor at vi kunne ta intervjuet på kaffebar. Jeg sa at spørsmålene jeg skulle stille var av privat karakter, men hun sa at det gikk greit å bli intervjuet på kaffebar. Min erfaring er at det ikke er gunstig å intervju på en kaffebar, fordi det er mye bakgrunnsstøy, særlig i forbindelse med kaffelagingen. Det er lettere å konsentrere seg fullt ut om informantens historie når man sitter uforstyrret i et eget rom.

Etter de to første intervjuene fant jeg ut hvilke spørsmål som ikke fungerte så bra, og jeg justerte litt på intervjuguiden. Jeg prøvde også å forbedre meg på ting som jeg ikke var så god på i de første intervjuene, f.eks. å stille relevante oppfølgingsspørsmål, og å unngå å avbryte informanten. Etter hvert som jeg hadde hatt flere intervjuer, merket jeg at det ble lettere å ikke følge intervjuguiden til punkt og prikke, men i stedet ta opp temaer der det var naturlig å ta de opp, og det ble lettere å følge opp spørsmål.

Under intervjuene prøvde jeg å leve meg inn i informantenes situasjon. Men jeg måtte også vurdere informantenes perspektiv (Thagaard 1998). Denne balansegangen mellom nærhet og distanse var en utfordring. Balansegangen innebar bla. at jeg måtte prøve å unngå en vennskapelig tone med informantene, samtidig som jeg ikke kunne distansere meg for mye ovenfor dem. Selv om jeg ikke har hatt direkte erfaringer med vold i parforhold, har jeg satt meg inn i emnet og lest en del litteratur om det, og var derfor (forhåpentligvis) i bedre stand til å forstå hva informantene snakket om. Men jeg var nødt til å forberede meg på at intervjusituasjonen kunne bli ubehagelig. Informantene kunne fortelle om voldelige episoder som vekket avsky og ubehag. Derfor prøvde jeg å ha et åpent sinn og å være minst mulig dømmende overfor informanten og hans/hennes historie. Når man intervjuer noen om sensitive tema, er det viktig å skille mellom person og handling. Forskeren må være åpen for informantens erfaringer (Thagaard 1998). Derfor bør ikke den naturlige rekkefølgen i informantens beretning brytes. Det er også viktig å skille mellom det informantene forteller og det jeg fortolker. Fortolkningen kan preges av de antagelsene man har på forhånd om hva man tror informantene vil fortelle. Jeg måtte forsøke å sette informantenes forståelse inn i en større sammenheng.

Jeg prøvde å unngå å forfølge temaer som jeg merket var ømtålige, men jeg måtte samtidig være litt utfordrende i måten jeg spurte på, for å få tak i voldsbruken. Å få til dette var vanskelig. Jeg opplevde også at når jeg kom hjem og hørte på lydopptaket av intervjuet, oppdaget jeg f.eks. at det var flere ting jeg burde spurt om som jeg ikke kom på under intervjuet. Jeg kunne sikkert vært flinkere til å stille oppfølgingsspørsmål, men samtidig var jeg redd for å presse informantene for langt. Jeg merket bla. på kroppsspråket til informantene at noen temaer var mer sensitive enn andre, de kunne oppføre seg unnvikende og unngå øyekontakt. Men for det meste pratet informantene nokså lett om de ulike temaene.

Jeg følte at jeg fikk god kontakt med informantene. Samtalene gikk lett, og de hadde en uformell og god tone. Noen ganger måtte jeg omformulere et par av spørsmålene fordi de kunne være litt vanskelige å forstå. Jeg la merke til at noen av informantene sa ”man” i stedet for ”jeg” når de snakket om voldsbruken. Grunnen til dette kan være at informantene på denne måten forsøkte å distansere seg fra voldsutøver rollen. De fleste informantene var utadvendte, åpne og snakkesalige.

Det var vanskelig å avslutte intervjuet etter at båndopptakeren var slått av. Jeg understrekte nok en gang at jeg var veldig takknemlig for at de stilte opp og småpratet litt før jeg dro. Det var rart å få vite så mye privat om en annen persons liv uten at informantene fikk ta del i mitt liv. Det at fortroligheten er ensidig er noe informantene er vant til gjennom terapi, i hvert fall når det gjelder individualterapi. Det er deres historier terapeuten lytter til. De er pga. dette vant til å prate om seg selv, sine problemer og sitt forhold.

Informantene oppga ganske like grunner til hvorfor de deltok på intervjuet. En informant svarte følgende på mitt spørsmål om hvorfor han stilte opp på intervjuet:

For det første så er det alltid en grad av terapi å snakke om det, snakke med nye om det, det kan komme spørsmål som er vinkla på en sånn måte at man kan ha en glede av det selv, også gir det kanskje forhåpentligvis svar på spørsmål du har stilt, eller du gjerne vil finne ut om, temaet er jo å finne mer ut om det siden du går der du går, så er det litt vitenskapelig vinkla, så det trengs absolutt å bli økt forskning på det problemet her, og der igjen kanskje få synspunkter på evt. måter å ha terapi på, all sånn kunnskap er bare bra, derfor så stiller jeg opp. Pluss at, jeg synes det bare er greit jeg å bidra og belyse det temaet.

Flere andre påpekte også at de ønsket å bidra ”med et eller annet” og at de ville gjøre en god gjerning. Andre fremhevet at de ønsket økt fokus på vold i parforhold, og en bedre forståelse av problemet. De håpet at deres fortelling kanskje kunne komme andre par til gode. En informant sa at han stilte opp pga. takknemlighet for det han har fått gjennom terapien. Alle sa seg villig til å bli kontaktet igjen dersom det var noe mer jeg lurte på og alle ønsket meg lykke til med oppgaven. En informant spurte meg om det var noe jeg ikke visste fra før etter at jeg hadde intervjuet henne. Hun var opptatt av om jeg hadde fått noe ut av intervjusamtalen.

Selv om informantene sa seg villig til å stille opp på oppfølgingsintervju under selve intervjuet, viste det seg å være vanskelig å få til dette i praksis. Jeg hadde derfor bare ett

oppfølgingsintervju. En viktig ting man lærer seg i løpet av arbeidet med masteroppgaven er at ting ikke alltid går som man planlegger. Det hendte at noen informanter ikke møtte opp til avtalt intervju. Ett av disse var et oppfølgingsintervju og den andre gangen ble intervjuet utsatt.

Ett av intervjuene gikk ikke helt som jeg hadde planlagt. Intervjuet ble spesielt fordi informanten ikke var voldsutøver, men voldsutsatt. En av grunnene til at hun går i behandling er at hun er redd for at hun selv skal begynne å bruke vold. Intervjuet var derfor ikke relevant i forhold til min problemstilling. Det ble ganske kort, og jeg måtte improvisere og kutte ut en del spørsmål som hadde med utøvelse av vold å gjøre. Jeg burde kanskje latt være å intervjuer henne da jeg skjønnte at hun ikke hadde utøvd vold mot sin partner, men jeg følte at jeg burde høre på hennes historie siden hun hadde sagt seg villig til å delta på intervjuet, og satt av tid til det. Men jeg kunne ikke bruke intervjuet i oppgaven. Derfor er det kun fem intervjuer som jeg har kunnet bruke i analysen. Målet var seks intervjuer, av tre menn og tre kvinner. Jeg forsøkte å få tak i en kvinne til, men det var vanskelig. ATV hadde avsluttet gruppetilbudet til kvinner og kunne ikke hjelpe meg med en kvinne til. Jeg prøvde å få tak i en kvinne via ATV i Drammen, Tønsberg og Langesund, men de kunne heller ikke hjelpe meg. Jeg kontaktet også ulike distriktpsikiatriske sentre i Oslo, men uten hell. Derfor måtte jeg gi opp muligheten til å få intervjuet tre kvinner.

Det at jeg har færre kvinner enn menn gir et naturlig bilde av hvordan virkeligheten er på dette feltet, siden det er svært få kvinner som går i behandling for et voldsproblem. Dette kan være en av grunnene til at jeg har hatt problemer med å rekruttere en ekstra kvinne. Dessuten er det knyttet mer skam til det å være kvinnelig voldsutøver, og dette har nok også bidratt til at jeg ikke fikk tak i en kvinne til.

4.7 Om overgangen fra tale til tekst

Etter at jeg hadde gjennomført ett intervju, skrev jeg først et sammendrag av informantens fortelling og refleksjoner rundt hvordan intervjuet hadde gått, før jeg begynte å transkribere intervjuet. Det var nyttig å ha disse refleksjonene i bakhodet da jeg skulle skrive analysen.

Jeg hørte gjennom båndet en gang til etter transkriberingen for å dobbeltsjekke at jeg hadde skrevet det ut riktig. Det korteste intervjuet var på 7 sider, og det lengste på 14 sider (enkel linjeavstand). Det er mye informasjon som går tapt når man skriver ut den muntlige samtalen

til skriftlig tekst. Ansiktsuttrykk, kroppsholdning og øyekontakt er noen av tingene som er vanskelig å formidle via tekst, men jeg noterte meg noen av disse tingene da jeg skrev intervjurefleksjonene. Under intervjuet er man hele tiden i dialog med informanten, men under transkriberingen blir denne dialogen borte (Fog 2001). Transkripsjon innebærer etiske spørsmål, båndene og transkripsjonene må oppbevares på en sikker måte, og man må slette båndene når de ikke lenger skal brukes (Kvale 2001).

4.8 Om analysen av data

Hvilken analyseform man velger er avhengig av det materialet man har (Widerberg 2001). Jeg valgte å bruke en temasentrert tilnærming, dvs. å fremheve bestemte temaer ved å sammenligne informasjon fra alle informantene (Thagaard 1998). Temaene ble altså hentet fra det empiriske materialet, dvs. at jeg brukte en empirisk tilnærming (Widerberg 2001). Jeg ønsket å finne mønstre som gikk igjen i informantenes svar.

Før jeg begynte å tolke materialet, systematiserte jeg intervjuene og delte de inn i temaer. Etter hvert som jeg organiserte intervjumaterialet kom det frem mønstre og sammenhenger. Jeg ryddet materialet etter forskjellige analysetemaer ved å se på hva informantene hadde svart om samme tema. Jeg brukte et fargesystem for hvert intervju der ulike farger tilsvarte ulike tema. Dette gjorde at jeg lettere kunne sammenligne hva hver enkelt informant sa om de samme temaene. Jeg brukte klipp ut og lim inn funksjonen i Word og plasserte sitatene i grupper etter temaer. Temaene valgte jeg ut ifra hva det var som gikk igjen hos informantene, hva som var felles i deres historier. Ifølge Thagaard (1994) gir analyser av sammenhenger mellom temaene grunnlag for en helhetlig forståelse.

Jeg forsøkte også å finne dilemmaer og dobbelthet i materialet, f.eks. at informantene motsa seg selv. Mennesker er ikke konsistente i sin handle- og væremåte (Levin og Trost 2005). Det materialet ikke forteller kan også være viktig å analysere (Widerberg 2001).

Siden det er jeg som har valgt ut temaene og sitatene som skal illustrere dem, er det en fare for at informantenes selvforståelse ikke ivaretas. Deres perspektiver kan avvike fra mine, og dette er et etisk dilemma (Thagaard 1998). Relasjonen mellom intervjuer og informant er en subjekt – subjekt relasjon, og det foregår en dobbel hermeneutikk der forskeren må fortolke en verden som allerede er blitt fortolket av informantene (Aas 1995).

Jeg har derfor forsøkt å skille mellom hva som er min forståelse av informantene og informantenes egen forståelse ved at jeg presiserer hva som er mine tolkninger. Når man skriver om et sensitivt tema som vold i parforhold er det ekstra viktig at man fremhever hva som er egne tolkninger, slik at informantene ikke føler at de blir fremstilt på en feilaktig måte. Jeg har prøvd så godt jeg kan å fremstille informantenes fortelling på deres premisser. Allikevel kan det hende at de er uenige i mine tolkninger.

4.9 Etiske betraktninger rundt intervju som metode

Når man intervjuer noen om et så vanskelig og tabubelagt emne som vold i parforhold er det mange etiske dilemmaer man må være oppmerksom på. Man må hele tiden være kritisk til sin rolle som forsker (Thagaard 1998). Det er et generelt etisk prinsipp at forskere har ansvar for ikke å skade de personer som studeres. Det er viktig at de som intervjues selv setter grenser for hva de ønsker å formidle (Skjørten m.fl. 1999). Man bør derfor unngå å forfølge sensitive tema som informanten ikke vil snakke om (Widerberg 2001). Jeg vektla foran hvert intervju at informanten selv bestemte hva han/ hun ville svare på. Det er viktig å vise respekt for informantene og deres privatliv. Jeg måtte respektere at det kunne være visse temaer informantene ikke ville gå inn på fordi de følte at de var belastende å svare på. Det er viktig at man unngår å tråkke over andres etiske grenser, f.eks. at man lar være å forfølge sensitive temaer som informanten ikke vil gå inn på.

Jeg måtte ta i betraktning at informantene kunne befinne seg i et sårbart og vanskelig parforhold. Vold i parforhold er et sensitivt tema og et privat problem. Men vold i parforhold er også et offentlig problem som det trengs mer kunnskap om. For å stoppe vold i parforhold må man ha kunnskap om de som utøver volden, om årsakene til voldsutøvelsen, og om hva som skal til for at vold ikke skal bli et alternativ.

4.10 Tre etiske hovedprinsipper

Etiske spørsmål knyttet til kvalitative intervjuer er knyttet til følgende tre hovedprinsipper:

4.10.1 Informert samtykke

Informantene har rett til å få informasjon om prosjektet og evt. fordeler og ulemper ved å delta i prosjektet. De må gi sitt samtykke til å delta i prosjektet og kan når som helst trekke

seg fra det. Ifølge Thagaard (1998:21) er informert samtykke basert på *”respekten for individets råderett over eget liv, og kontroll med de opplysninger om seg selv som deles med andre.”*

Informantene mottok et informasjonsskriv der det stod kort om hva undersøkelsen handler om, og om de var villige til å stille opp på intervju. Rekrutteringen har foregått gjennom terapeutene som har fortalt klientene om prosjektet og spurt dem om å delta. Informantene har derfor både fått skriftlig og muntlig informasjon.

4.10.2 Konfidensialitet

”Informanten har krav på at all informasjon de gir vil bli behandlet konfidensielt” (Thagaard 1998:22). Informantene har krav på å bli anonymisert. Siden materialet inneholder identifiserbare personopplysninger som f.eks. alder, kjønn og sosial status har jeg gitt informantene fiktive navn, og jeg har endret på spesielle kjennetegn, slik at de ikke vil bli gjenkjent. Terapeutene er også anonymisert. Forskeren må vise respekt for informantenes privatliv. Som forsker har jeg taushetsplikt. Utenforstående skal ikke ha tilgang til materialet. Materialet ble oppbevart på privat PC med passord. Intervjuopptakene ble slettet etter hvert som de var skrevet ut.

4.10.3 Konsekvenser av å delta i forskningen

”Forskeren skal arbeide ut fra en grunnleggende respekt for menneskeverdet. Forskning skal respektere individets frihet og selvbestemmelse. De menneskene som er gjenstand for forskning skal ikke utsettes for økt risiko for fysisk eller psykisk skade eller belastning” (NESH 1993 gjengitt i Thagaard 1998:24). Forskeren skal beskytte informantenes integritet og unngå at forskningen medfører negative konsekvenser for den som deltar (Thagaard 1998:24).

Å bli intervjuet om et så vanskelig emne som vold i parforhold kan føre til psykiske konsekvenser for informantene. Vold er et sårbart emne for informantene, og det kan være vanskelig å forklare voldsbruken. Samtidig er informantene vant til dette gjennom å ha gått i terapi hos psykolog, noe som vil gjøre at det er lettere for dem å snakke om voldsbruken. Dette kunne igjen føre til at intervjusituasjonen ble mindre ubehagelig. De har kanskje blitt stilt de spørsmålene jeg stilte dem fra før, i forbindelse med terapien, og de var derfor mer

forberedt på spørsmålene jeg stilte dem enn det en som ikke har gått i terapi ville vært. Jeg vektla at det var frivillig å delta i undersøkelsen, at informanten selv valgte hva han/hun ville fortelle, og at informanten kunne trekke tilbake informasjon.

4.11 Om bruk av båndopptaker

Som nevnt tidligere spurte jeg hver enkelt informant i forkant av intervjuet om han/hun tillot at jeg brukte båndopptaker. Uansett om man bruker båndopptaker eller ikke, er det lurt å ta notater ved siden av, dersom det skulle skje noe med båndopptakeren. Jeg ønsket å bruke båndopptaker kun for min egen del, for at jeg skulle få med meg hele intervjuet, og for at jeg ikke skulle glemme ting og derfor misforstå det informanten sa. Jeg tror også at det ville blitt vanskelig å samtidig skulle lytte aktivt og ta gode notater. Min erfaring er at jeg kunne ”slappe” mer av når jeg brukte båndopptaker, og dermed konsentrere meg mer om informanten og hans/hennes beretning. Samtidig følte jeg at det var lurt å ta litt notater innimellom f.eks. når det var en liten pause i intervjuet.

4.12 Vurdering av data

Det er tre ulike kriterier som vurderer dataenes reliabilitet og validitet, disse tre kriteriene er troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet.

4.12.1 Troverdighet

”Troverdighet er knyttet til at forskningen gjennomføres på en tillitvekkende måte” (Thagaard 1998:179). Widerberg (2001) understreker betydningen av å være helt ærlig om prosjektets siktemål og oppbygging. Informantene var godt informert om prosjektet. Jeg fortalte alle informantene om temaet og problemstillingen for prosjektet, og at prosjektet var meldt til NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste). Jeg har prøvd så godt jeg kan å få til troverdige samtaler med informantene og gi et fullverdig bilde av dem i analysen. Informantene fikk tilbud om å lese gjennom oppgaven før jeg leverte den. To stykker svarte ja til å lese gjennom oppgaven. Ingen av dem hadde noen innvendinger i forhold til mine tolkninger av dem eller i forhold til deres anonymitet.

4.12.2 Bekreftbarhet

Dette prinsippet er knyttet til tolkningen av resultatene. *”Forskeren skal forholde seg kritisk til egne tolkninger, og prosjektets resultater skal kunne bekreftes av annen forskning”* (Thagaard 1998:181). Resultatene fra undersøkelsen stemmer godt overens med tidligere kvalitative undersøkelser (Skjørten 1994; Askeland og Jareg 1995). Jeg er klar over at informantene selv og andre kanskje ville hatt en annen tolkning av sitatene og resultatene i undersøkelsen. Jeg har derfor forsøkt å være objektiv i mine tolkninger, og å være kritisk til dem.

4.12.3 Overførbarhet

I kvalitative studier gir fortolkningen grunnlag for overførbarhet. *”Spørsmålet er i hvilken grad tolkningene i et prosjekt også kan være relevante i andre sammenhenger”* (Thagaard 1998:184). Kan den forståelsen og kunnskapen om voldsutøvere som er oppnådd i dette prosjektet også gjelde andre områder? De mennene og kvinnene jeg intervjuet er ikke representative for alle voldsutøvere. Allikevel tror jeg at en del vil kunne kjenne seg igjen i noen av situasjonene som informantene beskriver. Fem informanter blir sett på som et lite datamateriale selv i kvalitativ forskning. Men jeg hadde allikevel nok materiale til å analysere de fem informantenes intervjuer, i tillegg til at jeg hadde terapeutintervjuene. Oppgaven gir innblikk i hver enkelt voldsutøvers bilde av voldsbruk, og denne innsikten kan gi økt kunnskap.

4.13 Oppsummering

Jeg har i dette kapitlet tatt for meg intervjuprosessen og utfordringene knyttet til den. Å gjennomføre intervjuer som omhandler sensitive temaer innebærer mange ekstra utfordringer. Man må hele tiden tenke gjennom sin rolle som intervjuer. Etske betraktninger må vurderes gjennom hele intervjuprosessen. Man lærer mye om seg selv og andre ved å intervju. Widerberg (2001) sammenligner intervjuing med et håndverk som man kan trene seg opp i. Det er alltid ting man kan forbedre når man hører på intervjuet i ettertid.

KAPITTEL 5. KORT PRESENTASJON AV INFORMANTENE

Før jeg begynner på analysen, vil jeg gi en kort presentasjon av de fem informantene.

Alle informantene er i jobb, unntatt en som er pensjonert. Alle er i parforhold og har barn. Informantene er relativt unge og fremstår som velfungerende. Ingen av dem forteller om økonomiske problemer.

5.1 Kvinnelige informanter

Anne

Anne er i midten av trettiårene, er gift og har to barn. Hun jobber som konsulent. Hun har opplevd å både være offer og utøver av vold. Hun har en eks-partner som slo henne i fem år. Anne har vært aktiv idrettsutøver og hun er fysisk sterk. Hun har utøvd både fysisk og psykisk vold mot mannen sin.

Lene

Lene er i begynnelsen av trettiårene, har samboer og to barn. Hun jobber i mediebransjen. Lene følte at hun fikk en depresjon da hun fikk barn, og at hun fikk aggresjonsproblemer. Hun begynte å angripe mannen psykisk. Etter hvert begynte mannen hennes å ta igjen med samme mynt, og den psykiske voldsbruken ble gjensidig. Etter at hun dyttet til mannen skjønte hun at hun måtte forandre seg, og hun søkte derfor terapi.

5.2 Mannlige informanter

Ivar

Ivar er den eldste informanten, han er i 60-årene. Han er skilt og har forlovet seg på nytt med en yngre kvinne. De bor ikke sammen og har ikke felles barn. Ivar bruker psykisk vold, i form av kjefting og utskjelling. Ivar sliter med angst og depresjoner, og er preget av mye bitterhet.

Arne

Arne er i begynnelsen av førtiårene. Han jobber i et mannsdominert yrke, og har samboer og tre barn. Arne har i hovedsak et psykisk voldsproblem. Han har hatt sinneproblemer overfor kone og barn.

Tore

Tore er i førtiårene og har en lederjobb. Han og kona er separert, de bor ikke lenger sammen, men har regelmessig kontakt. De har begge barn fra tidligere ekteskap. Tore har utøvd fysisk vold mot kona en gang, og det var så alvorlig at han begynte i terapi. I tillegg har han brukt psykisk vold mot kona.

Det første analysekapitlet skal gi et innblikk i informantenes tidligere erfaringer med vold og gå nærmere inn på slags vold informantene har brukt og bruker mot sin partner. Jeg skal også se på hvilke situasjoner som fører til at informantene benytter seg av vold.

KAPITTEL 6. INFORMANTENES FORTELLINGER OM VOLD

6.1 Tidligere voldserfaringer

Det er blitt forsket mye på sammenhengen mellom det å ha opplevd vold i barndommen og det å selv bli utøver av vold senere i livet. Mange av mennene som kontakter ATV har selv blitt utsatt for vold (Råkil 2002). Skjørten (1994:172) peker på at ”det å ha blitt utsatt for mishandling som barn verken er en nødvendig eller tilstrekkelig betingelse for å bli voldsutøver i voksen alder.” Det kan se ut som om betydningen av å ha vært vitne til vold spiller like stor rolle som det å selv ha blitt utsatt for vold i barndom. Et barn som har vært vitne til vold har økt sannsynlighet for selv å få voldsproblemer (Isdal 2000). Et kjennetegn ved noen av informantene i undersøkelsen er at de har vært voldsutsatt på en eller annen måte tidligere i livet, enten av foreldre, kamerater eller eks- partner. Noen har også vært vitne til vold mellom foreldrene.

De fleste informantene karakteriserer barndommen sin som problematisk. De har manglet oppmerksomhet og kjærighet fra foreldrene. En av informantene mener at barndommen er en av grunnene til at hun er der hun er i dag:

(...) man har jo ikke en bedre form da, man kan ikke en bedre form, fordi man enten ikke har lært det når man var liten eller... man har ikke blitt, kanskje, man ikke har vært flink nok til å ta hensyn til egne behov f.eks. eller gjøre sine behov, gjøre seg hørt og være tydelig i forhold til sine behov, og det er jo veldig ofte noe som kommer fra man er mindre, om man ble tatt alvorlig når man var liten f.eks....

Hun mener at hun ikke har lært noen god måte å kommunisere på i barndommen, og at dette skaper problemer i forhold til partneren hennes i dag. Informanten klarte ikke å lytte til egne behov og formidle dem overfor partneren. Isteden angrep hun ham. Det at hun ikke nådde fram til partneren førte til en ond sirkel av angrep og anklager.

Den samme informanten peker også på at hun har lært seg en ”offerrolle” i barndommen, og at hun har problemer med å bli kvitt denne. Ifølge en av terapeutene jeg snakket med er det særlig kvinner som inntar en slik offerrolle, noe som kan føre til at de får problemer med å tyde signaler om at de er i et voldsforhold. Samme terapeut påpekte at de kvinnene som ikke har lært hva et godt forhold er og hva kjærighet er, vil merke at de er i et destruktivt forhold senere enn de som har opplevd kjærighet og trygghet i barndommen.

En terapeut hevdet at kvinnene som går i behandling ved ATV i større grad enn menn, både er voldsutsatt og voldsutøvere, i og med at de har vært voldsutsatt tidligere i livet, enten som barn eller i et tidligere forhold. Noen av terapeutene jeg har intervjuet påpekte også at mange kvinner er i en slags ”gråsoner” i det forholdet de er i nå, dvs. at de både er voldsutøvere og voldsutsatte. De to rollene kan se ut til å være mer overlappende for kvinner enn for menn. Men også menn som går til behandling ved ATV kan ha opplevd å være utsatt for vold tidligere i livet, enten av foreldrene eller andre menn. I mitt materiale har en mann vært indirekte vitne til at faren slo moren, han så ikke at faren slo, men han så blåmerkene, og moren fortalte han at faren slo henne.

En av de mannlige informantene hevder at han hadde det altfor fritt som barn, og at han derfor slapp for lett unna hvis han hadde gjort noe galt.

Ja... jeg hadde det vel kanskje litt vel fritt da, hadde mye kamerater og, av begge kjønn rundt omkring, jeg var vel i det hele tatt ikke så mye hjemme kanskje, og mor var antakelig litt for snill og tilga litt for fort, og far kanskje, på en måte streng, men på en annen måte sa han vel ikke så veldig mye heller. Jeg fikk nok anledning til altfor sterk grad til å flykte eller slippe fri hvis jeg hadde gjort noe galt og. Jeg gjorde nok det.

Mangel på grensesetting i barndommen kan ha forbindelse med senere voldsbruk (Isdal 2000). Dersom man ikke blir sanksjonert og opplever negative reaksjoner når man har gjort noe galt vil det være fristende å fortsette med handlingene, siden det ikke får noen negative konsekvenser.

”Når man går inn i en relasjon til et annet menneske, tar vi med oss «ryggsekken vår». Vi tar med oppdragelsen vår og forventningene våre inn i parforholdet” (Træen 2006).

Mannen og kvinnen i et parforhold har ulike familiebakgrunn som fører til at de har ulike måter å diskutere på, og ulike måter å reagere på. De har som oftest hatt ulike opplevelser i forhold til vold i barndommen, og dette kan påvirke hvordan de takler vanskelige perioder senere i livet. Manglende evne til å takle konflikter og måten man kommuniserer på kan føre til uoverensstemmelser med partneren. Lene opplevde at ting fra barndommen dukket opp etter at hun fikk barn, ting som partneren hennes ikke hadde noen forutsetning for å forstå:

Mona: Men han har ikke opplevd samme ting som deg?

Lene: Overhodet ikke, han har helt annen familiekultur, han har andre ting, selvfølgelig, alle har jo noe, men jeg ble veldig sånn problemfokuset, det er noe som jeg har vært kanskje siden jeg var ungdom da, fordi at det har vært så mye vanskelig, da blir man jo mer sånn problemfokuset, alle de gamle mønstrene på en måte henger igjen, eller kommer opp igjen, som når jeg fikk barn da.

Informanten og partneren kom fra helt ulike oppvekstbakgrunn. Lene har opplevd mange vanskelige ting som har ført til at hun har blitt negativ og problemorientert. Hun følte seg avmektig og rettet avmakten mot partneren.

6.2 Hva slags vold forteller informantene om?

For noen av informantene har voldstendensene vært til stede hele tiden, mens for andre har voldsbruken blitt et problem f.eks. etter at de har fått barn. Tore peker på at volden ble et problem etter et par år, da forelskelsen var over. Anne forteller at volden begynte tidlig i forholdet fordi de var så forskjellige, og denne forskjelligheten provoserte henne. Alle informantene sier at de har hatt problemer med temperament og sinne, for noen har aggresjonen vært en del av dem så å si gjennom hele livet.

Informantene forteller i hovedsak om bruk av psykisk vold. Voldsbruk som går igjen hos mennene er aggresjon, mistenksomhet, sjalusi, anklager og bruk av skjellsord. Kvinnene forteller om trusler, anklager, sinne og manipulasjon. Kvinnene forteller også at de har brukt mildere former for fysisk vold, som klyping, lugging, fike til partneren og ta tak i han og dytte han. To av de mannlige informantene forteller om bruk av materiell vold som smelling med dører og knusing av materielle gjenstander som glass eller bilder. En av mennene har brukt grov fysisk vold en gang.

I kvalitativ forskning er det ofte vanskeligere å skille mellom intim terrorisme og episodisk partnervold enn det er i kvantitativ forskning. De to voldstypene vil lettere skli over i hverandre i kvalitativ forskning. Den volden informantene forteller mest om, ligner på episodisk partnervold. Episodisk partnervold er som nevnt i kapittel 1 den volden som utøves som respons på konflikter som dukker opp i forholdet (Johnson 1995). Slik vold skjer ifølge Johnson (1995) sjelden, den er mindre alvorlig og begge parter er fysisk aggressive. Volden noen av informantene forteller om har likheter med episodisk partnervold siden volden utviklet seg til å bli gjensidig for noen av parene ved at partneren begynte å ta igjen med

samme mynt (f.eks. kjeftet tilbake), og siden den volden de bruker ikke er alvorlig fysisk sett. Men volden noen av informantene har utøvd kan helle mer i retning av intim terrorisme fordi den forekom ofte og fordi den hadde et kontrollmønster.

6.3 Informantenes holdninger til og definisjon av vold

”Holdninger betegner relativt varige innstillinger for eller imot noe” (Korsnes m.fl. 2001:119). Holdninger er vanskelig å måle. Når det blir spurt om holdninger i spørreskjemaer, bør man ha i bakhodet at respondentene kan ønske å fremstille seg selv i et mest mulig positivt lys, og at dette kan ha innvirkning på hvordan de svarer, f.eks. at man ikke ønsker å bli sett på som rasistisk, og derfor unngår å gi uttrykk for rasistiske holdninger. Dette kalles sosial ønskverdighet (Hewstone og Stroebe 2001), og kan også komme til syne i intervju undersøkelser.

Hvilke holdninger man har til vold gjenspeiler hvilket syn man har på voldsutøvere. Skjørten (1994) har erfart gjennom sine intervjuer av menn som utøver vold mot sin samlivspartner at noen av disse mennene fordømmer andre menn som slår sine koner. Grunnen til dette kan være at det for mange er lettere å se på andres atferd som vold, enn å se på egne handlinger som voldelige. Det er ofte et skille mellom diskurs og praksis. Ofte kan det være lettere å fordømme andres handlinger enn sine egne. Dessuten peker Skjørten (1994:93) på at *”mennene fortolker sin egen vold slik at den gjøres mer forståelig og begrunnet.”* Når man ikke kjenner til andres grunner for å bruke vold, og ikke kjenner til voldskonteksten, vil det være lett å fordømme voldsbruken. Når man har gjort noe som er forbundet med skam er det som tidligere nevnt vanlig å beskrive egne handlinger slik at de fremstår som verdige (Brantsæter 2001). Hvordan mennesker tilskriver årsaker til egne og andres handlinger, kalles attribusjon (Raaheim og Raaheim 1998). Attribusjonsteori er en sosialpsykologisk forklaringsmodell. Man kan tilskrive handlinger til ytre årsaker (noe som ikke har med en selv å gjøre) og indre årsaker (som har med en selv å gjøre).

Hvilke holdninger hadde mine informanter til vold og bruk av vold? Ingen av informantene mente at voldsbruk var rettferdig og riktig. Alle informantene har i større eller mindre grad gjennomgått en holdningsendring i løpet av terapien. Informantene har tilegnet seg en omfattende definisjon av hva som er vold. Vold kan ifølge informantene være alt fra blikk til slag. De har også gjennom terapien blitt bevisst på ulike former for psykisk vold. En

gjennomgående tendens hos informantene er at de sier at de ikke så på det de gjorde (utskjelling, trusler, anklager osv.) som vold før de begynte i terapi. Den definisjonen de hadde av vold før de begynte i terapi, var derfor mye mindre omfattende, og den innebar i hovedsak fysisk vold.

Ifølge informantene har samfunnet generelt en altfor begrenset definisjon av hva som er vold. Arne nevnte dette da jeg spurte han om hans definisjon av vold:

Ja, der har vi jo... har sikkert blitt tatt litt i skole der, jeg har blitt litt opplært i eller gjort bevisst på hva som er vold, hva som den definisjonen favner da, den er jo helt sikkert videre enn det folk generelt, hvis du treffer en mann i gata og spør hva er vold for deg, så vil nok det være en snevrere definisjon enn det som faktisk terapeuter vil påstå er vold (...)

Deltakelse i terapi har vært en medvirkende faktor til at informantene har en mer omfattende definisjon av vold enn det folk flest har. For de fleste har definisjonen av hva som er vold endret seg etter at de har begynt i terapi. Arne pekte på at siden han ikke slo partneren, betraktet han ikke det han gjorde som vold:

Før hadde jeg ikke noe bevisst forhold til det, for jeg anså ikke, det er hele poenget, derfor også oppfattes det i befolkningen, for jeg anså ikke det jeg drev med som vold, men hadde jeg slått, så hadde det vært umulig for meg å ikke anse det som vold, for slår du så er det vold, men utfører du psykisk vold som jeg kaller det nå, så ser du ikke på det som vold ikke sant (...)

Arne innså ikke at det han drev med var psykisk vold før han begynte i terapi. Når man slår noen er det vanskeligere å bagatellisere og bortforklare voldsbruken. Psykisk vold derimot kan utøves uten at en selv er klar over det. Den som er utsatt for psykisk vold, vil føle seg krenket, men det er ikke sikkert at vedkommende vil føle at man er utsatt for psykisk vold. Det kan være vanskelig å vite hvor grensen går for hva som er psykisk vold siden grensene varierer fra person til person. Psykisk vold utøves dersom man krenker en annens selvfølelse eller æresfølelse, f.eks. ved å snakke nedsettende om sin partner slik at man ydmyker han/henne. En terapeut sa at psykisk vold ofte er satt i system med fysisk vold og kontrollerende atferd. Psykisk vold er som regel kjernen i voldsbruken.

Hvem definerer hva som er vold? For klientenes del er det terapeutene som definerer hva som er vold. ATV opererer med følgende definisjon av psykisk vold (ATVs nettside):

Psykisk mishandling er all bruk av ord, stemme, handling eller mangel på handling som kontrollerer, skader eller krenker dine nærmeste. Mens mange par kan si ting som de angrer defineres psykisk mishandling som repeterende krenkelser uten hensyn til den andres følelser. I noen parforhold / familieforhold forekommer kun psykisk mishandling, mens all fysisk mishandling også inneholder psykisk mishandling. Ofte utvikles mishandlingsforhold fra psykisk til fysisk mishandling.

Psykisk mishandling inkluderer:

Utskjelling, truing, gjentatt sårende kritikk, ignorere, ydmyke, framsette uriktige anklager, forhør.

For at en handling skal betegnes som psykisk vold, må den gjentas over tid. Ulike former for kontrollerende atferd er ofte en del av den psykiske volden, f.eks. trusler og dominerende atferd.

Ivar så ikke på det han gjorde som vold, men innser i ettertid at psykisk vold kan være like ille som fysisk vold:

(...) Jeg har jo kanskje ikke sett på meg selv som akkurat voldelig i den forstand da, i og med at det har vært per kjeften eller per meldinger eller i telefon, det psykiske kan være like jævlig det, kanskje verre.

Skjørten (1994) fant i sin undersøkelse at kvinnene som har blitt utsatt for både fysisk og psykisk vold hevder at den psykiske volden er verst. Sår og blåmerker vil etter hvert forsvinne, men frykten for ny vold og virkningene av den psykiske volden vil sitte igjen i lang tid. En terapeut sa at det ikke forekommer fysisk vold uten at det også er psykisk vold til stede. Psykisk vold kan også forekomme uten bruk av fysisk vold. Mange føler kanskje at man må ha blitt utsatt for fysisk vold for å kunne søke hjelp. Det kan være vanskelig å vite hva som skal betraktes som psykisk vold, og hvor alvorlig volden må være før man oppfatter volden som et problem.

Tore ser på psykisk vold som en form for livsstil:

(...) psykisk vold det er jo en livsstil, og det kan være, for meg så er psykisk vold en livsstil for det går på reaksjonsform, det går på atferd forbundet med happenings(...)

Psykisk vold er for Tore en måte å reagere på, det blir en livsstil som preger atferden.

6.3.1 Forsvarsmekanismer mot volden

Arne mener at man må se på psykisk vold som et problem på lik linje med sykdom og alkoholisme:

(...) for slår du så er det vold, men utfører du psykisk vold som jeg kaller det nå så ser du ikke på det som vold ikke sant, derfor så..., men jeg ser på det som et problem som vedkommende må erkjenne akkurat som en hvilken som helst annen sykdom, alkoholisme eller hva det er for noe, det er et problem du har, og det må du løse.

Arne stiller seg her utenfor volden ved at han bruker tredjeperson; ”et problem du har, og det må du løse.” Dette er en form for objektivisering som kalles eksternalisering (Isdal 2000).

”Eksternalisering vil si at man forklarer egne handlinger med forhold som ligger utenfor en selv” (Råkil 2002:108).

Tore har samme oppfatning av vold som Arne, han ser på vold som en defekt, som det må gjøres noe med:

(...) altså det er, det er en defekt, hvis jeg skal si med ett ord hva jeg mener om andre som utøver vold, meg selv inkludert, det er en defekt, defekt må du gjøre noe med, knekker du armen så får du gips, utøver du vold så må du sitte i en saccosekk (latter).

Den som utøver vold må ifølge Tore behandles gjennom terapi. Det ser ut som om både Arne og Tore eksternaliserer voldsbruken ved at de ser på den som en sykdom og en defekt, dvs. som objekt. De snakker om seg og volden sin, jeget og volden er ikke ett.

Det ser ut som om mennene i større grad enn kvinnene eksternaliserer voldsbruken. Kvinnene veksler mer frem og tilbake mellom eksternalisering og internalisering:

Mona: Hva var det du tenkte om deg selv etter at du hadde brukt vold eller dere hadde krangla?

Lene: *Man føler seg vel både dårlig og frustrert, fortvilet noen ganger...*

Mona: Hendte det at du skamma deg?

Lene: *Ja, det har hendt, det har det, også har jeg masse skyldfølelse nå da og sliter med det.*

Lene bruker i dette sitatet først tredjeperson om seg selv; ”**man** føler seg vel...”, og så bruker hun jeg form; ”**har jeg** masse skyldfølelse nå da og sliter med det.” Tidligere undersøkelser (Anstorp m.fl. 1984; Axelsen 1990; Isdal 1990) har vist at kvinner har en tendens til å internalisere, mens menn tenderer til å eksternalisere (Askeland og Jareg 1995). Det at

kvinnene i mitt materiale tenderer til å eksternalisere, bryter med denne kjønns spesifikke måten å attribuere på, dette samsvarer med Askeland og Jaregs studie (1995).

I Galskapens historie (2000) hevder Foucault at den moderne psykologi innebar en objektivisering av mentaliteten gjennom sykdomsbegrepet. Volden blir objektivert, den er noe man har og ikke noe man er, og dette kan innebære en form for ansvarsfraskriving.

Bagatellisering er ifølge Isdal (2000:253) *"en måte å ufarliggjøre volden på slik at den fremstår som mindre omfattende og alvorlig enn det den egentlig er."* Dette kan gjøres ved å bruke mer nøytrale ord for å beskrive voldsbruken, som f.eks. krangling, puffe til... Både den som utøver volden og den som utsettes for den kan bagatellisere voldsbruken. Begge kan prøve å bortforklare alvorlighetsgraden av volden. For begge parter kan bagatelliseringen være en måte å fortrenge volden på (Skjørten 1994). Som nevnt tidligere gikk det igjen hos informantene at de ikke innså at det de drev med var vold før de begynte i terapi eller tok beslutningen om å søke hjelp. Anne sier at hun bagatelliserte voldsbruken ved å se på den som krangling, og dermed ikke som vold:

Ja, jeg har jo alltid vært imot vold, men du har kanskje ikke sett på det du selv gjorde som vold (latter). Mer som... krangling. Jeg vil ikke akkurat se på de tingene jeg gjorde som direkte farlig vold. Det er vel mer som en advarsel eller en bemerkning, rop om "se her, se her". (...)

Krangling blir sett på som mindre alvorlig enn vold, og begge parter er involvert. Det er mer sosialt akseptert å krangle enn å bruke vold. Det at Anne så på det hun gjorde som krangling kan slik jeg tolker det være en måte å bagatellisere handlingene, slik at det hun har gjort fremstår som mindre skambelagt.

6.4 Tanker rundt det å være voldsutøver

Å være den som utøver volden innebærer at man er den som har ansvar for voldsbruken, og dermed ansvar for å stoppe den. Det å utøve vold mot noen man er glad i er forbundet med skam og svakhet. Alle informantene forbinder det å være voldsutøver med noe negativt. Dette kan være et resultat av terapien, men det kan også bety at voldsutøvelsen er utrykk for noe normativt; "du skal ikke bruke vold" eller noe holdningsmessig, f.eks. at man ikke skal slå en kvinne.

Ensomhet, skamfølelse, skyldfølelse, og tristhet er ting som går igjen når informantene skal beskrive hva de føler etter at de har utøvd vold. Arne føler det slik når han har brukt vold:

(...) etter at du har utøvd vold kan du faktisk få en sånn angerfølelse som gjør at du blir litt lei deg for at du har gjort det, du klarte ikke å stoppe det, du kan bli lei deg for det og få, i hvert fall hvis du har drevet med fysisk vold, hvis du har slått noen som du er glad i så trur jeg at du etterpå kan få veldig anger for at du har gjort det og ikke klarte å stoppe det. Jeg hadde mer problemer med akkurat den delen siden jeg ikke var bevisst overhodet på at jeg faktisk utøvde vold, fordi det var ikke slåing og blåveiser og sånne ting ikke sant.

En grunn til at ikke alle informantene i like stor grad fikk skyldfølelse og skamfølelse kan være, som Arne sier i sitatet ovenfor, at de ikke så på det de gjorde som vold, siden volden ikke var fysisk.

Blikk og kroppsspråk utgjør en stor del av den ikke verbale kommunikasjonen i et forhold. I parforhold uten vold vil det å f.eks. himle med øynene under en krangel ikke oppleves som vold, men mer som oppgitthet eller frustrasjon pga. noe partneren sier eller gjør. I en slik kontekst er ikke blikk vold. Man må alltid ta i betraktning hvilken kontekst volden foregår i. Vold utført i parforhold er en spesiell kontekst bla. fordi partene kjenner hverandres svake og sterke sider godt, de vet hva som sårer den andre. En av terapeutene jeg intervjuet pekte på at i et parforhold som er preget av vold kan tilsynelatende uskyldige handlinger som blikk og ganglag føles som truende og ydmykende, og derfor oppleves som psykisk vold. Et blikk kan virke skremmende fordi det kan føles som en trussel om mulig fysisk vold. Et blikk kan derfor ha ulik mening og følelsesmessig betydning avhengig av om det kommer fra en ikke-voldelig partner, eller om det kommer fra en partner som allerede har vist at han/hun kan bruke vold (Johnson og Leone 2005).

Skjørten (1994:107) sier også at ” i et parforhold preget av vold, kan et bestemt blikk være nok til å stoppe den som utsettes for vold til å handle på bestemte måter.” Tilsynelatende usynlige og uskyldige signaler kan oppleves som psykisk vold for den voldsutsatte (Skjørten 1994). Mest sannsynlig vil ikke den som utøver volden definere dette som vold, men noen av dem jeg intervjuet hadde med blikk i definisjonene av vold. Dette er nok noe de har blitt bevisst på i løpet av terapien.

Generelt ser det ut som om hva som ses på som psykisk vold og ikke psykisk vold i et parforhold er veldig forskjellig. I noen forhold vil f.eks. kritikk og ydmykelser prege samhandlingen uten at partene tenker over at det er psykisk vold, mens andre par er mer vare for hva de kan si eller gjøre mot hverandre. Hvor man setter grensen, avhenger bla. av konteksten og mer generelle trekk ved relasjonen dem imellom, f.eks. likevekt, makt og frihet. Informantene i mitt materiale har i løpet av terapien blitt mer bevisst på at det finnes ulike former for vold, og de har fått en større forståelse for hva som er vold.

(...) det jeg har fått høre i ettertid, og som jeg aksepterer i ettertid, det er den psykiske terroren som man kaller det, den psykiske volden som går på det at hun var redd for å si ting, redd for å gjøre ting, redd for å mene ting (...)

Den psykiske volden informanten brukte gjorde at partneren unnlot å si og gjøre ting i frykt for hans aggressive reaksjoner. Det å hindre noen i å handle og ha egne meninger fører til en form for kontroll over den andre fordi den andres handlinger og meninger begrenses.

6.4.1 Kriser og tap av kontroll

Hvor går grensen mellom legitim og illegitim vold (Skjørten 1994)? De aller fleste vil som tidligere nevnt f.eks. mene at vold i selvforsvar er legitimt. Det å f.eks. slå kona fordi hun ikke har middagen ferdig når mannen kommer hjem, vil være en illegitim bruk av vold. Det er denne formen for vold som er mest tabubelagt. Tore er inne på dette.

(...) du blir ikke akkurat høy og mørk hvis du skal treffe en ny jente ikke sant og hun spør "hva driver du med da?" "Nei, jeg heter Tore jeg og jeg skalla ned eks kona mi", du skjønner tanken min?

Å skalle ned kona er en illegitim og tabubelagt handling. Den tabubelagte volden innebærer skam og rammer selvfølelsen til utøveren (Isdal 2000). Mennesker har et ønske om å fremstille seg selv i et positivt lys (Goffman 1992). Det å være voldsutøver er ikke forenelig med en positiv selvpresentasjon. Det skaper ikke et godt inntrykk. Den som utøver vold kan oppleve et negativt selv og en svekket identitet. Tore er naturlig nok skamfull over at han skallet ned kona:

(...) men den gangen når jeg skalla til a, da var jeg liten, og da var det ikke mye futt i meg, for det skjønte jeg jo var helt forferdelig, det var... og det var sånn, da var jeg ikke noe sånn..., da skulle vi flytte fra hverandre ble vi enig om, og det var vi på, det

var ikke noe sånn, ”å nei, la oss være sammen”, begge to skjønnte at dette var det eneste riktige, men på tross av det, så er man litt liten da når man gjør det jeg gjorde, men det var ikke noe sånn bli hos meg, det var bare sånn at jepp vi flytter nå, jeg skjønner at dette her er uopprettelig, dette er ikke bra, dette er forferdelig dårlig (...)

Tore gikk over streken da han skallet ned kona og han så på det som et tegn på at det var noe ved han som ikke var bra. Han mistet kontrollen. Denne voldsepisoden gjorde at han gjenopptok kontakten med ATV og startet i terapi. Skjørten (1994) peker på at det ofte er slike alvorlige voldepisoder som er avgjørende for om en mann begynner i terapi. Tore hadde vært til samtale hos ATV et år i forveien etter anbefaling fra psykolog, men da begynte han ikke i terapi fordi han følte at han ikke var ”så sjuk”. På det tidspunktet hadde han ikke brukt fysisk vold, men psykisk og materiell vold. Slik jeg tolker det kan det virke som om han ikke synes disse formene for vold var alvorlige nok til å gå i terapi for. Han peker på at:

(...) det er klart at du kjenner igjen en del sånne ting som du i ettertid, i ydmykhetens navn, og i realiteten kan se på som at det er psykisk vold altså (...)

Denne erkjennelsen ser ut til å være vanlig for informantene. For mange kan det være vanskelig å innrømme at man utøver/ har utøvd psykisk vold mot den man er glad i. Dette har sammenheng med at det å utøve vold er en skambelagt handling som de færreste ønsker å vedkjenne seg. De som har gått en stund i terapi vil etter hvert bli klar over det faktum at de har utøvd psykisk vold, og at de må jobbe med seg selv for å stoppe voldsbruken. Målet med terapien er at klientene innser at det er de selv som har ansvar for voldsbruken, og derfor også ansvar for å stoppe den.

Arne har opplevd at kona har flytta ut to ganger:

Flytta ut ja... og det er jo egentlig reaksjon nok og signal nok til å innse at... så det var siste gangen at jeg innså at nå må jeg gjøre noe, nå må jeg foreta meg et eller annet, for dette går ikke.

Først da kona flytta ut, innså han at han måtte endre seg. Han fikk et sjokk siden han ikke trodde at han hadde et problem. Da kona flytta ut den første gangen fikk han mye å tenke på. Det er ofte først når man opplever en krise at man innser behovet for endring (Skjørten 1994). Lene opplevde også dette:

Mona: På hvilken måte mener du at samlivet deres endret seg etter hvert som...?

Lene: Det var vel egentlig mer det at han satte ned foten, han var egentlig på vei til å flytte ut han, eller han, han ville jo og at vi gjorde det slutt, fordi..., i slutten av august...

Mona: Hvordan reagerte du da?

Lene: Da fikk jeg en skikkelig krise. Det var vel egentlig da det endret seg ordentlig, tror at jeg ble presset så langt opp i et hjørne, det er ofte i sånne kritiske situasjoner at man faller helt sammen, og skjønner noen ting om seg selv, som man ikke har skjønt før, så... det var vel egentlig det som skjedde med meg at jeg skjønte mer hvor det egentlig kom fra, eller, begynte å gjøre noe med det da.

Da partneren hennes ville gjøre det slutt, skjønte Lene at hun måtte gjøre noe og at det var hos henne problemet lå.

6.4.2 Skam

Samfunnet fungerer som en generalisert andre. ”Når de internaliserte normene blir utfordret og ikke kan innfris, kommer skammen” (Levin og Trost 2005:82). Skammen fungerer som et bindeledd mellom individet og samfunnet ifølge Levin og Trost. Siden det å utøve vold mot partner er en tabubelagt handling i vårt samfunn, vil de fleste som utøver denne formen for vold skamme seg. De ser seg selv med samfunnets øyne og så skammer de seg (Levin og Trost 2005). Samvittigheten er en del av vår generaliserte andre (Levin og Trost 2005).

Lene følte seg både dårlig og frustrert etter at hun hadde brukt vold. Hun følte skam og sliter med skyldfølelse. Anne slet også med skyldfølelse. Mennene sa at de hadde dårlig samvittighet for det de hadde gjort mot partneren. Skyld er knyttet til ansvar. Ifølge Levin og Trost (2005:83) ”føler man ikke skyld hvis man ikke også har påtatt seg ansvar for hendelsen.” Skyldfølelse og dårlig samvittighet henger sammen. Askeland og Jareg (1995:50) påpeker at: ”Skyldfølelse kan bety at man har internalisert ansvaret for voldsbruken, og dette er hensiktsmessig i forhold til endring.” Når man kjenner skyld og skam tar man også ansvar for voldens konsekvenser (Askeland og Jareg 1995).

6.5 Situasjoner som fører til bruk av vold

På spørsmål om hva som utløser voldsbruken fremhever informantene provokasjon, irritasjon, stress og avvisning. To av mennene fremhever sjalusi som årsak til voldsbruk. Tore ble sjalu på kona da de var på julebord, og da de kom hjem ble han sint pga. en uenighet mellom han og kona, noe som førte til at han knuste han en lampe og et bilde. Ivar sier at: ”*det går veldig*

mye på, har gått mye på sinne og agering utad hvis hu har sett på andre menn eller, sjalusi. (...)” De samme mennene kunne også bli provosert av noe partneren sier, f.eks. at hun forsvarer innvandrere eller at hun maser. Dette kunne også bidra til å utløse voldsbruken.

Tore og Arne synes det var vanskelig å svare på hva som utløste den psykiske voldsbruken. Da jeg spurte Tore om hvilke situasjoner han brukte psykisk vold svarte han:

” Det kan jeg ikke svare på, fordi at jeg ikke var obs på den biten i det hele tatt gjennom den tiden (...)” Men han nevner allikevel at diskusjoner og konflikter kunne føre til at han oppførte seg på en slik måte at kona opplevde det som psykisk vold. Arne sa også at voldsbruken kunne starte med en vanlig diskusjon: *”Ja, hvis vi, ja det kunne starte med en normal diskusjon, også ble man uenig, også har jeg helt klart hatt et langt større behov enn normalt for å poengtere, trumfe gjennom at jeg har rett.”* Arne fant ut at jo høyere han ropte, jo mer fikk han trumfa gjennom: *”den som roper høyest får gjennomslag, og kanskje er filosofien så enkel at jeg har opplevd at jeg roper høyest, og jo høyere jeg roper, jo mer rett får jeg, jo mer får jeg trumfa gjennom, fordi de andre trekker seg unna (...)*” Arne brukte vold i situasjoner hvor han hadde behov for å få gjennomslag for sine meninger, og for å være den som hadde rett.

For Tore var det en bagatell som utløste den fysiske voldsbruken. Det var mer som lå bak, men denne bagatellen var det som fikk begeret til å renne over for informantens del. Kona hans klaget over at TV`en sto for høyt på. Tore reagerte på dette, fordi han visste at kona selv hadde enda høyere volum når hun så på TV. Han følte seg urettferdig behandlet, og dette utløste voldsbruken. Han visste at han hadde rett i at partneren hadde høyere volum enn det han hadde, og dermed fungerte kanskje voldsbruken som et middel til å hevde at han hadde rett? Han hadde også i andre situasjoner behov for å ha rett, og ikke tape. Skjørten (1994:91) peker på at flere av mennene i hennes undersøkelse rettferdiggjorde volden som middel til å hevde det mannen opplevde som rett. En slik forklaring gir ifølge Skjørten (1994) et bilde av en rasjonelt handlende mann, volden fungerer som middel til å oppnå et mål – å få rett.

De kvinnelige voldsutøverne i materialet reagerer med å bruke vold dersom mannen er taus og avvisende i situasjoner der hun prøver å formidle sine ønsker og behov. Dette fører til at de hisser seg opp og blir provosert av partneren. Lene sier at hun ønsket å bli hørt og bli sett:

Ja, det har hendt at jeg har dyttet han to ganger, det er jo en sånn desperasjon for å bli hørt da, det var iallfall det, det var ofte det som gjorde at jeg ble veldig sint når jeg skjønnte at han ikke hørte, at han ikke hører etter, at han ikke svarer, eller at han går ut i et annet rom... ja for det, alle sånne ting er på en måte en antibekreftelse på deg selv da, og det gjorde at jeg ble veldig sint... fikk lyst til å riste personen da (latter).

Lene følte at hun ikke nådde frem til partneren sin, og at dette førte til at hun ble sint. Lene opplevde at hun kom inn i en lite fruktbar og ond sirkel av anklager og avvisning. Mannens manglende engasjement gjorde at ting bare ble verre, ifølge Lene. Hun ble så sint på han at hun fikk lyst til å riste han, som et slags desperat forsøk på å nå frem til han. Askeland og Jareg (1995:40) kaller dette fenomenet for ”ristesyndromet”; ”en måte å håndtere raseri forårsaket av at man ikke blir sett og hørt av viktige personer.”

Innenfor symbolsk interaksjonisme blir mangel på handling i mange sammenhenger sett på som en handling: Levin og Trost (2005:243) sier at ”om en person forventes eller oppfatter at en forventes å oppføre seg på en gitt måte, og personen ikke gjør noe, er også dette en handling.” Uteblivelse av handling blir derfor også en form for handling. Lene forventet at mannen skulle høre på henne og svare henne, det at han ikke gjorde noen av delene førte til at hun ble frustrert. I Askeland og Jaregs studie (1995) var voldsbruk en måte å nå frem til partneren på som et forsøk på å få bekreftelse. Både i min studie og i Askeland og Jaregs studie ble kvinnene sinte og fortvilte når de opplevde at de ikke ble sett og hørt. Lene ønsket nærhet og omsorg, men oppnådde det motsatte, noe som igjen førte til avmakt.

Både generelt og i mitt materiale ser det ut til at det er et klassisk mønster at kvinner stiller krav til nærhet og engasjement, mens menn reagerer med å trekke seg unna (Pape og Stefansen 2006). Slike kjønnede interaksjonsmønstre kan se ut til å føre til voldsbruk hos kvinner, dette bekreftes også i en studie av Fiebert og Gonzalez (1997).

De to kvinnelige informantene snakket om at de ønsket å forandre partneren, Anne ønsket at mannen skulle bli tøffere og gi henne motstand, mens Lene ønsket at mannen skulle høre på henne og svare henne. Mennene reagerte forskjellig på voldsbruken. En av dem tok imot, og var passiv, mens en annen etter hvert begynte å ta igjen, slik at det utviklet seg til å bli gjensidige angrep.

En terapeut fortalte at i forhold der begge parter bruker vold, vil rollen som voldsutøver og voldsutsatt ofte overlappe hverandre. Den som er utsatt for vold kan selv utøve vold, i form av gjengjeldelse eller selvforsvar (Johnson 2000). Det er ikke sikkert at den som utøver volden ser på seg selv som en voldsutøver. Det er ofte avvik mellom hva undersøkelser definerer som vold og hva voldsutøvere og voldsutsatte selv ser på som vold. I mitt materiale var det kun Lene som levde i et forhold der begge brukte psykisk vold. Samboeren til Lene var i utgangspunktet veldig taus under diskusjoner, men han begynte etter hvert å ta igjen:

Partneren min, han var vel egentlig, utrolig, sånn som ikke sier noen ting, så på et punkt så provoserte det at han ble mer og mer, tok igjen mer og mer, da blir det jo skikkelig ille til slutt.

Voldsbruken utviklet seg til å bli gjensidig for Lene og samboeren. Han begynte også å bruke psykisk vold. Derfor kan det være vanskelig å si hvem av dem som var utøver og hvem som var offer. Lene peker på dette:

Det er jo ikke sånn at den ene, i et parforhold da så trigger man hverandre. Om jeg føler meg som et offer hvis han gjør det slutt, så er det likevel ment til å trykke på en knapp, altså, jeg har satt meg selv i den situasjonen, fordi at når man er et offer, så er det jo det at man ikke klarer å handle, klarer å ta ansvar for sitt eget liv. Så det er like mye... begge to har jo like mye ansvar, i en sånn... altså si hvis jeg angriper han, og det la oss si at jeg angriper han med å si stygge ting da, så er det mye mer synlig enn en som bare holder kjeft, mens det er like krenkende for meg at han holder kjeft når jeg spør han om noe, eller bare går ut i et annet rom.

Lene mener at i et parforhold har begge ansvar, og begge kan være både utøver og utsatt. Hun sier at det kan oppleves like krenkende å bli møtt med taushet og avvisning, som å bli angrepet tilbake. Det må to parter til for å starte en krangel. Desto oftere man krangler og jo mer alvorlig kranglene er, jo mer sannsynlig er det at det kan utvikle seg til å bli vold. Det kunne virke som om partneren til Lene trakk seg unna når han ble angrepet, en grunn til dette kan være at han ikke likte konflikter. Men etter hvert begynte han å ta igjen, dette kunne være en form for motmakt, en måte å verge seg selv på. Det er naturlig å ta igjen for å forsvare seg dersom man til stadighet blir møtt med angrep og anklager.

Anne ønsker å vekke en reaksjon hos mannen. Anne forteller at hun bare har møtt motstand gjennom hele livet, bortsett fra med hennes nåværende mann. Anne blir provosert fordi mannen ikke sier til henne at hun oppfører seg dårlig overfor han. Når han ikke gir henne

motstand mister hun respekten for han. Hun bruker derfor vold for å oppnå motstand: ”Jeg følte vel mange ganger at jeg gjorde det vel for å få ut noe av han, få han selv til å si nei dette gidder jeg ikke mer, gi motstand.”

Anne irriterer seg over at mannen viser at han er redd. Mannens utrygghet gjør henne provosert og hissig. Dette kan igjen føre til at hun utøver mildere former for vold mot han, f.eks. å fike til han. Her forteller hun om volden hun brukte mot mannen:

Det jeg brukte ofte var vel trussel om å hive han ut, (...), og i stedet for å bare si ”slutt opp nå, ikke tull”, viser han meg redsel. Og det er akkurat det... Jeg kunne klype han og... Det gikk mest på klyping og riving i håret, jeg ble så irritert at jeg bare tok tak i han ofte, men jeg, det er få ganger jeg direkte har flika til han i ansiktet. Jeg har aldri tatt knyttneven det har jeg aldri gjort, men sånn fiking, men fiking kan jo nesten være mye mer hardere enn en knyttneve av og til.

Anne nevnte tidligere i intervjuet at hun selv var utrygg, og at mannens utrygghet provoserte henne og gjorde at hun ønsket å forandre han. Kanskje det er slik at mannen hennes ikke lever opp til den forventningen hun har av hvordan en mann skal være, at han ikke oppfyller egenskapene forbundet med en maskulin identitet? Østerberg (2001:54) fremhever at ”når en forventning skuffes, kan vi bli skuffet over andre mennesker.” Det kan se ut som om Anne er skuffet over at mannen viser at han blir redd, og at han ikke viser styrke og mot, slik hun forventer at han skal, i og med at han er mann.

Dette samsvarer med Askeland og Jaregs studie av kvinner som bruker vold mot sin samlivspartner. Denne studien viste at noen av kvinnene kunne knytte det å bruke vold til det at de opplevde mannen som lite maskulin (Askeland og Jareg 1995). Noen egenskaper som forbindes med maskulinitet er styrke, aktivitet og aggressivitet. Mannen til Anne er svak, passiv og rolig. Derimot kan det virke som om hun selv innehar de maskuline egenskapene siden hun er fysisk sterkere enn mannen sin, og siden hun er den som er mest aggressiv. Anne bryter på dette området med forventningen til hvordan en kvinne skal være.

En terapeut pekte på at det er et paradoks at kvinner ofte bruker vold for å få mannen til å prate, mens menn kan bruke vold for å få kvinnene til å slutte å prate (”mase”). Dette ser ut til å stemme for noen av informantene i denne undersøkelsen. Særlig kvinnene ønsker at mannen skal svare og engasjere seg når de henvender seg til han.

6.6 Kjønn og vold

”Tradisjonelt har det vært slik at menn og kvinner har inntatt ulike roller i samlivet, og de har ulike forventninger til parforholdet” (Pape og Stefansen 2006:214). Videre sier Pape og Stefansen (2006:214) at: ”kvinner er sammenlignet med menn mer ekspressive i forhold til en partner, og kvinnen er oftest den som stiller størst krav til forholdet.” Kvinner ønsker at partneren viser følelsesmessig engasjement; at han lytter og er til stede i samtalen og at han ser partneren og hennes behov. De to kvinnelige informantene hadde et stort behov for å bli forstått og lyttet til, de ønsket at partneren skulle sette seg inn i deres situasjon. Ifølge Pape og Stefansen (2006:215) ”har flere forskere vist at kvinner i større grad enn menn søker bekreftelse på seg selv i et parforhold, mens menn er mer opptatt av å bevare en følelse av selvstendighet og autonomi.” Dette kan føre til at kvinner er mer usikre på seg selv, og at de derfor er mer avhengig av å få bekreftelse, mens menn er mer opptatt av å klare seg selv.

Menns og kvinners voldsbruk kan ikke forstås likt (Askeland, Strand og Sætre 2002). Generelt har menn en fysisk styrke som overgår kvinners. Selv om kvinner kan angripe partneren i samme grad som menn, så innebærer angrep utført av menn større fysisk, økonomisk og følelsesmessig skade (Straus 2005:68). Menns vold mot kvinner er derfor vanligvis en mer alvorlig kriminell handling. Menn vil ifølge Askeland m.fl. (2002) dessuten også være i bedre stand til å stoppe og forhindre kvinners vold, enn det hun vil kunne stoppe hans vold mot henne. Når kvinner slår tilbake kan dette ifølge Askeland m.fl. (2002) være en måte å beholde sin verdighet på eller å opprettholde egen selvfølelse.

Selv om kvinners vold vanligvis er mindre alvorlig enn menns vold, utgjør den allikevel et problem. Kvinner som utøver vold mot sine menn står i fare for å bli utsatt for ny og grovere vold fra mannen (Askeland m.fl. 2002; Straus 2005). Ingen av de to kvinnene i mitt materiale opplevde dette. Men Lene opplevde at mannen etter hvert også begynte å bruke psykisk vold. På mitt spørsmål om hun var redd for at mannen skulle ta igjen, svarte Anne: ”*Nei, det var ikke det som var feilen, det var ingenting farlig i han.*” Det at hun ikke så på mannen som farlig kan slik jeg ser det være en grunn til at hun turte å utøve fysisk vold mot han.

Denne undersøkelsen viser at volden som menn og kvinner utøver, også kan ha mange likhetstrekk, først og fremst når det gjelder den psykiske volden. Den fysiske volden derimot vil som regel være forskjellig, pga. menns og kvinners ulike styrkeforhold. En terapeut beskriver kvinners voldsbruk slik:

(...) litt sånn uforutsigbar vold og type sånn ødelagt ting han er veldig glad i, det blir mye fæle, krenkende ting, og spesielt sånn fysisk..., det er klart at når kvinner er svakere enn menn så må de bruke ting som overraskelsesmomenter, de må bruke fysiske gjenstander eller skade han når han sover eller, sparke han i skrittet eller slå med lysestake, eller litt mer sånn, for de har nødvendigvis ikke den fysiske overlegenheten. Så har vi den største gruppen av kvinner jeg har hatt som er mer av den milde voldsformen.

Kvinner må benytte seg av gjenstander fordi det vil gi større utslag enn om de bruker nevene. Det ser ut som om flertallet av kvinnelige voldsutøvere generelt bruker mildere former for fysisk vold som dytting, lugging og slag med flat hånd. De to kvinnelige informantene i denne undersøkelsen hadde utøvd denne typen vold. Selv om ikke disse voldsformene er alvorlige fysisk sett, vil de oppleves som krenkende og sårende, og de kan sette kvinnen i fare for å selv bli utsatt for alvorligere vold, dersom mannen tar igjen.

Det finnes en rekke kjønnsorienterte forventningssystemer om hvordan menn og kvinner skal oppføre seg. Bourdieus (2000) begrep doxa som handler om det som tas for gitt, passer i sammenheng med dette. Bla. tas det ofte for gitt at det er mannen som utøver fysisk vold og at kvinner bruker psykisk vold.

Tidligere undersøkelser har vist at det er større aksept for at en kvinne slår en mann, enn at en mann slår en kvinne. Dette gjelder blant begge kjønn (Greenblat 1983). Det er en rekke skrevne og uskrevne regler om at menn ikke skal bruke vold mot kvinner. Ifølge Straus (2005:66) ”ser det også ut til at det er en implisitt kulturell norm som tillater eller oppmuntrer til mindre angrep utført av kvinner under visse omstendigheter.” Pape og Stefansen (2006) peker også på at i visse tilfeller forventes det kanskje at kvinner skal bruke vold mot partneren, f.eks. hvis han har vært utro eller sveket henne på en annen måte. Dette kan ha sammenheng med tendensen til at når en kvinne slår en mann, blir det sett på som en symbolsk handling som er fysisk harmløs (Greenblat 1983; Eagly og Steffen 1986). Det er kanskje derfor det i mange tilfeller ses på som mer legitimt for en kvinne å fike til en mann enn omvendt. Dette avhenger også av den kulturelle konteksten; hvilken forståelse vi har av vold. Kvinners voldsbruk blir i vår kultur ikke betraktet like alvorlig som menns (Pape og Stefansen 2006). I TV- serier og filmer hender det ofte at en kvinne gir en mann en ørefik fordi han har fornærmet henne. Dette har blitt så dagligdags at de fleste ikke reagerer på det. En ørefik kan dessuten i mange tilfeller betraktes som legitimt, og det ses derfor ikke på som

en integritetskrenkelse. De fleste informantene jeg intervjuet var også av den oppfatning at det er mer legitimt for en kvinne å slå en mann enn omvendt:

Mona: Så da føler du at det er mer akseptert at en kvinne slår en mann f.eks., enn omvendt, at en mann slår en kvinne?

Arne: *Hvis du skal ta samfunnet generelt, altså alle deler av befolkningen så vil jeg tru at "en mann må jo tåle å få seg en ørefik", men du slår ikke, det klassiske gentleman – synet er at en mann slår ikke en kvinne, punktum. At en kvinne kan lappe til en mann, det må de tåle. Det tror jeg nok er det klassiske synet i befolkningen, ja, hvis jeg skal gjette.*

Arne synes det er vanlig blant befolkningen å lettere akseptere at en kvinne fiker til en mann enn omvendt. Han begrunner dette senere i intervjuet med styrkeforskjellen mellom menn og kvinner og ulikt rollemønster. Også andre peker på at siden menn er fysisk sterkere enn kvinner, er det mer alvorlig at en mann slår en kvinne enn omvendt. Menn må ifølge Arne "tåle" å få seg en ørefik. Tore er også inne på dette:

Mona: Hvordan ville du reagert på det hvis hun ble så sint kanskje, at hun fika til deg?

Tore: *Det hadde vært egentlig litt deilig greier, for å få litt balanse i regnskapet (latter).*

Dersom Tore hadde fått en ørefik av kona, ville han se på det som ålreit siden det ville føre til at det ikke bare var han som stod for volden. Men han sier etterpå at det er en hypotetisk situasjon, siden partneren hans ikke slår. De to andre mennene opplevde heller ikke at partneren slo, og synes derfor det var vanskelig å forestille seg en slik situasjon.

Terapeutene jeg har snakket med sa at en kvinne som bruker fysisk vold bryter med forventningene om hvordan en kvinne skal være. Hun bryter med sin feminine identitet. Derfor blir kvinnelige voldsutøvere ofte sett på som mer "unormale" og "gale" enn menn som bruker vold. Ulike maskulinitetsidealer knyttet til menn og vold og menn og aggresjon er med på å forsterke myten om menn som voldsutøvere. Kvinner derimot har ikke slike idealer knyttet til sin femininitet. Omsorg er i første rekke det de fleste forbinder med femininitet.

Kvinnevold utfordrer ifølge Nerdrum vårt syn på hva det vil si å være kvinne og mann (Dagbladet 1.8.2002). På en måte fremstår en kvinnelig voldsutøver som avvik i dobbelt forstand, i og med at hun både er kvinne og voldsutøver (Natland 2003). Derfor er det også mer skamfullt for en kvinne å være voldsutøver, og kvinner som utøver vold kan oppleve at terskelen for å søke terapi er høyere enn det den er for menn, siden det er mer "vanlig" at

menn går i terapi for voldsproblemer. Men også mange menn vegrer seg mot å søke hjelp når de har et voldsproblem. Mange menn kan forbinde det å søke hjelp med noe som er ”typisk” kvinnelig og svakt (Isdal 2000). Det å motta hjelp bryter i følge Isdal med den maskuline forestillingen om kontroll, styrke og mestring.

Selv om kvinners og menns vold på mange måter er forskjellig, handler den ofte om å oppnå det samme, nemlig makt og kontroll, og å unngå å kjenne på følelser knyttet til egen avmakt. Man må være forsiktig med å kun bruke kjønn som forklaring på hvorfor menn og kvinner bruker vold mot sin samlivspartner. Pape og Stefansen (2006) hevder at man må ta flere sider i betraktning enn kjønn når privat vold skal utforskes. Ulike sosiale problemer f.eks. arbeidsledighet, dårlig privatøkonomi, høyt alkoholkonsum og egen aggressivitet forbindes med høyere risiko for å bli utsatt for vold (Pape og Stefansen 2006:217).

6.7 Å ta den andres rolle

Informantene snakket i ulik grad om partneren som er utsatt for volden. Anne hadde opplevd å både være utsatt for vold og utøver av vold og svarte dette på mitt spørsmål om hvordan det er å være voldsutøver i forhold til å være voldsutsatt:

Det er like galt egentlig, du har jo litt mer kontroll hvis det er du selv som gjør det... det er den største forskjellen, men det er jo ikke noe gøy uansett. Det er jo ikke riktig, det er svakt egentlig. Det å miste kontroll det er ikke noe du ønsker.

Anne mener at det er like ille å være utøver som utsatt. Hun mener det er en svakhet å være voldsutøver. Selv om den om utøver volden har mest kontroll innebærer det også tap av kontroll.

Tores partner har i ettertid hatt et stort behov for å prate ut om hvordan hun hadde det i perioden hvor han brukte psykisk vold mot henne:

(...) jeg skjønner jo gjennom læring her også at hun har behov for, og voldsutøveren glemmer fortære enn voldsofferet og såne ting, jeg skjønner at hun har behov for å synge ut, og snakke om det, og hvorfor ikke snakke med meg da, enn andre om det, og hun må da bare få lov til å fortelle det, og så må jeg da bare akseptere det, stå til ansvar for det jeg har gjort, og så klarer vi å dra det inn igjen, og da kan vi kline fem minutter etterpå, skjønner du? Men det å sitte og høre på det, som naturligvis, iallfall før, jeg ville liksom sagt at ”men du da, faen du var ikke noe bedre du” skjønner du?

Nå må jeg bare sitte og ta imot hennes opplevelser av den mørke perioden, og de tingene og det jeg har gjort og ”det var så sykt Tore, jeg hadde ikke selvtillit, det var så jævlig,” ”ja, jeg skjønner, jeg har ingen vanskeligheter med bla-bla.”, altså det er terapi å måtte sitte og høre på det.

Tore har lært seg å respektere partnerens behov for å snakke ut om den vonde perioden i forholdet. Han lar henne prate uten å gå til motangrep. Tore sier også at han har blitt flinkere til å gi seg når de diskuterer. Han sier at han kan tenke inni seg at partneren tar feil, men han sier det ikke høyt, han lar seg ikke provosere i like stor grad som han gjorde før.

Meads (1961) begrep om å ta den andres rolle er en viktig forutsetning for å oppnå empati. ”Å ta den andres rolle innebærer at en setter seg inn i den andres posisjon eller situasjon og identifiserer seg med personen og hans/hennes situasjon” (Levin og Trost 2005: 60-61). En del av terapien innebærer at den som utøver volden skal sette seg inn i den voldsutsattes sted, dvs. forestille seg hvordan det oppleves for partneren å bli utsatt for vold. Arne er inne på dette:

Ja, altså bevisstheten rundt sin egen rolle gjør jo også at du har en del forutsetninger for å sette deg i en voldsomottakers sted, det har jo definitivt vært et tema også i gruppa her, at hvor man har gjort kanskje ulike rollespill og prøvd å sette seg inn i den andres sted som har tatt imot volden., så det har jeg blitt bevisst på, og har tanker rundt, ja, som gjør at... ja, jeg har blitt mer bevisst på hvordan det må være å bli utsatt for det (...)

Gjennom rollespill lærer klientene å ta den annens sted, se ting fra den andres perspektiv. Dette rollebyttet fører til økt empati og forståelse for den andres situasjon.

6.8 Oppsummering

En stor andel av informantene har vært vitne til eller blitt utsatt for vold i barndommen eller i tidligere forhold. Det ser ut som om disse informantene har båret med seg de vonde erfaringene inn i det forholdet de er i nå. For mennene har sinne og aggresjon vært et tilbakevendende problem. Deres oppførsel har virket truende på partner og barn. De to kvinnene brukte trusler og anklager, og de forteller også om mildere former for fysisk vold. Felles for kvinnene er at avvisning fra mannens side fører til bruk av vold. Mennene derimot, kan reagere med å bruke vold dersom de blir provosert av noe partneren sier, eller dersom de blir sjalu på partneren.

Informantene har negative assosiasjoner knyttet til det å være voldsutøver. De sliter med dårlig selvfølelse, skam og dårlig samvittighet. Det å føle skam og skyldfølelse er en forutsetning for å endre seg. Alle informantene har endret sin forståelse av hva som er vold i løpet av terapien. Informantene har fått forståelse for at vold innebærer mer enn slag og spark og at den måten de behandlet partneren på gikk inn under betegnelsen psykisk vold. Denne bevisstgjøringen har ført til at de lettere har kunnet endre sin væremåte overfor partner. I løpet av terapien har de blitt flinkere til å sette seg inn i partnerens situasjon, å ta partnerens rolle, noe som er viktig for å oppnå empati, og for å foreta endring.

I neste analysekapittel skal jeg gå nærmere inn på informantenes egne forklaringer på voldsbruken og jeg skal bla. ta for meg betydningen av mening, makt og avmakt i forhold til bruk av vold i parforhold.

KAPITTEL 7. Å GI VOLDSBRUKEN MENING: FORKLARINGER OG HENSIKT

7.1 Å skape mening i det meningsløse

De fleste vil se på vold som meningsløst og uforståelig, i hvert fall de som er vitne til volden og den som utsettes for volden (Isdal 2000). Men volden har alltid en mening for den som utøver den (Isdal 2000). Ifølge Weber er mennesket meningssøkende (Berger og Luckmann 1999). Mennesker konstruerer virkeligheten og skaper mening (Berger og Luckmann 1999). Det er viktig å få innsikt i voldsutøverens mening med volden for å kunne forstå hvorfor han eller hun bruker vold. Å gi mening til volden kan føre til at den som utøver volden får en forklaring på voldsbruken som gjør at det er lettere å forstå den, og dermed lettere å gjøre noe for å få slutt på voldsbruken. Det å skape mening i ens handlinger er ifølge Askeland og Jareg (1995:8) ”med på å redusere selvførdømmelse, skyld og skam, noe som fremstår som spesielt viktig ved sosialt uaksepterte handlinger.”

En informant sier at det kan være veldig mange grunner til vold i parforhold:

(...) grunnene kan være utrolig mange, like mange som det er parforhold med problemer, så tror jeg det kan være grunner til at det er det. Men klassiske grunner er økonomi, utroskap, kommunikasjonsproblemer, det er klassiske grunner som går igjen hos veldig mange.

Ethvert parforhold er unikt, og det er knyttet ulike typer forklaringer til hvorfor et bestemt parforhold er preget av vold. Men det vil også være forklaringer som går igjen, og som ses på som vanlige. Informanten gir eksempler på noen av disse. Man kan som regel ikke forstå vold bare ved å bruke en type forklaring. Vold i parforhold i vår kultur bør ifølge Aas (1995) ses i lys av både samfunnsstruktur og individuelle problemer, man må lete på både makro- og mikroplan. Hjemdal (2004b) fremhever at:

(...) fordi vold generelt, og familievold spesielt, er et sammensatt, mangesidig, og ulikeartet fenomen, med ulike handlinger, rolleinnhavere, kontekster og sammenhenger, så trenger vi også sammensatte, flersidige og nyanserte forklaringer.

Når man skal forklare vold er det vanlig å skille mellom årsaks og hensiktsforklaringer (jfr. Kap. 2). Teorien om sosial læring og teorier om alkoholbruk er eksempler på årsaksforklaringer. Disse er deterministiske, dvs. at de søker tilbake i tid for å finne

forklaringer på volden. Vold som middel til å oppnå makt og kontroll er en hensiktsforklaring. Den er indeterministisk, den ser fremover i tid.

Når klientene selv skulle forklare voldsbruken, brukte de i hovedsak tre ulike forklaringer: Egenskapsforklaringer som går på egenskaper ved personen som fører til at han/hun bruker vold. Denne forklaringstypen hører inn under det psykologiske perspektivet siden den fokuserer på personen som utøver volden. Kontekstuelle forklaringer innebærer at man forklarer voldsbruken ved å plassere ansvaret hos andre. Disse forklaringene kan plasseres i det feministiske perspektivet som i hovedsak plasserer ansvaret for volden hos menn og den patriarkalske samfunnsstrukturen. Den siste typen forklaringer er viljesforklaringer som innebærer internalisering av voldsbruken og dermed at man tar ansvar for den. Viljesforklaringer kan relateres til det sosiologiske perspektivet fordi de tar utgangspunkt i utøverens handlinger. Den som utøver volden har fri vilje, og dermed ansvar for volden.

7.2 Vold – indre prosesser

Voldsbruken kan ses i sammenheng med indre prosesser hos personene, som f.eks. aggresjon, og sinne, men også utrygghet og usikkerhet. Slike forklaringer kalles egenskapsforklaringer og er forklaringer som går på biologi og personlighet, dvs. egenskaper ved personen som gjør at en bruker vold (Isdal 1990). Egenskapsforklaringer hører inn under det psykologiske perspektivet, slike forklaringer er deterministiske.

Spesielt to av informantene (Lene og Ivar) peker på dårlig selvbilde og selvtillit som forklaring på voldsbruken. De har problemer med seg selv og i stedet for å fortelle partneren at man sliter, bruker de psykisk vold mot partneren. Lene forteller:

(...) Så det og er jo et sånt problem da at når man er fortvilet selv, eller ikke har det bra selv, så krever man at partneren skal forstå deg, både forstå og nesten føle det samme som deg, hvis man har det veldig dårlig og partneren har det veldig bra, og ikke ser at..., og ser at man ikke blir sett heller, selv om det egentlig er følelser som man selv har ansvar for eller den andre partneren kan jo ikke gjøre noe med de, men man på en måte krever det da, før man skjønner at man selv har, at det bare er en selv en kan gjøre noe med... det at man krever det, det gjør at man angriper partneren, man tenker at det er partnerens feil for at han ikke gjør sånn eller sånn eller sånn... også angriper man i stedet for å ta fatt i det selv.

Lene prøvde å gjøre seg synlig i forholdet, men hun oppnådde ikke det hun ville. Hennes dårlige selvbilde var kilde til avmakt. Hun var avhengig av å få tilbakemeldinger fra partneren, men hun følte at hun ikke ble sett, noe som igjen førte til en enda større følelse av avmakt. Lene hadde problemer med å klare å uttrykke og vise sine følelser overfor partneren, hun prøvde å kommunisere følelsene gjennom å angripe partneren. Hun slet også med det å ta hensyn til egne behov.

Ivar sliter også med depresjon og dårlig selvbilde og lar dette gå ut over partneren. Han mener at hans dårlige selvbilde er en grunn til at han bruker vold. Istedenfor å ta tak i seg selv og sine egne problemer, skyver han problemene over på partneren. Ivar har det ikke godt med seg selv, og gjennom voldsbruken øker han sin selvfølelse. Men den økte selvfølelsen varer ikke lenge, etter at han har brukt psykisk vold, blir han forbanna på seg selv og deprimert.

Menn og kvinners ulike reaksjonsmåter og måter å tenke på er ofte en kilde til misforståelser og konflikter i et parforhold. Lene er inne på dette:

Mona: Men føler du på en måte at det er mer akseptert at en kvinne slår en mann enn at en mann slår en kvinne?

Lene: *Ja, for en mann kan alltid slå tilbake fysisk, eller er sterkere fysisk. Men så vil jeg tro, vil si at de fleste, generelt tror jeg at kvinner er mer psykisk voldelig.*

Mona: Hva tror du det kommer av?

Lene: *Det er vel det at man er, det er jo naturlig på en måte, man er jo, det er jo biologisk bevist og, bare det at kvinner jobber med begge hjernehalvdeler samtidig, mens menn jobber med en, som gjør at det emosjonelle ligger tettere opp i bevisstheten hos kvinner hele tiden da, f.eks.*

Lene forklarer her forskjellen mellom menn og kvinner biologisk, man kan si at hun bruker en biologisk diskurs. Ifølge Widerberg (2001:145) sier ”en biologisk diskurs noe om hvordan vi mennesker er skapt og at vi ikke kan forandres.” Lene mener at kvinner er sterkere psykisk, mens menn er sterkere fysisk, hun tillegger de ulike kjønnene ulike egenskaper. Hun forbinder derfor menn med fysisk vold og kvinner med psykisk vold. Dette er som tidligere nevnt noe mange tar for gitt. Dotterud (2005) fremhever at for å forstå underliggende symbolske og maktbaserte strukturer, vil det være behov for å forstå det vi tar for gitt. Man må granske samfunnets ”tatt-for-gittheter” (doxa), i tillegg til individuelle erfaringer og forutsetninger (Dotterud 2005).

Kjønnsforskjeller er en viktig forklaring på hvorfor menn lettere tyr til fysisk vold og kvinner oftere enn menn bruker psykisk vold, men det er ikke nødvendigvis hele forklaringen. Det vil også være individuelle forskjeller når det gjelder dette, i mitt materiale skiller Anne seg ut ved at hun er den som tyr bruk av fysisk vold. I tillegg er oppvekst og personlighet også av betydning for voldsbruk.

Ifølge Levin og Trost (2005) skaper egenskapsforklaringer en falsk form for trygghet. De hevder at man i stedet for å egenskapsforklare må lete på flere nivåer samtidig, i samspillet mellom enkeltindividet i relasjon med andre, og med oppfatninger og forestillinger i vår kultur.

7.3 Partnerens rolle

Kontekstuelle forklaringer er en form for eksternaliserende forklaringer, dvs. at noe utenfor en selv forklarer voldsbruken, f.eks. en vond barndom eller provoserende partner. Kontekstuelle forklaringer er årsaksforklaringer (deterministiske). Slike forklaringer er endringsfiendtlige (Aas 1995).

Anne bruker i dette sitatet en kontekstuell forklaring: (...) *du finner ut at både grunnen til at du reagerer sånn i forhold til familien du kommer fra, og at det er ofte mye press som fører til de hendelsene.* Dette kan være en måte å bortforklare voldsbruken på, ved at man legger ansvaret på andre enn en selv. Man prøver å gi volden mening gjennom andre (Isdal 1990).

Det at man irriterer seg over partneren og blir provosert av det partneren sier eller gjør, eller det partneren *ikke* sier eller gjør, er en annen kontekstuell forklaring. Å gi andre ansvaret for at man bruker vold er en måte å unngå å kjenne på ubehaget ved å være voldsutøver (Isdal 2000). Man unngår å kjenne på egne følelser ved å plassere skylden hos andre; f.eks.: ”Hvis hun ikke hadde mast så fælt, ville jeg aldri slått.” Isdal (2000:244) peker på at eksternalisering er den vanligste måten å skape mening på. Den som utøver volden forsøker å rettferdiggjøre den gjennom å la andre ta ansvaret og skylden.

Det er normalt å irritere seg over partneren en gang iblant. Men dersom denne irritasjonen er stadig tilbakevendende kan den lett føre til provokasjon som igjen kan føre til at man skjeller

ut eller ydmyker partneren. Flere av informantene sier at de blir provosert av partner, og at dette kan utløse voldsbruken:

Anne: Dette begynte egentlig helt i starten av hele forholdet for vi var så forskjellige, og det var det som provoserte meg, at han var så selvstendig, usikker i utgangspunktet som han selv sier, og det var bare det verste for meg, for jeg trenger en som var trygg, for jeg selv var kanskje utrygg selv, også provoserte det frem at jeg ble veldig irritert, for å prøve å forandre han da... Men mye går jo på at det er du selv som må opptre annerledes for å få den andre til å opptre riktig.

I sitatet ovenfor kan det virke som om Anne motsier seg selv, siden hun sier at partneren både var selvstendig og usikker. Jeg prøvde å oppklare dette i et oppfølgingsintervju:

(...) men det som skiller oss mest, det er nok at jeg er nok mer selvstendig og kan klare meg mer selv enn han.

Mona: For du mente at han var uselvstendig? Er det det du mente?

Anne: Nei, ikke uselvstendig, men han er vel mer den som blir mest såret om han mister et forhold, rent psykisk og fysisk, mens jeg er jo mer litt vant til det og vet at det finnes nye muligheter, men han ser ikke de nye mulighetene, det, da hadde alt rast sammen og tapt mye. Det er mer utad ansiktet han er bekymret for.

Anne sier her at det er hun som ville klare seg best ved et evt. brudd. Hun føler omsorg for mannen, og dette kan føre til at hun føler seg bundet til forholdet. Hun har opplevd mer i livet og føler derfor at hun er bedre rustet til å møte motgang. Mannen hennes derimot ville ifølge Anne taklet det dårlig dersom de gikk fra hverandre. Hun mener at kvinner er sterkere og at de lettere kommer seg på beina igjen f.eks. etter en skilsmisse, mens menn blir svakere av å oppleve skilsmisse. Ifølge Addams og Cooley er det å sympatisere en forutsetning for makt (Levin og Trost 2005). Ifølge Levin og Trost (2005:69) ”må mennesker forstå andre mennesker og tre inn i deres liv og forestillingsverden for å effektivt kunne utøve makt over andre.”

Som jeg har nevnt tidligere er det kvinner som stiller størst krav til forholdet. De vil da også være den som har høyest forventninger til partneren. Kvinnene forventer ofte at partneren deres skal vise forståelse og lytte til hennes ønsker og behov. Ofte blir ikke disse forventningene oppfylt, og dette kan føre til frustrasjon hos kvinner. Denne frustrasjonen kan igjen føre til sanksjoner i form av anklager og nedsettende ordbruk overfor mannen.

Det å ta igjen kan være en måte å verge seg selv på, vise at man ikke vil la seg kue, en måte å forsvare seg på, en form for motmakt. Arne påpeker dette:

Mona: Men har det hendt at hun har forsvart seg, eller gjengjeldt med samme mynt?

Arne: *Nei, jeg vil heller si forsvart seg, ikke gjengjeldt, prøvd å verge seg selvfølgelig ved å kjefta tilbake selvfølgelig, men det vil jeg kalle forsvare seg, ikke gjengjelde, det har hun egentlig ikke prøvd på.*

Mona: Så du har ikke opplevd verken fysisk eller psykisk vold fra henne?

Arne: *Nei, det har vært bare å prøve å stå litt oppreist og verge seg selv.*

Det er naturlig at man tar igjen og forsvarer seg når man blir møtt med sinne og anklager. Å ta igjen er en måte å bevare egen verdighet og selvfølelse på (Askeland m.fl. 2002).

For Arne har partner en underordnet rolle når det gjelder å forklare voldsbruken. Han blir ikke provosert av henne. Tore derimot kunne irritere seg over ting partneren sier, f.eks. at hun klager og bekymrer seg mye. Også det at hun har behov for å prate om den vonde tiden i forholdet deres er noe som kan være kilde til irritasjon, men han har lært seg å tåle det og la være å gå til angrep på henne. Ivar forteller også at han ble irritert på noe som partneren sa og at hun kunne få skylden dersom han f.eks. var irritert på forskjellige politikere:

Ivar: (...) kanskje lett for å bli irritert på forskjellige politikere og... så mikser jeg Berit sammen "du er ikke noe bedre du enn disse andre" og... Så jeg har i veldig mange tilfeller latt det gå utover henne da.

Dersom man f.eks. har hatt en dårlig dag på jobb og er irritert for noe, kan det være lett å la slike ting gå ut over partneren. Ofte kan det være slik at enkelte behandler partneren dårligere enn de behandler f.eks. venner og kolleger, en grunn til dette kan være at man er mer redd for konfrontasjoner med venner og arbeidskolleger, enn med partner.

Gjennom terapi kan klientene oppleve at deres voldsbruk gis mening sett i lys av tidligere erfaringer, f.eks. fra barndommen (Askeland og Jareg 1995). De fleste informantene forklarte voldsbruken i større eller mindre grad delvis ut ifra opplevelser i barndom, eller ut ifra partnerens handlinger. Det å få snakket ut om vonde opplevelser knyttet til oppvekst kan gjøre det lettere for klientene å forstå hvorfor man er blitt som man har blitt og hvorfor man reagerer som man gjør i ulike situasjoner. Men man kan ikke bruke en vond barndom eller en provoserende partner som unnskyldning for voldsbruk.

7.4 Terapiens hovedmål: Internalisering av voldsbruken

Viljesforklaringer er ansvarlige og moralske forklaringer (Isdal 2000). Disse forklaringene innebærer at den som utøver volden selv tar ansvar for voldsbruken. Han /hun internaliserer voldsbruken: "(...) *jeg vil jo kanskje i ettertid ta litt ansvar for væremåte, atferd, og alt man hadde med seg inn i forholdet, og si at det kanskje begynte etter ett eller ett og ett halvt år, fordi at det var mye meg da...*" Informanten har i ettertid påtatt seg ansvaret for voldsbruken og han innrømmer at det er han som forårsaket volden. "*Viljesforklaringer er indre forklaringer som fokuserer på følelser, behov og hensikter i personen selv som forklaring på egne handlinger*" (Isdal 2000:245). Som regel vil denne forklaringstypen bli mer fremtredende etter hvert som klientene har gått en stund i terapi. Denne forklaringstypen er hovedmålet i terapien.

I selve voldsperioden eller når man nettopp har begynt i terapi vil de fleste klientene ta i bruk egenskapsforklaringer og kontekstuelle forklaringer. En informant peker på at det ikke var hans skyld at han var sinna: "*for det var ikke jeg som hadde problemet, jeg var bare sinna ikke sant, og det var alle de andre som var skyld i at jeg var sinna (...)*" Han hadde på dette tidspunktet ikke nok selvinnsikt til å innse at det var han som hadde et problem. Nøkkelen til endring ligger i selvinnsikt (Aas 1995), og terapien skal bidra til å øke selvinnsikten. For at endring skal finne sted er man nødt til å se på volden som et problem (Aas 1995). Når man tar i bruk viljesforklaringer, er dette et tegn på at klienten ser på volden som et problem, og at han/hun forstår at problemet ligger hos en selv. Klientene har da oppnådd tilstrekkelig selvinnsikt slik at de selv vil jobbe med å få slutt på sitt problem. Særlig de kvinnelige informantene opplevde i ettertid at de innså at den eneste man kan forandre er seg selv. De hadde begge et ønske om å forandre partneren. Men de fant etter hvert ut at problemet lå hos dem selv, Lene skjønnte at hennes oppførsel ovenfor partneren førte til at hun ikke oppnådde nærhet, slik hun ønsket, men hun oppnådde det motsatte, nemlig avvisning.

Også Anne sier at hun ønsket å forandre mannen sin, men at hun etter hvert skjønnte at det var seg selv hun måtte gjøre noe med, for å få han til å oppføre seg riktig. Hun føler at det at hun er så engasjert og hissig har blitt brukt mot henne:

(...) kan virke veldig dominerende og veldig engasjert, og det følte jeg og i terapien at de ordene ble veldig mye brukt mot meg og da brukte han de mot meg igjen, sånn "nei nå er du engasjert igjen" istedenfor hva var det jeg sa, så fremkalte han irritasjon i meg. Så vi hadde lang vei å gå, men det er så mye bedre nå, men det ligger, det meste

på meg, jeg føler at han får ikke prøvd seg han heller hvis ikke jeg hele tiden skjerper meg, det blir litt slitsomt.

Anne irriterte seg over at mannen ikke hørte på det hun sa og at han isteden fokuserte på at hun var hissig. Anne synes det er slitsomt å måtte være den som hele tiden må forandre seg. Men hun har også innsett at den eneste hun kan forandre er seg selv, og at hovedansvaret ligger på henne.

De fleste brukte en blanding av de tre forklaringstypene. For at endring skal finne sted må klientene ta i bruk viljesforklaringer. Målet med terapien er at de skal ta i bruk denne typen forklaring, at de skal ta ansvar for voldsbruken og bruke forklaringer som tar utgangspunkt i dem selv og deres egne handlinger og ikke andre og andres handlinger. Ansvar må plasseres hos klienten selv.

7.5 Vold – makt

7.5.1 Hva er makt?

En annen forklaring som gikk igjen hos noen av informantene var knyttet til ønske om å oppnå makt. Denne forklaringstypen er mye brukt innenfor feministisk teori.

Isdal (2000:41) peker på at ”vold vil alltid på en eller annen måte inneholde makt, men makt er ikke det samme som vold.” Makt kan utøves på mange ulike måter, og det må ifølge Isdal skilles mellom makt og maktmisbruk. Weber (1971) hevdet at all vold er illegitim makt.

En informant ser på vold som maktutøvelse:

(...) vold det er enhver form for maktutøvelse, enten psykisk, fysisk, hvor den ene ja, kommer i en eller annen form for, hva skal jeg kalle det? Blir den andre overlegen og tar styring, tar kontroll og bruker enten fysiske eller psykiske metoder for å oppnå det.

Det er vanlig at den som har mest makt utøver vold mot den som har minst makt, men det kan også være slik at den som har minst makt, eller den som føler at man har minst makt, kan bruke vold for å ta til seg makt. I dette tilfellet er det den underlegne som bruker vold. Den som er overlegen er i en posisjon hvor han/hun ikke trenger å bruke vold. Men også den overlegne kan bruke vold dersom en føler at ens makt er truet.

Den som utøver volden får ofte status som den med mest makt i forholdet. Den viktigste drivkraften for den som utøver vold er å opprettholde makt og kontroll over sin partner eller familie (ATVs nettside). Arne sier at han brukte aggresjon som en måte å ta til seg makt på, få kommandoen:

(...) det har nok vært for å oppnå en eller annen form for makt, ja, overtak, tvinge gjennom sin rett, det jeg mener det er riktig, og hvis ikke noen andre er villig til å høre på det, så får vi ta det ut enda kraftigere, altså i en eller annen form så er det jo, kjernen i det må jo være noe sånt, men hvorfor du føler det behovet, det er jo liksom det jeg vil finne ut av da, og det vet jeg ikke, det har jeg egentlig ikke noe svar på enda, hva er det i meg som, eller var, har skjedd før som har gjort at jeg har det behovet for å få så veldig tydelig, ha behov for så utrolig tydelig å poengtere dine meninger, eller mine meninger overfor andre, det, det er der det ligger, men hvorfor vet jeg ikke.

Arne har innsett at han har et behov for å oppnå makt, men han har problemer med å forklare hvorfor han har det behovet. Det har vært viktig for han å ha rett. Tore peker også på behovet for å være den som har rett. På mitt spørsmål om hva som var hensikten med den psykiske voldsbruken svarer han:

(...) og igjen tilbake til hvis det skulle være noe hensikt med det psykiske, så må det være noe i retning av at du skal ikke miste ansikt, du skal ha rett, du skal vinne, du skal liksom ikke tape, og du skal være feilfri på en måte.

Goffmans (1967) begrep face work innebærer å opprettholde et ”riktig” ansikt ovenfor andre, ikke tape ansikt. Tore var redd for å tape ansikt, han ønsket å fremstå som feilfri.

Både Arne og Tore har hatt et stort behov for å ha det siste ordet i en diskusjon. Dette kan ha sammenheng med at de ønsker å ha kontroll og overtak når de diskuterer eller krangler med partneren. De vil ikke være den som gir seg først, og som sier ”OK du har rett”. De forbinder det å gi seg med å tape. Arne forteller at han ønsket å ta til seg makt, dette kan igjen ha sammenheng med at han ønsker å bevare sin maktposisjon i forholdet. Han vil slik jeg forstår vise at det er han som bestemmer.

På mitt spørsmål om hva det var han ønsket å oppnå ved bruk av psykisk vold svarer Tore at han brukte makt som middel til å få rett:

(...) det er bare det at man mister glød, og motivasjon og inspirasjon og alt det i et parforhold når man ikke klarer å få kommunisert ut noe... jeg synes det er veldig vanskelig å svare på. Hvis jeg måtte velge noe sånn i retning av ett eller annet, noe

hypotetiske greier, så måtte det vært at du bruker det du har av makt og virkemidler for å få den retten som jeg pratet om innledningsvis da som jeg ikke har noe spesielt behov for å fram lenger.

Volden menn utøver må settes i sammenheng med mannens ”maskulinitetsprosjekt” (Råkil 2002). Vold og makt blir ofte koblet til en hegemonisk maskulin identitet. Denne maskulinitetsformen befinner seg øverst på rangstigen (Holter 2002). Tap og avmakt er på bunnen av denne rangordningen. Mange menn har ofte tydd til bruk av vold for å ta til seg makt. Ifølge Winstok m.fl. (2002) ønsker menn å gjenopprette balansen dersom de føler seg og sin makt truet. De kan f.eks. føle at deres makt er ufullkommen. Ved å bruke vold gjenvinner de makt. Mannens mål er ifølge Winstok m.fl. (2002) å oppnå autoritet og ansvarlighet slik at han bevarer sitt sosiale og personlige selv, og dermed unngår å ”tape ansikt.”

Ivar svarte følgende på mitt spørsmål om hva han ønsket å oppnå med voldsbruken:

Ja, det er et godt spørsmål, jeg har jo ikke noe ordentlig svar på det selv heller... kanskje en måte å hevde seg på, at jeg føler meg underlegen og dårlig selvbilde, og akkurat som jeg kanskje hevder meg overfor henne da. Tror veldig mye går på dårlig selvbilde i perioder.

Ivar føler at han hevder seg overfor partneren når han bruker vold, og at dette fører til at han føler seg mindre underlegen. Dette kan igjen ha sammenheng med ønske om å oppnå makt i forholdet. Den som har minst makt, eller iallfall føler at man har minst makt, kan prøve å ta til seg makt. Det å bruke vold kan være en måte å oppnå makt på ved at man undertrykker andre.

Vold kan også være en måte å bekrefte eller opprettholde sin posisjon på. Dette er tydelig i tradisjonelle samfunn der mannen er overhode i familien. Før i tiden ble det ikke stilt spørsmålstegn ved mannens rolle som overhode, det ble sett på som en selvfølge at mannen var sjefen. Antakeligvis var det like mye, hvis ikke mer vold i parforhold før, men det var ikke så mye fokus på det. Menn hadde rett til å tukte sin kone og de mennene som utøvde vold mot sin kone ble ikke fordømt i like stor grad som i dag. Volden var nok også mer skjult og det var ikke noen krisesentre å henvende seg til.

Terapeutene jeg har intervjuet på ATV vektlegger at all voldsbruk har elementer av kontroll i seg. Dette kommer tydelig frem i intervjuet med Lene, hun sier at hun kontrollerte og

dominerte partneren sin for å få han til å oppføre seg slik hun ville, fordi hun ønsket å få bekreftelse av partneren:

(...) jeg tror iallfall i parforhold, at man, hvis man føler seg..., ikke føler seg god nok eller uverdig eller ikke elsket, og det trenger ikke nødvendigvis å være sant, men det er den følelsen man går med selv, så vil man hele tiden prøve å kontrollere og manipulere den andre for å få den til å si eller gjøre de tingene som gjør at du selv føler deg elsket da. Og da vil det alltid gå galt, man kan aldri forandre partneren, man kan kanskje forandre seg selv sånn at det og forandrer partneren da, men ikke, da blir det jo, altså manipulasjon og kontroll sånn det handler om, og det er jo ikke kjærlighet.

Lene hadde en følelse av at hun ikke ble elsket, og hun trengte derfor bekreftelse på at hun tok feil. Hun søkte denne bekreftelsen gjennom å forsøke å forandre partneren gjennom å kontrollere og manipulere han på en slik måte at han skulle få henne til å føle seg elsket.

Mannen til Anne tar ikke igjen med henne, han gir henne ikke motstand, noe hun ønsker og forventer at han skal, ikke nødvendigvis fysisk motstand, men hun ønsker at han skal si at det hun gjør er galt: ”Det jeg ønsker å oppnå er motstand, at han har sin mening, får fram sin mening og nærmest sier” greit jeg går fra deg”, og høre at du ikke er ubeseierlig (latter). Han kan òg ha litt makt.” I dette sitatet sier Anne at det er hun som har mest makt. Mannen hennes oppfyller ikke forventningen hun har om maktfordeling i et forhold (Askeland og Jareg 1995). Det kan virke som om hun ønsker mer balanse i maktforholdet mellom dem. Det å bli sint på partneren kan ifølge Askeland og Jareg (1995:37) ”være et forsøk på å unngå å forholde seg til ubehaget man føler fordi det er en skjev maktbalanse i forholdet.”

Anne mener at selv om det kunne virke som om hun hadde mest makt, så kunne mannens rolige og avbalanserte holdning også være en form for maktbruk:

Mona: Hvem vil du si hadde mest makt i forholdet?

Anne: Det var meg. På en måte, men når vi begynte hos sexologen, for alt ødela jo rent seksuelt og sånn, og han sa faktisk talt at det er stor makt over det å være så snill som Martin var, han var veldig snill og veldig rolig og dempa, og det kan og være en slags maktbruk mot meg som kan provosere meg, og det synes jeg var egentlig veldig godt sagt, for det føle med dette er jo at den som er mest hissig som det går mest utover, det synes jeg var ganske provoserende.

Den som ofte er hissig og høyrøstet kan bli sett på som hysterisk i forhold til den som oppfører seg rolig. En av grunnene til at mennene reagerer på partnerens voldsbruk med

taushet, kan være at de ikke liker konfrontasjoner. De vet kanskje ikke hvordan de skal takle det å bli angrepet og anklaget, og trekker seg derfor unna, for å unngå mer bråk. Men det at partneren er taus og passiv, kan føre til at den hissige blir enda mer provosert og hissig. Ingen av dem oppnår det de vil oppnå, det blir en slags null- sum situasjon, dvs. at ingen av dem vinner frem med det de ønsker. Interaksjonen mellom dem preges av konkurranse (Sandberg 2001).

Den som er rolig og taus kan også ha makt, fordi man da har overtaket i situasjonen, man lar seg ikke hisse opp, og mister dermed ikke kontrollen. Denne makten ses på legitim, og dermed ses den ikke på som vold. Den overlegne trenger ikke å bruke vold. Det å være rolig og avbalansert kan være en form for maktbruk overfor den som er hissig. I hvert fall kunne det føles slik for Anne som var den mest hissige. Den som blir høyrøstet og hissig når ikke frem, og kan derfor føle at man mister kontrollen og at man føler seg maktesløs. Mannen til Anne trakk seg unna og tok imot. Sånn sett kunne det virke som om han var den underlegne og Anne den overlegne i forholdet. En grunn til at han trakk seg unna kan være at han var den som hadde mest makt i forholdet, og at han derfor ikke trengte å gå til motangrep. En annen grunn kan være at han opplevde at partneren var flinkere til å bruke ord og argumentere for seg enn det han selv var, og at han derfor unngikk å gå til motangrep.

Den som er mest avhengig av den andre, vil være den som har minst makt i forholdet. Dette fører til at man er den som er mest sårbar (Engelstad 2005). Ifølge Wallers teorem (Waller og Hill 1953) er den som har minst interesse i et forhold den som har mest makt. "Å være den som er mest avhengig av den andre setter en i en svak posisjon" (Engelstad 2005:35). Lene føler seg avhengig av samboeren sin og dette gjør henne sårbar og usikker. Hun trengte stadig bekreftelse og var redd for å miste partneren. Anne derimot, er den som er minst avhengig i forholdet, og dermed kan det se ut som om hun har mest makt. Mannen hennes er sårbar, fordi han er redd for å miste henne, Anne sier at: *"Han bare spurte hele tiden er du ikke glad i meg, er du ikke glad i meg."* Annes trusler og angrep førte naturlig nok til at mannen hennes trengte bekreftelse på at hun var glad i han. Mannens reaksjon var ikke slik Anne ønsket, og hun ble derfor bare mer irritert.

7.6 Avmakt

Voldsbruk er ofte knyttet til avmakt. Vold kan bla. være en måte å kommunisere avmakt på (Askeland og Jareg 1995). Ifølge Axelsen (1990) kan avmakt defineres som at *”en person ikke får gjennom sin vilje eller ikke får til sin intensjon, det vil si at man ikke har tilstrekkelig innflytelse eller påvirkningsmuligheter.”*

Eksempler på avmakt kan være mangel på kontroll, forutsigbarhet, trygghet, påvirkning og det at man ikke blir sett, hørt og forstått. Mennesker har behov for å oppleve makt og kontroll, særlig når de føler seg avmektige (Isdal 2000). Informantenes fortellinger bærer i stor grad preg av avmakt, selv om de selv ikke bruker ordet avmakt. Ifølge Isdal (2000) kan vold brukes som botemiddel for avmakt. Vold kan være en måte å kontrollere egen avmakt på, f.eks. i form av at man prøver å ta til seg makt. I stedet for å kjenne på vonde følelser knyttet til avmakt kan man bruke vold, som kan føre til at man føler seg mindre avmektig (Isdal 2000).

Den danske familieterapeuten Jesper Juul (2006) hevder at mennesker blir aggressive når de mister opplevelsen av å ha verdi for de menneskene som betyr noe for dem. Over tid kan dette føre til avmakt. Både Anne og Lene følte slik jeg ser det at de ikke hadde noen verdi for partneren i og med at de ble avvist og møtt med taushet. Denne opplevelsen kan gi en form for avmakt som igjen kan føre til aggresjon. Både Anne og Lene bryter i så måte med kulturelle forventninger til kvinners håndtering av avmakt, ved at de istedenfor å rette avmakten mot seg selv retter den utover, mot partneren. Dette kommer også tydelig frem i Askeland og Jaregs (1995) studie av kvinner som utøver vold mot sin samlivspartner.

Det er ulike forventninger knyttet til menn og kvinner i dag. Isdal (2000:118) peker på at den vestlige mannsrollen gir lite rom for følelser. En amerikansk mannsforsker har uttalt at den eneste negative følelsen en mann kan ha er aggresjon. Mannsrollen fremmer ifølge Isdal (2000:137) det handlende og mestrende individ. Kvinner derimot har et større repertoar av negative følelser som tristhet, ensomhet, sorg, hjelpeløshet... Kvinner skal helst ikke vise aggresjon, det er mer akseptert at en kvinne gråter, enn at hun blir sint. Omvendt så er det mer akseptert at en mann blir sint, enn at han begynner å gråte, det er mer legitimt for menn å vise sinne enn for kvinner.

Både mannsrollen og kvinnerollen er i dag i endring. Menn skal helst både være macho og myke, de skal kombinere maskulinitet med omsorg. Mange menn kan derfor føle seg usikre og forvirret i forhold til sin egen rolle og dette kan føre til avmakt. De aller fleste menn er av den oppfatning at de ikke skal slå en kvinne, det blir sett på som tabu å slå sin partner. Det å bruke vold mot sin partner representerer ifølge Pape og Stefansen (2006:215) et brudd med moderne maskulinitetskonstruksjoner. Tore er inne på dette:

Mona: Men hva synes du om synet på menn og bruk av vold i forhold til kvinner og bruk av vold?

Tore: Nei, der er jeg faktisk, siden jeg er en voldsmann da, så må jeg si at jeg er gammel nok til å si det at om du får en ørefik av en kjerring, så er du faktisk ikke berettiga til å slå tilbake, det er noen sånne naturlover der.

Tore fremhever her at selv om en mann får en ørefik av en dame, har han ikke rett til å slå tilbake. Dette er en oppfatning de fleste menn deler, de har bla. lært det gjennom sosialiseringen. Selv om maskulinitet ofte knyttes til vold, gjelder ikke dette vold mot kvinner og barn. Denne typen vold er derfor mest skambelagt og den er forbudt ved lov.

Mens menn skal lære seg å bli mykere skal kvinner lære seg til å bli tøffere. Dersom kvinner ønsker å få seg en topplederjobb har det blitt hevdet at de må ha et slags ”killer instinkt”. De fleste kvinner i dagens likestilte samfunn vil ikke godta og være underordnet mannen sin. Men de kvinnene som fra de var små er blitt vant til at mannen er den som bestemmer, vil kanskje lettere godta en dominerende mann. På spørsmål om hva hun tror er grunnen til at det er så mye vold i parforhold i dag svarer Lene:

(...) men det er jo først nå at likestillingen begynner å gå på vei mot noe som er... ja at kvinner har annen status i dag enn de hadde før. Det kan på en måte bli til problemer i en overgangsfase og. Jeg vet ikke, at kvinner blir..., at menn vil holde på den rollen da, hvis det er mer nå enn før, jeg vet ikke.

Lene tror at likestilling kan være en grunn til at det er mye vold i parforhold i dag, fordi at noen menn vil beholde sin dominerende posisjon og at de derfor kan føle seg truet av at kvinnene begynner å få mer makt i samfunnet.

Tradisjonelt har det vært slik at kvinnen skal underordne seg mannen. Mannen har hatt mest makt i forholdet, pga. hans fysiske og økonomiske overlegenhet. Menn har opp i gjennom historien hatt lov til å ”tukte” sin hustru (Skjørten 1994). Det finnes en rekke eksempler på at

menn har hatt en formelt legitim mannsdominans på den private arena, f.eks. engelsk lovs ”Rule of thumb”. Menn har bla. hatt rett til å oppdra kvinnen gjennom fysisk avstraffelse (Skjørten 1994:196). I dag er kjønne mer likestilt, iallfall på det økonomiske plan. Tore mener at en utfordring med parforhold er at menn og kvinner har blitt så like. På mitt spørsmål om hva han mener er grunnen til at det er mye vold i parforhold i dag svarer han:

Skal jeg være ekstremt dyp i filosofien her da, jeg tror at noe av hele utfordringa med parforhold i det hele tatt går på det at man har blitt så veldig like, altså man blir så utrolig like, fatter`n hadde en sånn, selvfølgelig helt feilaktig i dagens tid, men det der med at, før var det litt sånn at mannen tjente penger, kom tilbake, forsørge, kjerringa var hjemme og lagde både unger og barn, nei unger og mat, og han hadde sine rettigheter hjemme, og kona hadde vel begrensa rettigheter, men plikter. Og det som har skjedd nå synes jeg, det er jo at man blir jo ekstremt identiske, menn og kvinner, begge har realiseringsbehov, begge har ønske om karriere, og begge har stort sett like forutsetninger for å tjene penger, begge skal ut med venninner og gutter, begge skal ha ditten, begge skal ha datten (...).

Tore mener at denne likheten fører til konflikter i parforholdet, og at man derfor ikke klarer å realisere hverandre og kommunisere med hverandre. Det kunne virke som om han mente at ting var litt bedre før, da kvinnene var hjemme og mannen hadde flere rettigheter, jeg spurte han om dette og han svarte:

Jeg er ikke, jeg er ikke der vet du, det... alle menn som kommer hjem og jenta er sliten fra jobben og ikke har lyst på sex, og du har lyst på sex kunne selvfølgelig tenke seg det et kvarter, det blir helt absurd i... glem det, det er ikke sånn jeg tenker, jeg er verken sjåvinist eller gammeldags i tankene mine, nei, men jeg trur det bare er en realitet at sånn er det.

Tore vil ikke se på seg selv som gammeldags, men det kan allikevel virke som om han synes at likestillingen har gått for langt. Han mener den økte likestillingen er en utfordring for parforhold.

Offentlige utredninger, handlingsplaner og media har tatt til orde for at full likestilling er det viktigste botemiddelet mot kvinnemishandling (Pape og Stefansen 2006). Men kan det også være slik at den økte likestillingen kan skape problemer i forhold til at menn ønsker å bevare sin dominerende posisjon? For noen menn kan økt likestilling føre til at de føler at sin posisjon blir truet, og det kan føre til at de utvikler avmakt. Avmakt kan utvikles i forhold til et forventningssystem – hvordan vi dypest sett venter at en kvinne (eller mann) skal forholde seg til en mann (eller kvinne). Dette forventningssystemet har vi ifølge Isdal (2000:112) i stor

grad lært gjennom å observere våre egne foreldre. Faren til Tore hadde et gammeldags syn på kjønnene og deres rolle, det kan virke som om faren forventet at kona skulle være hjemme og lage mat. Tore mener at en slik tankegang blir feil i vår tid, men han mener allikevel at den økte likestillingen bidrar til et økt konfliktnivå i parforhold. Det kan se ut som om Tore forholder seg til to ulike og motstridende diskurser, på den ene siden den rådende likestillingsdiskursen, og på den andre siden en mer tradisjonell diskurs som er mer gammeldags.

Det at både menn og kvinner inntar flere roller kan føre til ulike rollekonflikter. Bla. ønsker kvinner både karriere i arbeidslivet og å få barn. Det er ofte vanskelig å kombinere yrkesrollen med morsrollen. Kvinnene får problemer med å oppfylle kravene fra arbeidsliv og familieliv på en måte som begge parter er fornøyd med (Hochschild 1989). Økte krav kan føre til økt avmakt for arbeidende mødre. Også menn opplever dette i økende grad. Selv om de fleste familier i dag tjener mer, har mer fritid, mer avlastning i form av barnehager og flere hjelpemidler, sliter mange med for liten tid. Lite samvær går ut over kvaliteten på forholdet og kommunikasjonen partene imellom.

Den nye familieformen med dine, mine og våre barn skapte problemer for Tore og partneren. Det ble dårlig stemning og mye krangling:

Og så fikk jo ikke vi dette her til å gå veldig bra da, må bare innrømme det begge to, at den derre fireren, mine, dine og enighet rundt kjøkkenbordet og hele greia, var kilde til mye irritasjon begge veier... var uenig om det meste, og vi bodde nesten sånn to og to, hu og dattera, og jeg og Tommy (...).

Tore og kona taklet dårlig å bo sammen med felles barn, de var bla. uenige om hvordan de skulle oppdra barna. Tore var streng og kunne virke sint, og dette førte til at kona og datteren ble redd han. Kona hans var mer rolig og forsiktig og tillot mer slik jeg forstod det. Tore og kona fant ut at det fungerte best at de bodde hver for seg, og at de møttes når de ikke hadde ansvaret for barna.

7.7 "Rop om hjelp": Vold som kommunikasjon

Isdal (1990) ser på vold som en form for kommunikasjon. Vold kan som jeg viste i de foregående avsnittene være en måte å kommunisere avmakt på, eller en måte å kommunisere at man har makt eller ønsker å oppnå makt. Dårlige kommunikasjons evner kan føre til at man

bruker vold i stedet for å snakke om sårbarheten sin (Dagbladet 1.8.2002). Mange parforhold som er preget av vold har en dysfunksjonell kommunikasjonsform. Ifølge Winstok m.fl. (2002) avtar kommunikasjon når sinne og ondskap øker.

Det finnes mange regler og meninger i sosial atferd. En vesentlig del av samfunnslivet foregår ”mellom linjene” (Harste og Mortensen 2000). Vi må derfor hele tiden tolke hva den vi kommuniserer med egentlig mener. Når vi kommuniserer har vi visse forventninger om hvordan det budskapet vi sender mottas (Isdal 2000). Disse forventningene kan vise seg å være feilaktige. Den som mottar budskapet kan tolke det på helt andre måter enn det avsenderen hadde tenkt. Dette er en form for misforståelse som kan være kilde til uenighet, dårlig stemning og krancling.

Dersom man ikke klarer å skille mellom person og sak når man diskuterer, kan det føre til at man angriper partneren, istedenfor å diskutere saken. Lene mener at krancling går over til å bli vold dersom man blir personlig:

Når man begynner å bli personlig, når man ikke klarer å holde..., når det plutselig begynner å handle om forholdet, altså hvis man egentlig diskuterer en liten fillesak, hvis man klarer å diskutere den lille fillesaken så blir man ferdig med den saken, hvis du klarer å bare diskutere den saken, men med en gang man begynner å angripe hverandre og være personlig... så blir man aldri ferdig, da blir det en kranjel som går som en sann ping- pong ball og så går det rett opp og så blir det en kjempestor kranjel, som ikke blir ferdig eller lukket da, da vil jeg si at det... da sårer man hverandre.

Mona: Ja, da går det over til å bli en form for vold?

Lene: Ja.

Når man begynner å angripe person og ikke sak, kan man lett havne i en ond sirkel av anklager som fører til at man sårer hverandre.

Vold kan være en måte å gjøre seg mer synlig på i forholdet. Lene forteller:

Hensikten... det er vel egentlig det at man har det dårlig selv og så prøver man på en måte å finne noe utenfor seg selv, til å nøste opp idet, prøver å finne forklaringer utenfor seg selv da, hvorfor man har det dårlig, og da kommer det ut som vold hvis man ikke har noen bedre form, da kommer det ut som angrep på ting rundt deg, istedenfor å si at jeg trenger sann eller sann, klarer å bare lytte til seg selv, det er jo og noe man (uklart), har lært, å ta seg selv alvorlig da, lytte til seg selv, hva man har

lyst til og ikke lyst til, og si det tydelig og... sånn at det er vel egentlig, hensikten er vel egentlig å gjøre seg mer synlig på en eller annen måte.

Lene forteller her at hun forsøkte å kommunisere sin avmakt. De kvinnelige informantene peker på at de ønsker å bli sett, bli hørt og bli forstått. Gjennom bruk av psykisk vold gjør de seg synlig for partneren, Lene pekte på at når hun blir sint har ”*det kanskje vært et sånt rop om hjelp fra et eller annet sted...*”

Anne ønsket motstand fra mannen sin, at han skulle si til henne at det hun gjorde var galt. Når mennene ble utsatt for anklager og psykiske angrep fra kvinnene, kunne de reagere med å gå vekk og la være å svare, noe som ifølge Lene bare gjorde det verre. Ønsket om å få bekreftelse går igjen hos Anne og Lene, de vil føle seg elsket. Det er først i ettertid at de forstår at den måten de søkte bekreftelse på, kun førte til avvisning og evt. gjensidighet i voldsbruken. Kommunikasjonsproblemer kan være en medvirkende årsak til voldsbruk, iallfall kan det se slik ut for kvinnene i materialet. De prøver å kommunisere at de ønsker nærhet og bekreftelse, men det de mottar er avvisning. De klarer ikke å uttrykke sine behov på en tydelig og riktig måte, og derfor tyr de til bruk av psykisk vold og i noen tilfeller fysisk vold som en siste utvei for å nå frem til partneren.

Tore utøvde psykisk og materiell vold etter et julebord, fordi han var sjalu på kona:

(...) det var bare jeg som så det på den måten, på det julebordet så var det da, når vi kom hjem så var det ikke sånn at jeg tok tak i det sjalusiemnet, for det gjør du ofte ikke for du kaller det noe annet, du vil liksom ikke si at du er sjalu, men da klikka jeg fordi at vi var uenig om noe og liksom, men det var pga. at jeg var forbanna for det som skjedde på julebordet (...)

I stedet for å fortelle henne at han hadde blitt sjalu da de kom hjem, ble han sint og knuste en lampe og noen bilder. Dersom han hadde fortalt at han ble sjalu og hvorfor til kona ville hun sannsynligvis forklart situasjonen, og han ville kanskje forstått at han ikke hadde hatt noen grunn til å være sjalu. Ting som den ene parten synes det er vanskelig å prate om i et forhold, f.eks. at man er deprimert, kan komme ut som anklager og personangrep, i stedet for å si at man selv har problemer og trenger hjelp.

7.8 Voldens funksjon

Det ser ut som om kvinnene er opptatt av å bevare en horisontal relasjon. De bruker vold som et instrument for å skape og vedlikeholde nærhet. De ønsker å vekke en reaksjon hos mannen. Dette stemmer godt overens med Askeland og Jaregs studie av kvinnelige voldsutøvere (1995). Kvinnene brukte vold for å få bli sett og for å få bekreftelse (Askeland og Jareg 1995). Volden blir et uttrykksmiddel for nærhet.

Det kan se ut som om mennene i mitt materiale er opptatt av å sikre en vertikal (asymmetrisk) maktrelasjon basert på rettighet. Særlig to av mennene knyttet volden til sjalusi (Ivar og Tore). Volden fungerer som et kontroll og maktmiddel. Skjørten (1994:127) fant også ut i sin studie av menn som utøver vold at volden fungerer som et maktmiddel for mennene:

”Mennene opplevde at kvinnene innordnet seg etter deres ønsker og behov, noe som førte til at mennene fikk stor grad av kontroll og makt over kvinnene.” Ifølge Skjørten (1994:207) kan vold derfor være ”et middel til å oppnå makt og kontroll i ekteskapet, dersom ikke andre midler er til rådighet.” Volden fungerer da som middel til å hevde at man har rett.

7.9 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg sett på hvilke forklaringer informantene selv knytter til egen voldsbruk og hvordan de er opptatt av å finne mening i sine handlinger. I løpet av terapien har de brukt ulike forklaringer for å forstå sin egen voldsbruk og for å sette voldsbruken inn i en sammenheng. De fleste har gått fra eksternaliserende forklaringer til internaliserende forklaringer, som innebærer at de selv påtar seg ansvaret for volden og dens konsekvenser. Informantenes historier viser at vold henger sammen med ulike avmaktsfølelser. De forsøkte å mestre egen avmakt gjennom å krenke eller angripe partneren. Informantene kunne oppleve at de manglet kontakt med egne følelser og behov, og at de ikke klarte å kommunisere disse slik at meningen ble tydelig. Når meningen er utydelig kan man lett bli misforstått.

For både mennene og kvinnene er voldsbruken en dysfunksjonell måte å kommunisere på. Informantene opplevde at de manglet gode kommunikasjonsferdigheter, særlig i tilknytning til å kommunisere egne følelser og behov. Volden blir for mennene og kvinnene et instrument i en relasjon, den blir et middel til å utvikle og vedlikeholde en relasjon.

I det siste analysekapitlet skal jeg drøfte hvilken betydning terapien og terapeutene har for hvordan informantene ser på voldsbruken og hvordan de får hjelp til å slutte å bruke vold.

KAPITTEL 8. OM TERAPIEN OG TERAPEUTENES ROLLE

Ifølge Levin og Trost (2005:13) er ”den sosiale virkeligheten subjektiv, og den kan derfor oppfattes på mange måter.” Klientene får gjennom terapien fortalt sin versjon av situasjonen de lever i. I løpet av terapien benytter terapeutene endringer i definisjonen av situasjonen bevisst i behandling av klienter (Levin og Trost 2005), f.eks. endringer i definisjonen av hva klientene ser på som vold eller som en voldssituasjon. Denne omdefineringen er en terapeutisk teknikk som fører til at klienten får en annen forståelsesramme (Levin og Trost 2005). Klientene lærer bla. å sette seg inn i den voldsutsattes sted, noe som skaper forståelse for og innlevelse i partnerens situasjon.

En av terapeutene jeg pratet med sa at informantene i løpet av terapien får økt forståelse og bevisstgjøring rundt sitt voldsproblem, og om hva volden gjør med partneren deres og med dem selv. Den økte forståelsen og bevisstgjøringen gjør at de fleste etter hvert får økt selvinnsikt. En av ATVs hovedmålsetninger med terapien er at den som utøver volden skal ta ansvar for voldsbruken. Å se seg selv som aktør er en vesentlig del av terapiprosessen, ifølge Ragnar Kværness ved ATV Oslo (Aftenposten.no 13.9.2006). Klientene opplever i terapien at de blir forstått og lyttet til. Voldsutøvere som går i terapi får en forklaring på volden og de får hjelp til å gi voldsbruken mening (Isdal 2000). Dette er viktige forutsetninger for å kunne prate om og forholde seg til volden og voldsbruken. Bearbeidelsen fører til en sammenheng og økt selvforståelse.

I innledningsfasen av terapien fyller klientene ut et spørreskjema der det blir spurt systematisk om voldsformer, om hva de kjenner seg igjen i og utøver, og det er ATVs definisjon av vold som ligger til grunn i spørreskjemaet. I begynnelsen av terapien går klientene til individuelle samtaler 3-4 ganger. Etter det kan de velge om de vil fortsette med individuelle samtaler eller gruppeterapi (ATVs nettside). Tre av informantene gikk i gruppeterapi, en av dem var i både gruppe og individualterapi. To andre informanter gikk kun i individualterapi.

Alle informantene tok selv initiativ til å begynne i terapi, man kan derfor si at de hadde en indre motivasjon (Isdal 2000). Psykolog Ragnar Kværness peker også på at nesten alle som kommer til ATV, kommer frivillig (Aftenposten.no 13.9.2006). Aas (1995:76) hevder at det er viktig at motivasjonen kommer fra klientene for at endring skal finne sted. Resultatene blir best dersom klientene selv har et ønske om å forandre seg (Aas 1995). Noen av informantene ble henvist til ATV av sin psykolog. I noen tilfeller har også partneren gått i terapi, men de

har da vært hos forskjellige terapeuter. ATV har ikke felles parterapi, først og fremst pga. sikkerhetshensyn. Tre av informantene hadde gått i terapi i over ett år da jeg intervjuet dem. De andre hadde gått hos ATV i et halvt års tid på det tidspunktet de ble intervjuet. Det at informantene har gått såpass lenge i terapi har nok vært medvirkende til at de ville stille opp på intervju. Deltakelse i terapi har ført til at de har blitt vant til å snakke om egen voldsbruk, og lengden på terapien gjør at de var i en mindre sårbar og kritisk fase enn de som nettopp har begynt i terapi.

Informantene var fornøyde med terapien og terapeutene. Arne sier dette om terapien:

(...) vi har en utrolig bra gruppe så..., altså når vi er i gruppe i det rommet, i den settinga, så når vi har vært sammen alle sammen og vi er tre stykker, pluss (to terapeuter), så vi har et utrolig bra forhold, vi snakker om absolutt alt. Så vi har kjempebra kjemi oss imellom, så det...

Mona: Da er det lettere å prate om vanskelige ting?

Arne: Ja, det er det. Det tar litt tid selvfølgelig, men nå har vi lissom gjort unna den der ukjentfasen, og begynner å føle litt ansvar for hverandre, og begynner å bli opptatt av om den andre har fremgang og..., så den fungerer veldig, veldig bra.

Arne er veldig fornøyd med å gå i gruppeterapi. Det er ganske få i gruppa og de om går der har aggresjonsproblemer i forhold til partner. Det kan være mange fordeler med å gå i gruppeterapi. Man møter andre som har omtrent samme problematikk som en selv, noe som gjør det lettere å utveksle erfaringer og oppmuntre hverandre. Som Arne også fremhevet, fører det at man går i gruppeterapi til at man får en ansvarsfølelse, kanskje i større grad enn de som går i individuell terapi. Han påpeker at: ”i den grad man får et sinneutbrudd nå, så er det litt sånn svikfølelse mot gruppa, for dette vet du at du ikke skal gjøre.” Gruppa fungerer som en normgiver og en form for sosial kontroll, den blir en generalisert andre. Den generaliserte andre er våre internaliserte normer, de normene vi har tatt til oss og gjort til våre egne (Levin og Trost 2005).

Jeg intervjuet i alt fire terapeuter, to mannlige og to kvinnelige. Terapeutene var annerledes informanter enn klientene. Terapeutene har gitt meg generelle beskrivelser av sine erfaringer med behandling av voldsutøvere og voldsutsatte. De har gjennom sitt terapiarbeid møtt mange ulike voldsutøvere og voldsutsatte. Dette fører til at de har stor kunnskap om vold i parforhold. Terapeutene kan ha sine egne teorier om vold i parforhold, og disse teoriene har innvirkning på deres måte å drive terapi på. Terapeutene skal hjelpe klientene til å forstå sin

egen voldsbruk og til å forklare og gi mening til voldsbruken. Terapeutene skal få klientene til å ta ansvar for voldsbruken, og de skal lære dem alternative handlingsstrategier som ikke innebærer bruk av vold.

Ifølge Bråten er terapeutene modellsterke; det er de som sitter inne med kunnskapen og definisjonene, mens klientene på en måte vil være modellsvake (Bråten 1973). Klientene har færre ”modeller” av virkeligheten. Terapeutene kan i kraft av sin modellmakt påvirke klientene til å overta deres forståelse av vold. Men det er først og fremst klientenes virkelighetsmodell terapeutene skal forholde seg til, og terapeutene vil derfor forsøke å sette klientenes historier inn i en større sammenheng og hjelpe de med å finne forklaringer på voldsbruken.

Terapeutene opererer med en vid definisjon av vold. De bruker ATVs voldsdefinisjon. En terapeut sammenligner vold med en løk:

(...) hvis man ser på volden som en løk, så kanskje den fysiske volden ligger ytterst, skreller du av det og får mannen til å slutte med det så vil du kunne finne noe psykisk vold, under det igjen kontrollstrategier, så... kontroll er et bra stikkord i forhold til å forstå alle typer vold.

Slik jeg tolker terapeutens sammenligning er den fysiske volden den mest synlige, den består av det ytterste laget. Etter hvert som man går inn i voldsbruken finner man også elementer av psykisk vold og kontrollstrategier. Kontroll er det innerste laget, ofte begynner voldsbruk med bruk av kontroll, som igjen kan utvikle seg til bruk av ulike former for psykisk og fysisk vold. Alle terapeutene jeg intervjuet fremhevet at kontrollelementet går igjen hos de aller fleste mannlige klientene ved ATV. Gjennom terapi får klientene hjelp til å forholde seg til makt og kontroll på en annen måte enn det de tidligere har gjort. De lærer å gi slipp på makt og kontrollbehov.

Klientene og terapeutene brukte mange av de samme forklaringene. Jeg kunne kjenne igjen klientenes fortellinger når jeg intervjuet terapeutene. Terapeutene brukte faglige uttrykk på forklaringene. Terapeutene snakket mer om voldsbruk i sammenheng med kontroll, særlig i tilknytning til menns voldsbruk. Jeg kunne gjenkjenne ulike måter informantene forklarte volden på som terapeutene hadde fortalt om, f.eks. i form av eksternalisering, internalisering og bagatellisering. Klientene og terapeutene hadde den samme forståelsen av vold.

8.1 Bruker informantene fortsatt vold?

Alle informantene sa at terapien har hjulpet dem til å redusere voldsbruken. Noen har også sluttet helt å bruke vold. Andre peker på at de lettere klarer å stoppe seg selv når de er på vei over grensen for hva som er akseptabelt. De er mer bevisst på grensene og respekterer partneren når han/hun sier at de går for langt. De har gjennom terapien lært ulike teknikker, f.eks. pusteteknikk og sinnemestring som bidrar til at de lettere klarer å forhindre voldsbruk. Men informantene peker også på at de trenger lenger tid i terapi, Tore føler at han er i en fase hvor han trenger motivasjon til å fortsette:

(...) Jeg er midt imellom der nå, at jeg faktisk ber om motivasjon til å fortsette litt til, for jeg har tro på at dette tar, at det er en jævlige case med Tore, det har holdt på sånn i 40 år på vei dit jeg har blitt, og det tar ikke et kvarter å komme ut av det, men jeg trenger litt påfyll av motivasjon nå for å si det sånn.

Tore føler at det ikke ville vært noen stor risiko dersom han ikke fortsatte å gå i terapi, siden det ikke er så store problemer i forholdet hans lenger, og siden han klarer å styre aggresjonen sin. Samtidig virker det som han ikke føler seg helt ferdig med bearbeidingen, han har hatt aggresjonsproblemer gjennom hele livet, og det tar tid å komme ut av det. En annen informant er inne på det samme: *"(...) det har jeg vel kanskje innsett etter hvert at dette er noe som tar lang tid, det er uhyre komplekst og sammensatt, og jo mer du går her, jo mer innser du akkurat det faktisk."*

Selv om noen av informantene sier at de har sluttet å bruke vold, erkjenner de også at voldstendensene fortsatt er til stede i ulik grad. De har lært teknikker for å unngå å bli sint og ty til psykiske og fysiske virkemidler. Men de innrømmer også at de fortsatt må jobbe med sitt temperament og aggresjon. Arne svarer slik på mitt spørsmål om han lettere klarer å roe seg selv nå enn før:

Ja, i langt større grad enn før, men altså, bare så det er klart, jeg er på ingen måte kurert altså, så jeg kjenner jo at mekanismene er der, men du er bevisst på det, du tenker over det, det gjør at det er noen av de bremseklossene som helst skal slå inn, hvis du ikke har det som et problem, så er det noen bremseklosser som slår inn, før du går over til å bli utøver av vold, noen av de bremseklossene har begynt å komme litt på plass, så liksom du får bremsa og tatt vekk det som er direkte grovt og uakseptabelt, men jeg går helt klart lenger enn jeg bør gjøre, og ønsker å gjøre, det skjer innimellom nå også, det gjør det.

Når Arne blir sint, blir han tidligere bevisst enn det han gjorde før på når han går over grensen for hva som kan aksepteres. Han har også lært seg å sette seg inn i voldsmottakerens sted, og dermed blitt mer bevisst på hvordan det er å bli utsatt for vold. Dette bidrar også til at han lettere klarer å stoppe seg selv slik at han unngår å bruke vold, ”bremseklossene” har begynt å komme på plass som han sier. Winstok m.fl. (2002) har undersøkt hvordan mannen vurderer om kvinnens handlinger er verdt å reagere på. Mannen vurderer fordeler og ulemper ved å evt. ta i bruk vold for å oppnå sine mål. Mannens reaksjoner på kvinnens handlinger avgjør om han reagerer med å bruke vold eller ikke. Arne har gjennom terapien blitt bevisst på kostnadene ved å bruke vold og han er blitt flinkere til å unngå å handle på en uakseptabel måte overfor partner.

Å endre væremåte og handlingsmønster er en langvarig prosess. Ifølge Levin og Trost (2005:64) er ”mennesker og deres liv dynamiske, vi er hele tiden i en fortløpende prosess.” Vi forandres hele tiden og vi er hele tiden aktive. Et menneske som dominerer, er derfor ikke nødvendigvis dominant ifølge Levin og Trost (2005), men han eller hun oppfører seg eller handler dominant i den gitte situasjonen og med den gitte forestillingsverdenen. Mennesker er ikke konsistente i sin tanke og væremåte. Informantene jeg har intervjuet er ikke nødvendigvis aggressive, men de oppfører seg aggressivt i visse situasjoner. Gjennom terapien lærer klientene hvordan de skal unngå å opptre dominant og aggressivt overfor partner. De får hjelp til å unngå negative handlingsmønstre.

8.2 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg tatt for meg informantenes syn på terapien og terapeutenes rolle. Alle informantene begynte frivillig i terapi. Informantene har i løpet av terapien blitt flinkere til å unngå å bruke psykisk og fysisk vold. Gjennom terapi opplever informantene å finne mening i sin voldsbruk, voldsbruken settes inn i en videre sammenheng og de får større selvinnsikt og forståelse for partnerens situasjon. Informantene opplever at det tar tid å endre reaksjonsmønstre og handlesett, men terapien hjelper dem til å bli redusere de negative handlingene.

KAPITTEL 9. AVSLUTNING

Vold i parforhold er et vanskelig og kontroversielt tema av mange grunner. Det er mange dilemmaer og mye uenighet i forskningen knyttet til vold i parforhold. Denne oppgaven har gitt innblikk i noen av disse dilemmaene. Formålet med denne oppgaven har vært å nyansere bildet av vold i parforhold og gi økt kunnskap og en økt forståelse av problemet. Hovedfokuset har vært mennenes og kvinnenes egne opplevelser av volden; hvordan de forklarer den og gir den mening.

Studien har dermed et fenomenologisk perspektiv, siden den er opptatt av informantenes selvforståelse og selvpresentasjon og deres refleksjonsprosesser (Brantsæter 2001:99). Fenomenologi har et nedenfra - og - opp-perspektiv, og er opptatt av at mennesket skal forstås i sin kontekst.

Fysisk og psykisk vold er et gjennomgående tema i denne oppgaven. Informantene har først og fremst brukt psykisk vold mot sin partner. Vi har sett at psykisk vold har sammenheng med makt og avmakt. Psykisk vold utøves ofte som et forsøk på å kommunisere at man ønsker makt og/eller som et forsøk på å mestre egen avmakt. Volden blir for informantene et uttrykk for maktens ufullkommenhet. Dette er ekstra tydelig for de mannlige informantene som kan oppleve at deres makt er truet og at de ikke har noe bedre alternativ enn å bruke vold for å gjenvinne makt. Makt og vold utgjør en dualistisk relasjon

Menn og kvinner blir vurdert ut i fra ulike egenskaper og det er ulike forventninger knyttet til menn og kvinner. Det å søke hjelp for et voldsproblem er et stort skritt å ta både for menn og kvinner. Menn kan oppleve at det bryter med den maskuline forestillingen om kontroll og mestring, mens kvinner kan oppleve det som ekstra skambelastende å innrømme at man er voldsutøver. De kulturelle forestillingene om mannen som voldsutøver og kvinnen som offer er med på å bidra til dette.

Alle informantene har i løpet av terapien endret sin forståelse av hva som er vold. De har blitt bevisst på at vold innebærer mer enn slag. Informantene har fått en omfattende forståelse av vold. De har i stor grad internalisert volden. Det er terapeutene som har bidratt til denne forståelsen og internaliseringen.

Det kan være mange ulike grunner til at noen tyr til vold mot sin partner. Konteksten må alltid tas med i betraktning, ingen parforhold er like. Voldsbruken må ses i sammenheng med både oppvekst, tidligere forhold, egen avmakt og mestring av aggresjon og vonde følelser. Selv om ingen parforhold er helt like, kan man ofte se visse mønstre som utpeker seg. Det ser f.eks. ut til at kjønnete mønstre har en tendens til å gå igjen. Noen av disse mønstrene har blitt bekreftet i denne undersøkelsen. De mannlige informantene i undersøkelsen bruker vold som et instrument for å oppnå en rettighet og således sikre en vertikal relasjon i forhold til partner. De kvinnelige informantene bruker volden som et instrument for å oppnå nærhet og sikre en horisontal relasjon. De har et ønske om å vekke en reaksjon hos partneren og få han til å se hennes følelser og behov. Disse mønstrene samsvarer godt med tidligere kvalitative undersøkelser av menn og kvinner som bruker vold mot sin partner.

Menns og kvinners voldsbruk kan ikke sammenlignes, først og fremst pga. styrkeforskjellen. Selv om menns og kvinners vold dermed ikke er direkte sammenlignbar, er det viktig å finne forskjeller og likheter i de ulike kjønnetes måte å bruke vold på for å øke kunnskapen og forståelsen for ulike måter å reagere på i konfliktsituasjoner. Når man vet hvorfor man handler som man gjør, vil det være lettere å unngå å utføre negative handlinger. Bevisstheten rundt sin egen væremåte øker sannsynligheten for at volden kan stoppes.

Straus (2005:71) hevder at ”vold mot ens partner er kriminelle handlinger og moralsk frastøtende.” Unntaket er de sjeldne tilfellene av selvforsvar. Både menn og kvinner har ifølge Straus ansvar når det gjelder å avstå fra fysiske angrep (også selvforsvar). ”Det er viktig at de implisitte kulturelle normene som gjør ekteskapslisensen om til en ”slå lisens” ikke opprettholdes” (Straus 2005:56). Begge parter må ifølge Straus insistere på ikke- vold ved å velge løsningsstrategier som ikke innebærer bruk av vold.

Forskning på vold er viktig og forskningen har både samfunnsmessig og sosiologisk nytte. Forskning fører til kunnskap som øker forståelse, som igjen kan føre til innlevelse og større bevissthet om temaet. Ut fra mitt begrensede materiale kan jeg ikke trekke bastante konklusjoner om menns og kvinners ulike opplevelser av å bruke vold, men mange av mine funn samsvarer med tidligere forskning. Videre forskning bør fokusere på parforhold der begge bruker vold, og på vold i lesbiske og homofile parforhold. Det kunne også vært interessant og nyttig å få innblikk i menns opplevelse av å bli utsatt for vold av sin kvinnelige partner.

LITTERATURLISTE

Aas, Geir (1995), *Vold i parforhold – en analyse og kritikk av ulike forståelsesmåter*.

Hovedoppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo.

Aasland, Anne B. (1992), *Kvinnemishandling på norsk. Om utvikling mot vold i parforhold*.

Oslo: Universitetsforlaget.

Aftenposten.no 13.9.2006 "Søker hjelp ved kriser." Tilgjengelig fra:

URL:<http://www.aftenposten.no/livet/article1455727.ece> (Lesedato 13.9.2006).

Aftenposten.no 13.9.2006 "Innrøm at du slår." Tilgjengelig fra:

URL:<http://www.aftenposten.no/livet/article1455726.ece> (Lesedato 13.9.2006).

Alberoni, Francesco (1987), *Forelsking og kjærleik*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Alternativ til vold. Nettside:

URL:http://www.atvstiftelsen.no/index.cfm?kat_id=4&subkat_id=72

Anstorp, Trine, Eva Axelsen og Reidun Ingebretsen (red.) (1984), *Kvinne (p)syke*.

Kvinnens psykiske problemer – forandring og utvikling gjennom terapi. Oslo:

Universitetsforlaget.

Askeland, Ingunn, Anita Strand og Iselin Sætre (2002), "Voldsutsatte kvinners erfaringer

et bidrag til arbeid med menn som utøver vold." I Marius Råkil (red.) *Menns vold*

mot kvinner. Behandlingserfaring og kunnskapsstatus. S. 64- 81. Oslo:

Universitetsforlaget.

Axelsen, Eva (1990), "Menns psykiske problemer i et makt- og avmaktperspektiv." I Trine

Anstorp og Eva Axelsen, (red.), *Menn i forandring: En tydeliggjøring av problemer*

og utviklingsmuligheter. Oslo: Tano.

Baron, Stephen W. (1997), "Risky lifestyles and the link between offending and

victimization." *Studies on Crime and Crime Prevention*, 5:53-71.

Berger, Peter L. og Thomas Luckmann (1999), *Den samfunnsskabte virkelighet. En*

videnssosilogisk afhandling. Danmark: Lindhardt og Ringhof.

Bjerke, Eirin (2006), *Kvinner i mishandlingsforhold – mestrings og motmaktstrategier*.

Hovedoppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo.

Bourdieu, Pierre (2000), *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax forlag A/S.

Brante, Thomas (2001), i Korsnes, Olav, Heine Andersen og Thomas Brante (red.),

Sosiologisk leksikon. Oslo: Universitetsforlaget.

Brantsæter, Marianne (2001), *Møter med menn dømt for seksuelle overgrep mot barn*.

Doktorgradsavhandling. Universitetet i Oslo.

Bråten, Stein (1973), "Model Monopoly and Communication." *Acta Sociologica*, 16(2): 98-107.

Christie, Nils (1986), "The Ideal Victim." I Ezzat A. Fattah (red.) *From crime policy to victim policy: Reorienting the Justice System*. S. 17-31. London: Macmillan Press.

Cook, Philip W. (1997), *Abused men. The hidden side of domestic violence*. Westport: Praeger.

Dagbladet.no 1.8.2002 Tilgjengelig fra:

URL:<http://www.dagbladet.no/dinside/2002/08/01/344873.html> (Lesedato 28.9.2005).

Dobash, Rebecca Emerson & Dobash, Russell P. (1992), *Women, Violence and Social Change*. London, New York: Routledge.

Dobash, Rebecca Emerson & Dobash, Russell P. (1998), *Rethinking Violence Against Women*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Dotterud, Per Kristian (2005), "Menn ser på bilder av menn." Foredrag ved Institutt for kunst- og medievitenskap, NTNU 3.9.05. Tilgjengelig fra:

URL:<http://www.likestilling.no/artikkel.html?id=927> (Lesedato 26.6.2006).

Duckert, Hege, Dagbladet 1.7.2006 Magasinet "Intimtyranner."

- Dutton, Donald G. & Bodnarchuk, Mark** (2005), "Through a Psychological lens. Personality Disorder and Spouse Assault." I Donileen R. Loseke, Richard J. Gelles, & Mary M. Cavanaugh, (red.), *Current Controversies on Family Violence*. Second edition. S. 5-18. California. Sage Publications.
- Eagly, A. H. & Steffen, V. J.** (1986), "Gender and aggressive behaviour: A metaanalytic review of the social psychological literature." *Psychological Bulletin*, 100(3): 309-330.
- Edling, Christofer** (2001), i Olav Korsnes, Heine Andersen og Thomas Brante (red.) *Sosiologisk leksikon*.
- Egeland, Camilla** (2003) *Evig din? Kvinnens opplevelse av parforholdets utvikling fra kjærlighet til mishandling*. Hovedoppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo.
- Eisikovits, Zvi C. & Buchbinder, Eli** (2000), *Locked in a Violent Embrace: Understanding and Intervening in Domestic Violence*. Thousand Oaks, Sage.
- Engelstad, Fredrik** (2005), *Hva er makt?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Ericsson, Kjersti** (2004), "Offerproblemstillingen." Foredrag holdt på et lunsjseminar om vold og offerrollen på Likestillingssenteret i februar 2004.
- Fiebert, Martin S. & Gonzalez, D. M.** (1997), "College women who initiate assaults on their male partners and the reasons offered for such behaviour." *Psychological Reports*, 80: 583-590.
- Fog, Jette** (2001), *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview*. Danmark: Akademisk forlag.
- Foucault, Michel** (2000), *Galskapens historie*. Bokklubben Dagens Bøker.
- Goffman, Erving** (1967), *Interaction Ritual*. New York: Pantheon.
- Goffman, Erving** (1992), *Vårt rollespill til daglig*. Oslo: Pax forlag A/S.
- Greenblat, Jesse** (1983), i Murray A. Straus, (2004) *Prevalence of Violence Against Dating Partners by Male and Female University Students*.

- Haaland, Thomas, Sten E. Clausen og Berit Schei (red.)** (2005), *Vold i parforhold – ulike perspektiver. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. NIBR rapport 3:2005. Oslo: Norsk institutt for by og regionsforskning.
- Hanmer, J. & Maynard, M.**(1987), *Women, Violence and Social Control*. Atlantic Highlands, NJ: Humanities.
- Hammerlin, Yngve** (2002), "Den totalitære familie og dens volds- og maktformer." I Marius Råkil (red.) *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Harste, Gorm og Mortensen, Nils** (2000) "Sociale samhandlingsteorier." I Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen (red.) *Klassisk og moderne samfunns teori*. S. 195-218. København: Hans Reitzels forlag.
- Hentig, Hans Von** (1948), *The Criminal and his Victim*. Yale University Press New Haven.
- Hewstone, Miles & Stroebe, Wolfgang** (2001), *Introduction to Social Psychology*. Blackwell Publishing.
- Hjellbrekke, Johannes** (2001), i Olav Korsnes, Heine Andersen og Thomas Brante (red.) *Sosiologisk leksikon*.
- Hjemdal, Ole Kristian** (2003), "Hva er vold? Myter og fakta." I Wenche Jonassen (red.) *Bak lukkede dører*. Konferanse om familievold 16. -18. September 2002. HiO notat 2003 nr. 11.
- Hjemdal, Ole Kristian** (2004a), "Victimology without Victimology: The Status of Victimological Research in Scandinavia." *International Perspectives in Victimology*, vol.1, no.1, December 2004.
- Hjemdal, Ole Kristian** (2004b), *"The good, the bad and the ugly. Om behovet for en nyanserende familievoldsforskning"*. Foredrag holdt på konferansen Vold og traumatisk stress 2004.

- Hjemmen, Arne, Odd S. Dalgard og Sidsel Graff – Iversen** (2002), *Volden som rammer kvinner og volden som rammer menn – to ulike verdener?* Norsk epidemiologi 12(3):275 – 280.
- Hochschild, Arlie** (1989), *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*, New York: Viking Penguin.
- Holter, Øystein G.** (2002), "Vold i mannsforskningens lys." I Marius Råkil (red.) *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaring og kunnskapsstatus*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Høgland, Per og Nerdrum, Per** (1999) "Misvisende om partnervold." Tilgjengelig fra: URL:<http://www.dagbladet.no/kultur/1999/05/08/164692.html> (Lesedato 20.9.2005)
- Isdal, Per** (1990), "Vold og kjærlighet – menn som mishandler kvinner." I Trine Anstorp og Eva Axelsen (red.): *Menn i forandring. En tydeliggjøring av problemer og utviklingsmuligheter*. S. 129 – 168. Oslo: Tano.
- Isdal, Per** (2000), *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Jareg, Kirsti og Askeland Ingunn R.** (1995), *Kvinnelige voldsutøvere – en fenomenologisk studie av kvinner som bruker vold mot sine mannlige partnere*. Hovedoppgave i psykologi: Universitetet i Oslo.
- Johnson, Michael P.** (1995), "Patriarchal terrorism and common couple violence. Two forms of violence against women." *Journal of Marriage and the Family*, 57(2): 283-294.
- Johnson, Michael P.** (2000), "Conflict and Control: Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence." Revision of a paper prepared for the National Institute of Justice Gender Symmetry Workshop, Arlington, Virginia, November, 2000.
- Johnson, Michael P. & Leone Janel M.** (2005), "The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence: Findings from the national violence against women survey." *Journal of Family Issues*, 26(3) 200: 322-349.
- Jonassen, Wenche (red.)** (2003), *Bak lukkede dører*. Konferanse om familievold 16-18

september 2002. HiO notat 2003 nr. 11.

Juklestad, Olaug Nesje (red.) (1999), *Økt fokus på ofrenes situasjon – kompetanseheving for omsorgsarbeidere*. Forelesninger holdt under et to ukers valgfritt kurs for studenter i 3dje årstrinn ved sosionomutdanningen to uker i mars 1999. Høgskolen i Oslo.

Juul, Jesper (2006), "Små og store menneskers aggresjon." Tilgjengelig fra:

URL:<http://www.aftenposten.no/amagasinet/article1328262.ece> (Lesedato 30.5.2006).

Korsnes, Olav, Heine Andersen og Thomas Brante (red.) (2001), *Sosiologisk leksikon*. Universitetsforlaget, Oslo.

Kvale, Steinar (2001), *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk forlag.

Kwong, Bartholomew, Henderson & Trinke (2003), "The Intergenerational Transmission of Relationship Violence." *Journal of Family Psychology*, 17(3): 288-301.

Levin, Irene og Trost, Jan (2005), *Hverdagsliv og samhandling med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.

Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wencke (red.) (2006), *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Loseke, Donileen R., Richard J. Gelles & Mary M. Cavanaugh (red.) (2005), *Current Controversies on Family Violence*. Second edition. California. Sage Publications.

Loseke, Donileen R. & Kurz, Demie (2005), "Men's Violence Toward Women Is the Serious Social Problem." I Donileen R. Loseke, Richard J. Gelles & Mary M. Cavanaugh (red.), *Current Controversies on Family Violence*. Second edition. S. 79-95. California: Sage Publications.

Loseke, Donileen R. (2005), "Through a sociological lens. The complexities of family violence." I Donileen R. Loseke, Richard J. Gelles & Mary M. Cavanaugh, (red.) *Current Controversies on Family Violence*. Second edition. S. 35-47. California. Sage Publications.

- Mead, Georg H.** (1961), *Mind, Self and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Møller, Mogens** (2000), *I fars vold*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Natland, Sissel** (2003), "Jentevold" Overskridelser av normer for kjønn og alder?" *Kvinneforskning*, 3:44-61.
- Pape, Hilde og Pedersen, Willy** (1997), "Voldsofre i den generelle ungdomsbefolkningen: en longitudinell studie av risikofaktorer." *Tidsskrift for den Norske Lægeforening*, 117(23):3347-3351.
- Pape, Hilde** (2003), "Vold og krenkelser i unge menneskers parforhold." *Tidsskrift for den Norske Lægeforening*, 15:2016-2020.
- Pape, Hilde og Stefansen, Kari (red.)** (2004), *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. NKVTS rapport nr.1/2004.
- Pape, Hilde og Stefansen, Kari** (2006), "Kjønn og vold." I Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.), *Kjønnforskning. En grunnbok*. S. 207-218. Oslo: Universitetsforlaget.
- Prieur, Annick og Taksdal, Arnhild** (1989), *Å sette pris på kvinner. Menn som kjøper sex*. Oslo: Pax forlag.
- Raaheim, Arild og Raaheim, Kjell** (1998), *Psykologiske fagord*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Råkil, Marius (red.)** (2002), *Menns vold mot kvinner. Erfaringsbehandling og kunnskapsstatus*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandberg, Nina** (2001), i Korsnes, Olav, Andersen, Heine og Brante, Thomas (red.), *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schütz, Alfred** (1932), *Der sinnhafte Aufbau der sozialen Welt. Eine Einleitung in die verstehende Soziologie*. Wien: Springer Verlag.
- Skjørten, Kristin** (1988), *Når makt blir vold. En analyse av seksualisert vold i parforhold*.

- Oslo: Institutt for kriminologi og strafferett.
- Skjørten, Kristin** (1994), *Voldsbilder i hverdagen. Om menns forståelse av kvinnemishandling*. Oslo: Pax forlag A/S.
- Skjørten, Kristin, Tore Bjørge og Leif Petter Olaussen** (1999), *Forskning om vold*. Oslo: Norges forskningsråd, Området for kultur og samfunn.
- Statistisk sentralbyrå (SSB)** (2006), "Gjerningsmannen sjelden kvinne." Tilgjengelig fra: URL:http://www.ssb.no/emner/00/02/10/ola_kari/krim/ (Lesedato 6.10.2006).
- Stefansen, Kari** (2001), *Forekomstundersøkelser av familievold. Teoretiske, metodologiske og etiske spørsmål*. HiO notat 2001, nr. 5.
- Steinmetz S. K.** (1977/78), "The battered husband syndrome." *Victimology*, 2 (3-4):499-509.
- Stets, Jan E.** (1988), *Domestic Violence and Control*. New York: Springer Verlag.
- Stets, Jan E. & Straus, Murray A.** (1989), "The Marriage License as a Hitting License: A Comparison of Assaults in Dating, Cohabiting and Married Couples." *Journal of Family Violence*, 4(2):33-52.
- Straus, Murray, Richard J. Gelles & S. K. Steinmetz** (1980), *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*. New York: Doubleday, Garden City.
- Straus, Murray A.** (1980), "Victims and Aggressors in Marital Violence." *American Behavioral Scientist*, 5:681-704.
- Straus, Murray A., Glenda Kantor & David W. Moore** (1997), "Change in Cultural Norms Approving Marital Violence From 1968 to 1994." I Glenda Kaufman Kantor & J. L. Jasinski (red.), *Out of the darkness: Contemporary perspectives on family violence*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Straus, Murray A.** (1999), "The controversy over domestic violence by women: A methodological, theoretical and sociology of science analysis." In X. Arriaga, & S. Oskamp (red.), *Violence in intimate relationships*. S. 17-44. Thousand Oaks, CA:

Sage.

Straus, Murray A. (2005), "Women`s violence toward men is a serious social problem." I

Richard Gelles, og Donileen R. Loseke. (red.) *Current Controversies on Family*

Violence. S. 55-77. Newbury Park: Sage publications.

Sætre, Marianne (1997a), *Omfanget av vold. Gjennomgang av dokumentasjon og resultater*.

Oslo: Kompetansesenteret for voldsofferarbeid. HiO- notat 7.

Sætre, Marianne (1997b), *Kategorisering og spesifisering av voldsfeltet*. Oslo:

Kompetansesenteret for voldsofferarbeid. HiO-notat 30.

Thuen, Frode (2003), "Fulle menn slår mest." Tilgjengelig fra:

URL:<http://www.dagbladet.no/kultur/2003/07/06/372994.html> (Lesedato 14.9.2005).

Træen, Bente (2006), "Sexklemma." Tilgjengelig fra:

URL:<http://www.dagbladet.no/magasinet/2006/03/13/460548.html> (Lesedato

14.3.2006).

Vinsrygg, Gudrun (2004), "Kvinner som mishandler menn. Intervju med sosionom Per

Kristian Dotterud." Helsenytt.no. Tilgjengelig fra:

URL: http://www.helsenytt.no/artikler/kvinner_mish.htm (Lesedato 6.9.2005).

Waller, Willard & Hill, Reuben (1953), *The Family: A Dynamic Interpretation*. New York:

Dryden.

Weber, Max (1971 [1919]) *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal.

Widerberg, Karin (2001), *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo:

Universitetsforlaget.

Winstok, Zeev, Eisikovits, Zvi & Gelles, Richard (2002), "Structure and Dynamics of

Escalation From the Batterer`s Perspective." *Families in Society*. Mar/Apr 2002, 83(2)

ProQuest Psychology Journals.

World Health Organisation (2005),

URL: www.euro.who.int/document/mediacentre/fs1105e.pdf

Yllö, Kersti. A. (2005), "Through a feminist lens. Gender, Diversity and violence: Extending the Feminist Framework." I Donileen R. Loseke, Richard J. Gelles, Mary M. Cavanaugh (red.), *Current Controversies on Family Violence*. Second edition. S.19-34. California. Sage Publications.

Østerberg, Dag (2001), *Den sosiale realitet. Metasosiologiske undersøkelser*. Oslo: Sosiologisk årbok.

Alle kilder i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er 35 701.

VEDLEGG:

INFORMASJONSSKRIV

Forespørsel om å delta i intervju

Mitt navn er Mona Sjulsen og jeg er masterstudent i sosiologi ved Universitetet i Oslo. Jeg skriver masteroppgave om menns og kvinners bruk av vold i parforhold. Oppgaven skrives i samarbeid med Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Jeg ønsker å intervju menn og kvinner som har brukt vold mot partner.

Formålet med oppgaven er å bidra til en nyansert sosiologisk forståelse av hvordan menn og kvinner bruker vold i parforhold, og av hvordan de forklarer og forstår voldsbruken. For å undersøke dette vil jeg bruke delvis strukturerte intervjuer. Jeg vil stille spørsmål om forhold som har med samlivet å gjøre, først og fremst om voldsbruken; hva som fører til vold, hva som er hensikten med volden, rollen som voldsutøver, og om terapien.

Opplysningene jeg får i intervjuene skal brukes til å foreta en analyse av menns og kvinners bruk av vold i parforhold ved å se på likheter og forskjeller mellom kjønnenes voldsbruk. Jeg ønsker også å finne ut i hvilken grad begge parter er voldelige, og om forskjeller knyttet til rollen som voldsutøver og voldsutsatt.

Datamaterialet vil bli anonymisert. Materialet skal skrives på privat PC. Ingen utenforstående vil ha tilgang til materialet.

Oppgaven har en normert tid på ett år. Jeg skal levere oppgaven høsten 2006. Alle personopplysninger og eventuelle lydopptak vil bli slettet så snart jeg har analysert materialet.

Deltakelse i denne studien er basert på frivillighet og informert samtykke fra informanten. Man kan når som helst trekke seg fra prosjektet uten å måtte oppgi grunn. Dersom man ikke vil delta i studien, får ikke dette innvirkning på deres forhold til behandlere.

Jeg er som forsker underlagt taushetsplikt, og alle data vil bli behandlet konfidensielt. Dette prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Jeg håper du er villig til å delta som informant i dette prosjektet. Hvis du lurer på noe er det bare å ta kontakt på telefon eller e-post.

Vennlig hilsen

Mona Sjulsen

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om prosjektet og ønsker å stille opp til intervju.

Signatur

Dato

INTERVJUGUIDE

Først si litt om meg selv og prosjektet. Fortelle om gangen i intervjuet. Jeg ønsker å belyse volden ut ifra voldsutøverens perspektiv, vil vite hvordan de som utøver vold selv forklarer og forstår voldsbruken. Opplevelsen av å være voldsutøver.

Anonymitet, mulighet til å trekke seg fra intervjuet, at man kan trekke tilbake informasjon på et senere tidspunkt. Spørre om tillatelse til å bruke båndopptaker. Slettes når intervjuet er skrevet ut. Andre har ikke tilgang til opptaket. Taushetsplikt. Prosjektet er meldt til NSD.

Intervjuguide 1

Spørsmål til mannlige klienter.

- **Bakgrunnsinformasjon**

Alder, egen og partners utdannelse, yrke, sivil status, antall barn, når forholdet startet, forholdets varighet. Om forholdet fremdeles eksisterer.

- **Om terapien**

Hvorfor har du begynt i terapi?

Hvor lenge har du gått i terapi?

Hva vil du oppnå med terapien?

Hva motiverer deg til å fortsette?

Hvordan vil du beskrive ditt forhold til terapeuten?

Har den terapien du har vært gjennom så langt hjulpet deg til å slutte å bruke vold/ redusere voldsbruken?

Hva tror du selv skal til for at du skal slutte å bruke vold?

- **Beskrivelse av forholdet**

Hvor gamle var dere da dere traff hverandre?

Når flyttet dere sammen? Når fikk dere barn?

Hvordan vil du beskrive forholdet deres før volden kom inn i bildet? Både når det gjelder det følelsesmessige (nærhet, kommunikasjon) og det praktiske (organisering av hverdagen).

Hvem vil du si at hadde/har mest makt i forholdet? Hvorfor?

Hvem tar avgjørelser (f. eks når det gjelder økonomi og hvor dere skal dra på ferie)?

- **Egen og samfunnets oppfattelse av vold/voldsutøvere**

Det er mange ulike oppfatninger av hva som er vold og hva som ikke er vold.

Hva mener du er vold? (Hva er din forståelse av vold?)

(Ser du på det å true, krenke, bebreide og nedvurdere partneren som vold?)

Hvor mener du grensene går for voldsbruk? (Når mener du at kranling går over til å bli vold?)

Hvordan føler du at samfunnet ser på voldsutøvere?

Hva mener du om samfunnets oppfatning av mannsrollen og menns bruk av vold?

Kvinnerollen og kvinners bruk av vold? Føler du at det er mer akseptert at en kvinne slår en mann enn omvendt, at en mann slår en kvinne?

I det siste har det vært mye fokus på at mange parforhold er preget av vold, hva synes du om det? Hva tror du er grunnen til det?

Hva mener du om andre som bruker vold mot partner? (både menn og kvinner)

Mener du det finnes noen situasjoner hvor voldsbruk mot partneren kan aksepteres?

Har dine holdninger til voldsbruk endret seg etter at du begynte i terapi? På hvilken måte?

- **Oppvekst/tidligere voldserfaringer**

Hvordan vil du beskrive oppveksten din?

Hvordan var forholdet til foreldrene dine?

Har du selv blitt utsatt for vold eller vært vitne til vold i løpet av barndommen?

Hvis ja, hvem var det som utøvde denne volden?

Hva slags vold var det?

Har du brukt vold i tidligere forhold?

Har du brukt vold mot andre enn din partner?

- **Om volden i samlivet**

Husker du hvor lenge volden har pågått?

Hvor ofte bruker du vold/ pleide du å bruke vold?

Hva er det som utløser voldsbruken?

Hva slags vold bruker du? Fysisk vold? Psykisk vold? Begge deler? Andre former for vold?

Har du noen gang brukt vold i ruspåvirket tilstand?

Fører bruk av rusmidler til at du blir mer eller mindre voldelig?

Bruker du medisiner? Har evt. disse innvirkning på voldsbruken?

Hvordan reagerer partneren din på voldsbruken? (forsvarer hun seg, gjengjelder hun volden?) Er reaksjonene de samme hver gang?

Har kona di noen gang slått deg/ brukt fysisk vold mot deg? Har hun brukt psykisk vold?

Hvis ja: hva gjorde du da? Hvordan reagerte du på det?

Hvis nei: hva ville du gjort hvis kona di var den som slo først?

Kan du fortelle om den siste voldshendelsen i forholdet og om reaksjonene og tankene som oppstod da? Pleier det å være slik som den gangen?

Evt. Kan du fortelle konkret hva du gjør i en voldssituasjon?

Hva ønsker du å oppnå med det du gjør?

Hva tenker du om deg selv etter at du har brukt vold?

På hvilke måter mener du at samlivet deres har endret seg etter at du begynte å bruke vold? (i forhold til nærhet, følelser og kommunikasjon)

Prater dere om volden? Hvem tar det opp?

- **Rollen som voldsutøver og voldsutsatt**

Hvordan vil du forklare din egen voldsbruk, hvilken hensikt har du med å bruke vold?

Oppfatter du deg selv som voldsutøver? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvordan ser du på rollen som voldsutøver?

Hvordan ser du på rollen som voldsutøver i forhold til rollen som voldsutsatt?

- **Avsluttende spørsmål**

Hvorfor stilte du opp til dette intervjuet?

Er det noen spørsmål du synes at jeg ikke burde ha tatt med i intervjuet?

Har du fått sagt det du hadde tenkt til å formidle?

Kunne du evt. tenke deg å stille opp på et oppfølgingsintervju?

Intervjuguide 2

Spørsmål til kvinnelige klienter

Først si litt om meg selv og prosjektet. Fortelle om gangen i intervjuet. Jeg ønsker å belyse volden ut ifra voldsutøverens perspektiv, vil vite hvordan de som utøver vold selv forklarer og forstår voldsbruken. Opplevelsen av å være voldsutøver.

Anonymitet, mulighet til å trekke seg fra intervjuet, at man kan trekke tilbake informasjon på et senere tidspunkt. Spørre om tillatelse til å bruke båndopptaker. Slettes når intervjuet er skrevet ut. Andre har ikke tilgang til opptaket. Taushetsplikt. Prosjektet er meldt til NSD.

- **Bakgrunnsinformasjon**

Alder, egen og partners utdannelse, yrke, sivil status, antall barn, når forholdet startet, forholdets varighet. Om forholdet fortsatt eksisterer.

- **Om terapien**

Hvorfor har du begynt i terapi?

Hvor lenge har du gått i terapi?

Hva vil du oppnå med terapien?

Hva motiverer deg til å fortsette?

Hvordan vil du beskrive ditt forhold til terapeuten?

Har den terapien du har vært gjennom så langt hjulpet deg til å slutte å bruke vold/ redusere voldsbruken?

Hva tror du skal til for at du skal slutte å bruke vold?

- **Beskrivelse av forholdet**

Hvor gamle var dere da dere traff hverandre?

Når flyttet dere sammen? Når fikk dere barn?

Hvordan vil du beskrive forholdet deres før volden kom inn i bildet? Både når det gjelder det følelsesmessige (nærhet, kommunikasjon) og det praktiske (hvordan dere organiserer hverdagen).

Hvem vil du si at hadde/har mest makt i forholdet? Hvorfor?

Hvem tar avgjørelser (f. eks når det gjelder økonomi og hvor dere skal dra på ferie)?

- **Egen og samfunnets oppfattelse av vold/voldsutøvere**

Det er mange ulike oppfatninger av hva som er vold og hva som ikke er vold.

Hva mener du er vold? (Hva er din forståelse av vold?)

(Ser du på det å true, krenke, bebreide og nedvurdere partneren som vold?)

Hvor mener du grensene går for voldsbruk? (Når mener du at kranling går over til å bli vold?)

Hvordan føler du at samfunnet ser på voldsutøvere?

Hvordan ser du på samfunnets oppfatning av mannsrollen og menns bruk av vold?

Kvinnerollen og kvinners bruk av vold? Føler du at det er mer akseptert at en kvinne slår en mann enn omvendt, at en mann slår en kvinne?

I det siste har det vært mye fokus på at mange parforhold er preget av vold, hva synes du om det? Hva tror du er grunnen til det?

Hva mener du om andre som bruker vold mot partner? (både menn og kvinner)

Mener du det finnes noen situasjoner hvor voldsbruk mot partneren kan aksepteres?

Har dine holdninger til voldsbruk endret seg etter at du begynte i terapi? På hvilken måte?

- **Oppvekst/tidligere voldserfaringer**

Hvordan vil du beskrive oppveksten din?

Hvordan var forholdet til foreldrene dine?

Har du selv blitt utsatt for vold eller vært vitne til vold i løpet av barndommen?

Hvis ja, hvem var det som utøvde denne volden?

Hva slags vold var det?

Har du brukt vold i tidligere forhold?

Har du brukt vold mot andre enn din partner?

- **Om volden i samlivet**

Husker du hvor lenge volden har pågått?

Hvor ofte bruker du vold/ pleide du å bruke vold?

Hva er det som utløser voldsbruken?

Hva slags vold bruker du? Fysisk vold? Psykisk vold? Begge deler? Andre former for vold?

Har du noen gang brukt vold i ruspåvirket tilstand?

Fører bruk av rusmidler til at du blir mer eller mindre voldelig?

Bruker du medisiner? Har evt. disse innvirkning på voldsbruken?

Hvordan reagerer partneren din på voldsbruken? (forsvarer han seg, gjengjelder han volden?) Er reaksjonene de samme hver gang?

Har mannen din noen gang brukt vold mot deg? Hva slags vold?

Hvis ja: hva gjorde du da? Hvordan reagerte du på det?

Hvis nei: hva ville du gjort hvis mannen din var den som slo først?

Er du redd for at partneren din skal slå tilbake?

Kan du fortelle om den siste voldshendelsen i forholdet og om reaksjonene og tankene som oppstod da? Pleier det å være slik som den gangen?

Evt. Kan du fortelle konkret hva du gjør i en voldssituasjon?

Hva ønsker du å oppnå med det du gjør?

Hva tenker du om deg selv etter at du har brukt vold?

På hvilke måter mener du at samlivet deres har endret seg etter at du begynte å bruke vold? (i forhold til nærhet, følelser og kommunikasjon)

Prater dere om volden? Hvem tar det opp?

- **Rollen som voldsutøver og voldsutsatt**

Hvordan vil du forklare din egen voldsbruk, hvilken hensikt har du med å bruke vold?

Oppfatter du deg selv som voldsutøver? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvordan ser du på rollen som voldsutøver?

Hvordan ser du på rollen som voldsutøver vs. rollen som voldsutsatt?

- **Avsluttende spørsmål**

Hvorfor stilte du opp til dette intervjuet?

Er det noen spørsmål du synes at jeg ikke burde ha tatt med i intervjuet?

Har du fått sagt det du hadde tenkt til å formidle?

Kunne du evt. tenke deg å stille opp på et oppfølgingsintervju?

Intervjuguide 3

Spørsmål til terapeuter

- **Menns bruk av vold i parforhold**

Hva kjennetegner menns bruk av vold i parforhold?

Hvilke grunner gir menn for sin voldsbruk? I hvilke situasjoner bruker menn vold?

Hvordan ser menn på det å være voldsutøver?

Hvordan ser menn på det å være voldsutøver i forhold til det å være voldsutsatt?

I hvor stor grad vil du si at menn som utøver vold mot sin partner føler skam?

Har du inntrykk av at menn generelt forsøker å bagatellisere egen voldsbruk?

Hvordan reagerer menn på kvinners voldsbruk?

- **Kvinnens bruk av vold i parforhold**

Hva kjennetegner kvinners bruk av vold i parforhold?

Hvilke grunner gir kvinner for sin voldsbruk? I hvilke situasjoner bruker kvinner vold?

Hvordan ser kvinner på det å være en voldsutøver?

Hvordan ser kvinner på det å være voldsutøver i forhold til det å være voldsutsatt?

Har du inntrykk av at kvinner som utøver vold mot partner i større grad enn menn føler skam?

Har du inntrykk av at kvinner generelt forsøker å bagatellisere egen voldsbruk?

Hvordan reagerer kvinner på menns voldsbruk?